VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec

GDE JE SPOMEN-PLOČA PRINCIPU | UDBA O ATENTATU NA KENEDIJA

BiH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

VREME

broj 1193
14. novembar 2013.

MIŠKOVIĆ – SUDSKI DOSIJE

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 7. novembra do 4. decembra 2013.

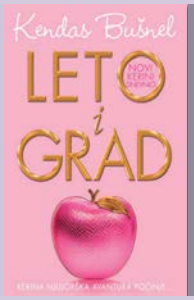
Amos Oz:
MOJ MIHAEL

Ljubavna priča, smeštena u Jerusalim pre Suecke krize, i misaoni portret jedne zemlje. Roman velikog izraelskog književnika Amosa Oza. "Madam Bovari savremenog Izraela"

Varis Dirije:
PUSTINJSKI CVET

Rođena u nomadskom plemenu u Somaliji, pre nego što je postala vrhunska manekenka preživela je genitalno sakaćenje i bliski susret s lavom... Sada je ambasador Ujedinjenih nacija... Neverovatna autobiografska priča

Kendas Bušnel:
LETO I GRAD

Nastavak serijala Kerini dnevnici pruža čitaocima iznenađujući uvid u ono što je pretvorilo devojku iz provincije u nezaboravnu njujoršku ikonu - Keri Bredšo. Novi dnevnici junakinje megapopularne televizijske serije „Seks i grad" urađene upravo prema romanima Kendas Bušnel

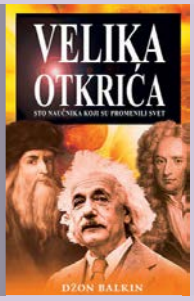
Maša Rebić:
SPONZORUŠE

Opora priča o sudbinama nekoliko tinejdžerki u „olovnim" devedesetim godinama prošlog veka u Srbiji. Jedan od „Laguninih" bestselera

Džon Balkin:
VELIKA OTKRIĆA – STO NAUČNIKA KOJI SU PROMENILI SVET

Priča o idejama koje su oblikovale današnji svet i o idejama koje će oblikovati budućnost

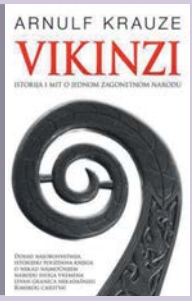
Skot Marijani:
PROROČANSTVO SUDNJEG DANA

Smak sveta se bliži. Samo jedan čovek ga može sprečiti... Brz, visokooktanski triler koji će zaokupiti ljubitelje Dena Brauna i Sema Borna

Arnulf Krauze:
VIKINZI

Dosad najobuhvatnija, istorijski pouzdana knjiga o nekad najmoćnijem narodu svoga vremena izvan granica nekadašnjeg Rimskog carstva

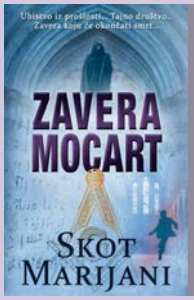
Danijel H. Pink:
ŠTA NAS POKREĆE

Šta motiviše ljude da bolje rade? Jesu li to povišice, bonusi ili drugi vid nagrada? Ili kazne ako se ne ispuni zacrtano? Da li ovaj metod štapa i šargarepe može da opstane i u dvadeset prvom veku?

Petra Torbric:
KONCENTRACIJA

Priručnik koji odgovara na pitanje kako da detetu pomognemo u učenju, sa testom i vežbama za jačanje koncentracije, namenjen roditeljima, nastavnicima i učenicima

Skot Marijani:
ZAVERA MOCART

Prema zvaničnim izvorima, Oliver je poginuo u tragičnoj nesreći. Međutim, činjenice se ne slažu i navode ga na neočekivan trag iz prošlosti – Mocartovu misterioznu smrt

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)

VREME

BROJ 1193
14. novembar 2013.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
korektori: Ana Ćuk, Marija Halupka, Stanica Milošević;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje
www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Zoom: Tužni tok ministarkine karijere

06 Tema broja: Mišković – sudski dosije

14 Potraga za spomen-pločom Gavrila Principa: Nestala u vihoru

18 Pola veka od ubistva Džona Kenedija: Nemogući pogoci

22 Budžet za 2014. godinu: Nema seljaka u seljačkoj državi

24 Sudbina Fabrike automobila Priboj: Propast našeg Mercedesa

26 Život na internetu: Pljuvanje po leševima i tihi marš partijskih vojnika

30 Građani Lazarevca protiv dilera: Sveti Sava protiv gospodina Slinavog

32 Nuspojave: Poslednja mladost u Jugoslaviji

33 Vreme Beograda: Bez iskustva ništa

41 Lisica i ždral: Sabrana nedela

KULTURA

42 Intervju: Koja, Disciplina kičme

44 Izložba: Ornament naš savremenik

46 Inicijative: Umetnici su se pokrenuli

47 Pozorište: Oj, predstavo iz tri čina

49 In memoriam: Zlatko Crnković (1931–2013)

50 TV manijak: Nemušti jezik

SVET

52 Rumunija: Pomilovanje na biralištima

56 Uvoz medicinskog osoblja u Nemačkoj: Heroji Angele Merkel

MOZAIK

60 Informacione tehnologije: Potraga za savršenom šifrom

64 Reagovanje

67 Navigator: Mali oglasi

68 Strip: Ravenna (2013)

70 Vreme uživanja: Mornar

Veb 2.0 činio se kao ostvarenje viševekovnog sna o apsolutno neograničenoj slobodi mišljenja i govora. No, svedoci smo kako upravo ta sloboda i interaktivnost mogu da uništavaju ljudske živote. Za urednike i moderatore sajtova postavlja se pitanje gde povući granicu između dozvoljenog i nedozvoljenog u komentarima posetilaca

PIŠE: JOVANA GLIGORIJEVIĆ

"Disciplina kičme i danas poučava i služi onome čemu je od početka i služila – drugačijem poimanju rok izraza, samim tim i okruženja oko slušaoca, sveta koji je danas poprilično izmenjen...

PIŠE: NEBOJŠA GRUJIČIĆ

Uslovi za rad su loši, plate su male, Nemci nisu zainteresovani za profesiju negovatelja. Zato nacija koja stari masovno uvozi radnu snagu iz ekonomski manje razvijenih zemalja

PIŠE: NATALIJA MILETIĆ

Na naslovnoj strani: Miroslav Mišković

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Tužni tok ministarkine karijere: Ko je sklonio Zoranu Mihajlović da se Aleksej Miler ne bi iznervirao?

Sve više poslova i odluka je u sve manjem broju ruku i to, dugoročno, neće na dobro da izađe. Ni rekonstruisana vlada nije stekla neki autoritet. Ministri su u velikoj senci Aleksandra Vučića, mada se Ivica Dačić žilavo bori za poziciju i kad se, fudbalski rečeno, dočepa lopte, dugo je drži u nogama

VLADA I AUTORITET: MINISTARKA ĆE SVE DA POTPIŠE

Što bi Vladimir Vladimirovič Putin dolazio kad je nama dovoljan i Aleksej Miler, predsednik upravnog odbora Gasproma. Tanjug, od države ovlašćen da rečima i slikom izveštava o Milerovoj poseti, pokazao nam je da je iz razgovora bila isključena Zorana Mihajlović, ministarka energetike, dok je tu bio Dušan Bajatović, direktor Srbijagasa, i tako je razrešena jedno od politekonomskih nadgornjavanja koja su proteklih nedelja potresali Srbiju. Pobedio je Bajatović, a ministarka je od kuće pratila posetu najznačajnijeg energetskog partnera Srbije i posle je molila Dačića, Vučića i Nikolića da joj prepričaju šta je sve tu bilo.

Istina, ona je u tom danu izjavila da je s izgradnjom Južnog toka sve u redu i da je oduvek bilo sve u redu, a da se nesporazum s Moskvom, oko kog je Vladimir Putin propitivao Tomislava Nikolića kada je ovaj tu nedavno pohodio ruskog predsednika, verovatno odnosi na insistiranje njenog ministarstva da se utvrde neka pravila ponašanja srpskih predstavnika u upravnom odboru NIS-a gde je Gasprom većinski partner.

Dakle Južni tok će početi da se gradi 24. novembra, ali će to biti ritualno varenje par stotina metara cevi budućeg gasovoda, uz vrpcu i makaze, so i pogaču, dok će posao vredan 1,7 milijardi evra otpočeti ozbiljno tek kad se utvrdi način finansiranja, odnosno kad se odredi cena ruskog zajma za izgradnju koji će se otplaćivati prihodom od tranzita gasa.

Da li će se ministarka uključiti u te pregovore ili je ona zauvek izgubila poverenje ruskog partnera ostaje da se vidi. Značaj Južnog toka je nesporan, o tome je "Vreme" više puta pisalo, ali nije beznačajno ni samopoštovanje koje bismo, takođe, morali da gradimo. Pretpostavljam da je ministarka tim pravilima o ponašanju naše strane u poslu s ruskim energetskim gigantom htela da osigura neki interes Srbije, ali su joj ruski partneri pokazali zube. I to povelike.

Vlada se sada pokunjila i iz razgovora, samoinicijativno, da ne nervira visokog gosta, ili možda na zahtev gosta, iz tih razgovora uklonila ministarku, inače i potpredsednicu SNS-a, i mislim da je nekako logično da ona podnese ostavku makar zbog povređene sujete, a najpre zbog odbrane ministarskog autoriteta.

Ali, od toga nema ništa. Kad je ceo tok briselskih pregovora mogao da prođe bez ministra spoljnih poslova Srbije koji je, izgleda, Ketrin Ešton, komesarku za spoljne poslove EU, video samo na slici, što ne bi i ovo s energetikom prošlo bez nadležne ministarke. Da se zna ko kosi, a ko vodu nosi. I Aleksandar Vučić je u "Utisku" od utorka potvrdio da će ministarka ipak potpisati ugovore s ruskom stranom.

Sve više poslova i odluka je u sve manjem broju ruku i to, dugoročno, neće na dobro da izađe. Ni rekonstruisana vlada nije stekla neki autoritet. Ministri su u velikoj senci Vučića, mada se Ivica Dačić žilavo bori za poziciju i kad se, fudbalski rečeno, dočepa lopte, dugo je drži u nogama. Istina, to su driblinzi u prazno, nikako da postigne gol, ali se time nešto ne može podičiti ni glavna uzdanica napada – Aleksandar Vučić.

LDP I BEOGRAD: BIZNIS, ALI DA LI JE FER?

Na rečima barem, a tu Vučić prednjači, naša politička elita je svesna patnji građana i neprestano izražava žalost što je to tako. Na oltar s kog se udvaraju narodu svako malo pri-

Foto: FoNet

nose novu žrtvu: sad su aktuelna rotaciona svetla! Baš će narodu svanuti kad se njima ugasi! Počeli su, drugim rečima, da se iscrpljuju u akcijama i parolama kojima se u uređenim društvima bave niža nadleštva, a ne Čerčil i De Gol.

Kad smo već kod ove dvojice državnika, pomenimo Vesnu Pešić, koja je ove naše tu nedavno poredila s njima i koja je u intervjuu za "Večernje novosti" Čedomira Jovanovića, predsednika LDP-a, okarakterisala kao tajkuna koji se politikom bavi samo zarad para.

Mogućno je da je i ova ocena preoštra, ali vodu na Pešićkinu vodenicu navodi i odluka LDP-a da učestvuje u privremenom organu uprave Beograda, mada na prethodnim gradskim izborima nisu ni prešli cenzus, dakle nisu se izbornom voljom građana kvalifikovali da učestvuju u toj vlasti.

Ko u politici potceni pitanje morala, ma kakvim pragmatičnim razlozima pravdao neku svoju odluku, dugoročno će biti na gubitku. Vidim da LDP može da navede deset razloga za učestvovanje u beogradskoj vlasti i ne sumnjam da bi mogli da pronađu još neko opravdanje, ali to sigurno nije, ili barem za tu odluku nije dovoljno ubedljivo opravdanje, da Demokratska stranka nije htela s njima da se spaja ili šta već. To je ionako bila dosta nedorečena ideja, da ne kažem jedna vrsta političkog marifetluka.

Neke koristi od ovog LDP-ovog koketiranja sa SNS-om vidljive su i golim okom čak i površnom čitaocu medija u funkciji "službenih glasnika" odakle je naglo ispario Čedomir Jovanović. Nema ga na naslovnim stranama s pričama o njegovim biznisima, do juče, po tom pisanju, ne samo sumnjivim već i utuživim, kao i sa opanjkavanjem oko načina i stila života. Nije to u današnjoj Srbiji malo. A za "medijskog toplog zeca" neka se spremi... Evo, recimo, Marko Jakšić, koji odjednom od Srbina na braniku Kosova ispade glavni Tačijev jatak i vlasnik više kuća od kojih je jedna u Londonu.

SUĐENJE MIŠKOVIĆU: PREVODI I TUMAČENJA

Na dan kada izlazi ovaj broj "Vremena" počinje i suđenje Miroslavu Miškoviću o čemu opširno pišemo na stranicama koje slede. Biće to ispit ne samo za pravosuđe već i za medije od kojih se, u najmanju ruku, očekuje da korektno izveštavaju o toku procesa. A razloga za sumnju ima i pre nego što je počelo suđenje.

Nedavno je britanski "Fajnenšel tajms" objavio na četiri stranice plaćeni dodatak o Srbiji. Namera naručioca dodatka bila je da poveća zainteresovanost investitora. U tom dodatku prikazan je profil Aleksandra Vučića i taj tekst koji je emitovao Tanjug naveliko je korišćen za domaću upotrebu, ali se tu nešto, kao što sam već pisao, izgubilo u prevodu. Domaća publika ostala je uskraćena za dve ocene o hapšenju i procesuiranju Miroslava Miškovića.

"Istinsku moć u srpskoj vladi ima njen prvi potpredsednik Aleksandar Vučić", konstatuje britanski "Fajnenšel tajms" i ocenjuje da bi Vučić i njegova Srpska napredna stranka na eventualnim izborima mogli da osvoje dovoljno ubedljivu pobedu, koja bi im omogućila da vladaju bez sadašnjeg koalicionog partnera i koja bi im dala čvrst mandat da sprovedu teške reforme... Kao prvi potpredsednik vlade, Vučić je preuzeo takođe odgovornost za nadgledanje srpskih obaveštajnih agencija. To mu je obezbedilo platformu za njegovu najpopularniju – iako kontroverznu – inicijativu – a to je borba protiv korupcije koja je otišla toliko daleko da je dovela do hapšenja najbogatijeg čoveka u Srbiji, tajkuna Miroslava Miškovića u decembru prošle godine.

A onda su se u prevodu izgubile rečenice o tome da je Ustavni sud produženje Miškovićevog pritvora ocenio protivzakonitim i da mu je za pravo da se brani sa slobode uzeta kaucija od 12 miliona evra.

To u našim medijima, u interpretaciji i prevodu Tanjuga, niste mogli pročitati ili čuti, ali jesu čitaoci "Fajnenšel tajms" kojima je ovaj dodatak bio namenjen i koji bi trebalo da donesu odluku o investiranju u Srbiju. Ne verujem da im prija ideja, u ovim novinama blago okarakterisana kao "kontroverzna inicijativa", ali pošto ni zec nije plašljiv koliko je plašljiv kapital, blizu sam ideji da smo bacili pare date za objavljivanje tog dodatka. ¶

Mišković – sudski

dosije

NA PRIPREMNOM ROČIŠTU:
Miroslav Mišković

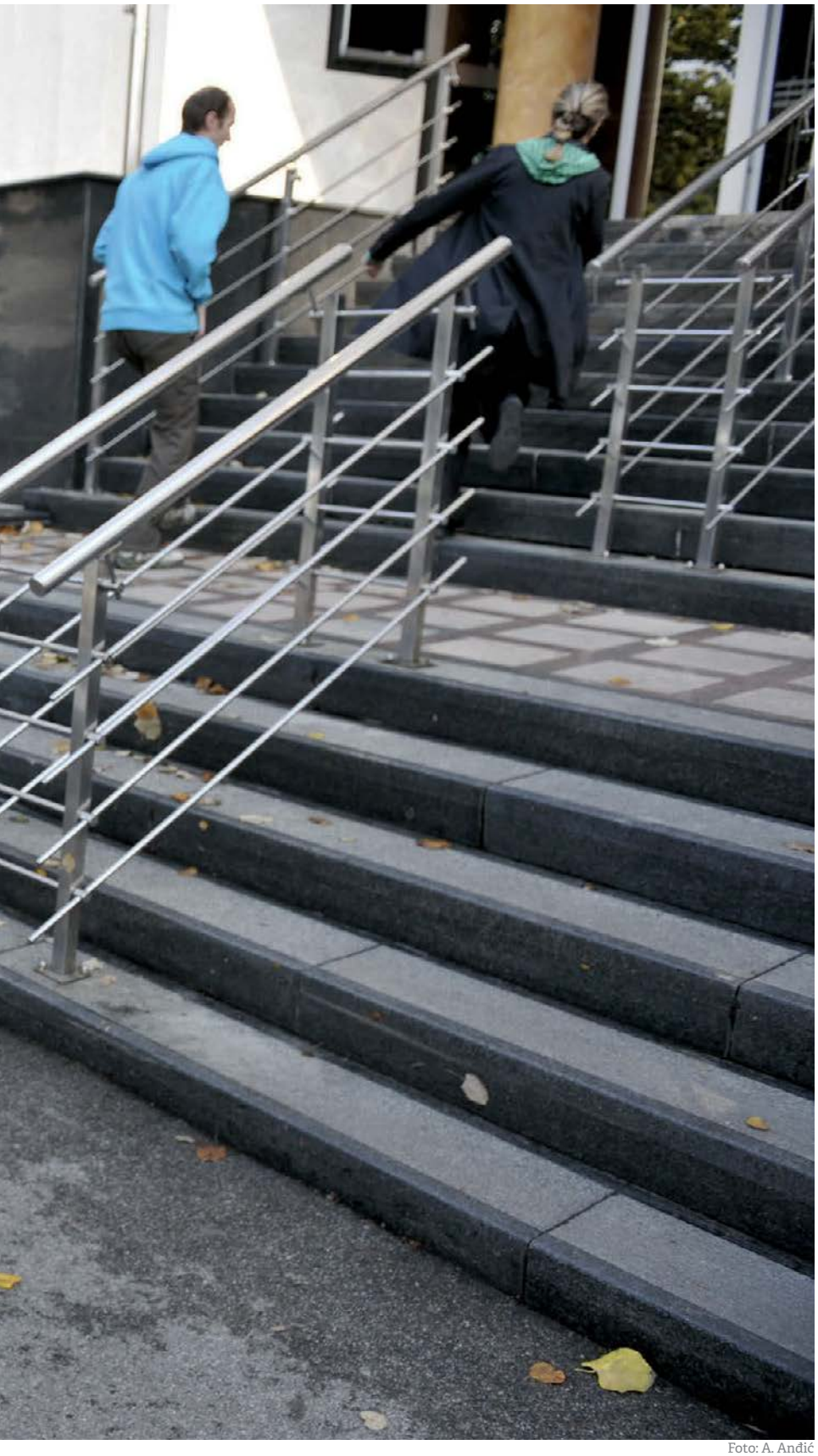

Foto: A. Anđić

Jasno je da će suđenje biti dugačko i zanimljivo, kao i da ćemo se još jednom uveriti da "fer i poštenje" nisu jednoznačni "zakonu tržišta i logici kapitala"

Ovoga četvrtka, kad "Vreme" već bude pred svojim čitaocima u Specijalnom sudu za borbu protiv organiziranog kriminala počinje suđenje Miroslavu i Marku Miškoviću, te Milu Đuraškoviću, vlasniku Nibens grupe zbog krivičnog djela zloupotrebe položaja odgovornog lica, te još osmoro optuženih što za pomaganje u tome, što za poreznu utaju; djela za koja je zaprijećena kazna zatvora do deset godina. Obimna optužnica (122 stranice) podignuta u prvoj polovini maja ove godine kaže da su putarska poduzeća oštećena za 16,95 milijardi dinara, a budžet Srbije – to je ta porezna utaja – za 472 milijuna dinara.

Konkretno: za krivično djelo zloupotrebe položaja odgovornog lica u pomaganju optuženi su bivši direktor PZP »

(kratica za poduzeća za puteve) Niš Milutin Gašević i Zoran Mihailović, predsednik Skupštine akcionara PZP Niš Dejan Jevtić i direktor Delta brokera Predrag Filipović, direktor Šer korporacije Risto Ristić i procjenitelj Konzita Rašo Zdravko, dok su Živojin Petrović, tada direktor Mera Invesa, i Jadranka Bardić, direktorica privrednog društva Camastra, zaduženoga za vođenje poslovnih knjiga i obračunavanje poreznih obveza Mera Invesa, optuženi za krivično delo poreske utaja u pomaganju.

TUŽILAČKE TVRDNJE

Optužnica, u najkraćem, tvrdi da su Miroslav i Marko Mišković, po dogovoru sa Đuraškovićem, u toku 2005. i 2006. godine preko svojih preduzeća Hemslade Trade Limiteda sa Kipra i Mera Investment Faund B.V. sa Holandskih Antila realizirali investiciona ulaganja u PZP Niš i po tom osnovu stekli 47,59 odsto njegovih akcija.

U toku 2008. godine došlo je do pada vrijednosti operativnog biznisa i potpunog obezvređivanja kapitala poduzeća za puteve, što je njima kao profesionalnim investitorima i kontrolnim članovima društva bilo poznato, tvrdi Tužilaštvo za organizirani kriminal, te su stoga Miroslav i Marko Mišković odlučili da izađu iz vlasništva PZP Niš.

U dogovoru sa Đuraškovićem, najprije je nezakonito uvećana vrijednost akcija tog poduzeća, što je – prema optužnici – izvedeno kontroliranom prodajom samo 37 akcija tog poduzeća od ukupno više od 550.000 izdatih običnih akcija. Prema optužnici, nadalje, navode se navodne makinacije ostalim akcijama koje su podigle njihovu vrijednost, da bi potom bila osnovana nova poduzeća, Mera invest d.o.o. u vlasništvu Mera Investment faund i Nibens korporacija u vlasništvu Đuraškovića, u koje su osnivači kao svoje uloge u nenovčanom kapitalu unijeli akcije PZP Niš po nezakonito uvećanoj vrijednosti.

"Mera invest d.o.o je potom oktobra meseca 2008. i novembra 2009. godine prodala svoj paket akcija Nibens korporaciji i ostvarila protivpravnu imovinsku korist, jer akcije PZP Niš, prema nalazu i mišljenju veštaka, u tom trenutku nisu imale nikakvu vrednost", ustvrdio je tužilac za borbu protiv organiziranog kriminala Miljko Radisavljević predstavljajući u maju optužnicu koju je podiglo njegovo tužilaštvo, te nastavio: novac za kupovinu akcija PZP Niš od Mere invest d.o.o, Nibens korporacija je osigurala iz kredita odobrenog kod UniCredit banke u iznosu od 25 milijuna eura. Vraćanje

OPTUŽNICA, CITAT

Evo i dijela optužnice koji jasno precizira stav Tužilaštva: "Imajući u vidu da se sredinom 2008. godine znatno osetio početak ekonomske krize u svetu, da su PZP-ovi bili znatno opterećeni kreditima i kamatama za navedene kredite, a da su sva svoja potraživanja prema JP Putevi Srbi-

Sve što je u optužnici navedeno, kako se tvrdi, potkrepljeno je nizom dokumenata, nalaza vještaka, iskazima svedoka koji, međutim, barem po onom navedenom u samoj optužnici (to su kratki sažeci njihovih istražnih iskaza) nije jasno da li iko od njih ikoga od optuženih konkretno tereti za bilo što. To sve, međutim, ostaje za suđenje, dugo i teško, kako se očekuje

kredita su, pak, kako je tvrdio – protivno Zakonu o privrednim društvima – kao solidarni dužnici garantirala poduzeća za puteve Niš, Beograd, Kragujevac, Vranje, Vojvodina put-Bačka put, Srem put i Fabrika maziva Kruševac, s obzirom na to da je obveza servisiranja i vraćanja kredita prešla na njih sa Nibens korporacije, koja tada nije imala nikakvih poslovnih prihoda, a njenu jedinu imovinu su činile akcije PZP Niš čija je vrijednost u decembru 2008. godine bila – nula dinara.

Prema optužnici i ekonomsko-financijskom vještačenju štetu su pretrpjela putarska poduzeća koja su morala plaćati kredit UniCredit banci od 25 milijuna eura umjesto Đuraškovićevog Nibens, dok je državni budžet oštećen zbog neplaćanja poreza na kapitalnu dobit ostvarenu iz tih transakcija.

je već bili založili kod banaka kao obezbeđenje navedenih kredita, očigledno je da je došlo do velike krize i u prihodima PZP-ova, što se odrazilo i na vrednost putarskih preduzeća, odnosno kapitala Đuraškovića i Miškovića. Iz navedenih razloga Miroslav Mišković je odlučio da izađe iz PZP Niš i izvuče sva uložena sredstava uz dobit od 250 odsto. S druge strane, Miškovići nisu imali nijedan drugi način da izvuku ovako veliki profit, čak je i upitno da li su mogli da izvuku uloženih 9.000.000 eura, s obzirom na činjenicu da im je bilo poznato da su akcije PZP Niš zbog pada vrednosti operativnog biznisa preduzeća za puteve potpuno obezvređene. Ovu povlašćenu informaciju da biznis propada su Miškovići iskoristili za lično bogaćenje protivno čl. 32, čl. 33 i čl. 34 Zakona o privrednim društvima ("Sl. glasnik RS" br. 125/2004) pošto su kao lica sa ličnim interesom, kako bi izašli iz preduzeća za puteve, narušili redosled namirenja poverilaca, jer su se faktički prvi namirili, a poverioce ostavili da se snalaze. Imovinu privrednog društva sa kojim su kao ugovorna strana u pravnom poslu, pri čemu su istovremeno i na strani prodavca i na strani kupca su iskoristili za lično bogaćenje. Kao kontrolni akcionari PZP Niš su bili dužni da rade u interesu tog privrednog društva,

Posmatrački tim na suđenju Miloradu Miškoviću

Stiven Džefri Rejdkejker

Advokat, lobista i bivši činovnik Bušove administracije, trenutno je savetnik u Nacionalnom projektu za bezbednost Dvopartijskog centra za politiku. Duže od dvadeset godina bio je na položajima u sve tri grane američke vlasti. Od 2002. do 2006. bio je pomoćnik državnog sekretara, a posle toga rukovodio je u tri biroa Državnog sekretarijata: za kontrolu naoružanja, za međunarodnu bezbednost i za neširenje nuklearnog naoružanja. Bio je i glavni savetnik Odbora za domovinsku bezbednost Predstavničkog doma Kongresa i pisao je nacrte zakona kojima je stvoreno Ministarstvo domovinske bezbednosti. Diplomirao je i stekao zvanje mastera na Univerzitetu u Vidžiniji 1985.

Ijan Forester

Savetnik kompanija, suverenih država i drugih vladinih organa, privrednih društava i privatnih lica za evropsko pravo, naročito trgovačko, konkurencijsko, carinsko; za carinske poslove, međunarodno trgovačko pravo, intelektualno vlasništvo i ustavno pravo u raznim granama: radiodifuzija, hemikalije, informatička tehnologija, farmacija, softver i sport.

Pred nacionalnim sudovima i posredničkim telima, pred Opštim evropskim sudom i pred Evropskom komisijom zastupao je: BBC, Kenon, Dipon, Evropsku komisiju, Glakso Smit Klajn, vladu Gibraltara, Liberalno demokratsku stranku (Britanije), Majkrosoft, Fajzer, Škotski fudbalski savez, Tošibu, Tojotu, UEFA, Junion karbajd, kao i brojne privatne ličnosti, državne činovnike i njihove porodice. Posebno se bavio predmetima ljudskih prava; poznat je po zastupanju novinara od koga su Belgija i Evropska komisija tražile da otkrije svoje izvore. Partner je u firmi Forester, Noral i Saton koja se spojila sa firmom Vajt i Kejs 1998.

Matijas Princ

Nemački advokat poznat po zaštiti ugleda i privatnosti, u stvarima kleveta, medija, zabave i sporta. Zastupao je firme poput Audi Folksvagena, T-mobajla, kao i ugledne ličnosti: švedsku kraljevsku porodicu, princezu Karolinu Hanoversku, sultana od Bruneija, princa Alberta od Monaka, Helmuta Njutna, Dejvida Bekama itd. Diplomirao na Harvardu i doktorirao u Hamburgu 1985, gde je osnovao firmu Princ Najdhart Engelšal. Zastupao je sportiste i klubove nemačke prve lige, kao i predsednike velikih firmi poput Audi Folksvagena, Simensa i Dojče telekoma. Zastupajući švedsku kraljevsku porodicu protiv nemačkih medija ishodio je najveću odštetu ikada dosuđenu u Nemačkoj – 400.000 evra. Na Slobodnom univerzitetu u Berlinu predaje medijsko pravo, zaštitu privatnosti i klevetu.

Gerhard Štrate i Klaus-Ulrih Vencke

Advokatska firma koja se od 1985. bavi savetima i zastupanjem u krivičnim predmetima, naročito apelacijama, ali i zastupanjima pred Ustavnim sudom. Gerhard Štrate urednik je više važnih publikacija iz oblasti krivičnog prava. On i partner Vencke funkcioneri su advokatskih komora Nemačke i Hamburga.

Brendan Mekgivern

Izvršni partner u ženevskoj kancelariji firme Vajt i Kejs. Vodi ogranak firme koji se bavi Svetskom trgovinskom organizacijom (WTO). Specijalista za međunarodno trgovačko pravo. Savetuje kompanije, industrijska udruženja i suverene države; predstavlja države članice WTO u medijacijama, nagodbama i apelacionim postupcima. Bio je član apelacionog veća WTO u sporu Evropske zajednice protiv SAD oko antidampinškog zakona iz 1916.

Timoti Oti

Advokat sa Oksforda (Triniti koledž), punopravni zastupnik od 2006. Specijalizovan za građanske slobode i ljudska prava, ali i za međunarodno javno pravo. Zastupao sportske i olimpijske organizacije oko londonske olimpijade. Član savetodavne grupe Forin ofisa za ljudska prava. Član pro bono odbora UNHCR-a, Upravnog odbora Udruženja pravnika Komonvelta itd.

»

Aleksandar Vučić o procesu protiv Miroslava Miškovića

Ponosan što nešto radim za Srbiju

Prvi potpredsednik Vlade Aleksandar Vučić izjavio je gostujući u emisiji "Svedok" na RTS-u da sa državom nema nagodbi kada su u pitanju kriminal i korupcija, kao i da država neće dozvoliti da se neko njome igra. Vučić je dodao da o određivanju pritvora Miroslavu Miškoviću neće odlučivati on, već tužioci.

"Možda sam sebi lično loše presudio u budućnosti, ali sam ponosan što nešto radim za Srbiju", izjavio je Vučić za RTS.

Vučić je komentarišući navodne pretnje Miroslava Miškovića na njegov račun rekao da je Mišković verovatno to izgovorio u afektu.

"Što se tiče političke elite, ne mislim tu samo na Vladu, već i na neke ljude iz moje stranke... Ima mnogo onih koji podržavaju Miškovića, ja sa tim nemam problem, znam da sam im se zamerio. Zahvalan sam mnogim ljudima iz opozicije, pa i gospodinu Koštunici. Kažem vam, baš me briga ko je čiji. Nije me bilo sramota jer i ja imam prijatelje koji se pojedinima pravdaju 'ej, pa ne radimo to mi, nego on', ali ja moram reći da je ovde na strani države 90 odsto građana."

(12. decembar 2012)

Pretnje i odgovori

"Da li vam je Mišković i ranije pretio?

"Postoje operativna saznanja, koja su mi preneli predstavnici srpskih i stranih bezbednosnih službi, o pretnjama koje postoje, a koje dolaze od moćnih ljudi iz političko-ekonomskog života Srbije. Znam kakvu sam presudu sebi potpisao time što nisam sprečavao tužioce i policiju da rade svoj posao. Bez obzira na to da li će egzekucija biti za godinu, pet ili deset, svejedno je, ne brinem i ne plašim se."

("Kurir", 13. decembar 2012, ekskluzivni intervju Aleksandar Vučić)

Puštanje Miškovića bio bi moj lični poraz

"Postoje pritisci da vlasnik Delta holdinga Miroslav Mišković bude pušten iz zatvora, ali takav epilog ovog slučaja smatrao bih svojim porazom", rekao je prvi potpredsednik Vlade Aleksandar Vučić nakon otvaranja nove fabrike složenih borbenih sistema u Velikoj Plani. "Nisam taj koji donosi odluke o tome, to je pitanje pre svega za istražnog sudiju i tužioce. Slušao sam najave da će Mišković biti pušten do Nove godine. Postoje različite vrste pritisaka, čak mi je smešno kada slušam neke koji zastupaju njegovu stranu i govore o tome šta je istina, a šta nije."

("Večernje novosti", 30. decembar 2012)

Biće suđenja Miškoviću

Aleksandar Vučić gostujući u Nacionalnom dnevniku RTV Pink izjavio je da će se vlasniku kompanije Delta Miroslavu Miškoviću suditi.

"U našem narodu postoji jedno pravilo – kada neko nešto radi, gledajte da ga ometate što više i sumnjate što više jer je autoprojekcija čudo. Obično neki polaze od sebe, pa znaju kako bi se oni ponašali i u tom slučaju računaju da ćemo tako i mi da se ponašamo", rekao je Vučić.

On je dodao da su neki mislili da će se nova vlast nagoditi sa Miškovićem, a kada se to nije dogodilo, počeli su da govore kako neće biti presude i da je to politički progon.

"Biće i suđenja, ono će biti efikasno, a biće i presude. Kakva će ona da bude to će nezavisni sud da kaže", poručio je Vučić.

(Tanjug, 21. januar 2013)

Neustavni pritvor

Lider Srpske napredne stranke Aleksandar Vučić poručio je da ni vlasnik Delta holdinga Miroslav Mišković, ni lider demokrata Dragan Đilas neće pobediti Srbiju.

savesno, sa pažnjom dobrog privrednika i u razumnom uverenju da deluju u najboljem interesu privrednog društva, a ne u svom ličnom interesu u cilju ličnog bogaćenja. Način na koji su izašli iz PZP Niš sa 25.000.000 eura je prouzrokovao štetu od 16.950.571.881,69 dinara, odnosno približno 150.000.000 eura. Da je navedenih 25.000.000 eura iskorišćeno za konsolidaciju preduzeća, možda ne bi došlo da propasti biznisa, a ovako su već nakon nekoliko meseci od izlaska Miškovića sva preduzeća počela da upadaju u blokadu i na kraju je nad njima otvoren stečajni postupak ili su spašena od stečaja raskidom privatizacije i restrukturiranjem.

Stoga se pristupilo manipulaciji na berzi i kršenju čl. 117 Zakona o tržištu hartijama od vrednosti i drugih finansijskih instrumenata"...

Sve što je u optužnici navedeno, kako se tvrdi, potkrijepljeno je nizom dokumenata, nalaza vještaka, iskazima svjedoka koji, međutim, barem po onom navedenom u samoj optužnici (to su kratki sažeci njihovih istražnih iskaza) nije jasno da li itko od njih ikoga od optuženih konkretno tereti za bilo što. To sve, međutim, ostaje za suđenje, dugo i teško, kako se očekuje.

ODBRANA

Moglo bi se odmah prigovoriti optužnici – ne samo ovoj, već svim optužnicama u kojima je postupak počeo po jednom, a nastavljen po drugom propisu – koja se temelji na zloupotrebi službenog položaja, djelu koje je u skladu s evropskim pravilima izmijenjeno. U vrijeme kad su brojni postupci, pa i ovaj protiv Miškovića i ostalih, krenuli, na snazi je bilo jedno krivično djelo, danas je drugo,

DAVNA VREMENA: M. Forcan, M. Mišković i A. Vučić Foto: Milos Rafailović

"Ponovo se kriminalci i tajkuni i pojedini političari ujedinjuju. Znamo koliko novca imate i kako ste ga stekli. Znamo sve što imate, mnogo veliku moć, novac, svega imate..." rekao je Vučić.

On je poručio građanima da nemaju čega da se plaše i da "neće ni Mišković, ni Đilas pobediti Srbiju".

"Drago mi je što je DS otvoreno podržao Miškovića jer sada su mi mnogo jasnije neke odluke određenih organa, kao i pojedini napisi u medijima", rekao je Vučić, povodom izjave funkcionera DS Vladimira Todorića o pitanju "neustavnih pritvora".

Vučić je rekao da nema prava da se meša u odluke Ustavnog suda, da "kažu (da je) povređeno Miškovićevo pravo, ne znam kakvo...", da "taj Ustavni sud ima 13.200 žalbi građana, a po hitnom postupku se rešava Miškovićeva žalba od pre tri meseca"... Pitao je naglasivši: "Da li je to moguće, dragi prijatelji? Da li je to baš takva slučajnost?"

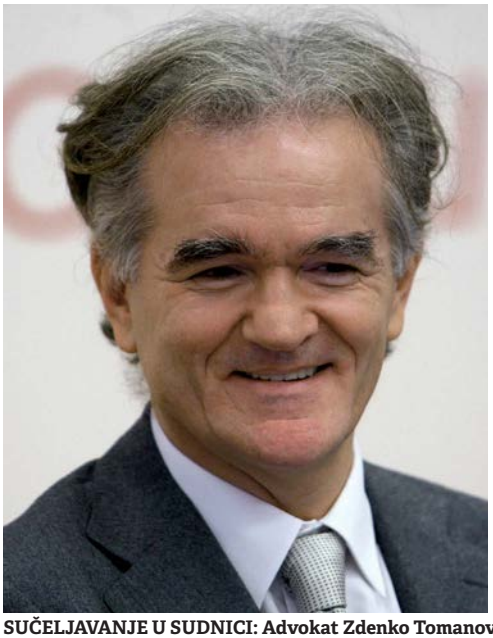
(Ravno selo, predizborni miting pred lokalne izbore u Vrbasu. Tanjug, 9. oktobar 2013)

DOKUMENTACIONI CENTAR "VREME"

te bi samim time – po mnogima, zbog zabrane retroaktivnosti primjene zakona i zbog toga što nitko ne može odgovarati za krivično djelo koje u vrijeme navodnog počinjenja nije bilo propisano zakonom – valjalo staviti znak pitanja i na ovaj postupak. Vjerojatno će o tome svašta imati reći promatrači "zvučnih imena" (vidi okvir), koji će, kako je najavila obrana Miroslava i Marka Miškovića, prisustvovati suđenju i pomno analizirati sve što se u sudnici zbiva.

Ključni argumenti obrane, pak, odnose se na – sudeći prema odgovoru na optužnicu – Miškovićevo svojstvo odgovornog lica, onako kako ga vidi optužnica. U odgovoru se precizira: Tužilaštvo ga je proglasilo odgovornom osobom u bar pet oblika, te se kaže: "Miroslav Mišković strateški vodi poslovni sistem koji ima 85 pravnih lica po celom svetu i logikom Tužilaštva on bi bio krivično odgovorno lice u svih 85 pravnih lica i u svim zemljama sveta za njihovo finansijsko poslovanje i sve preuzete pravne obaveze i poslove, bez obzira na mesto gde se nalaze ta pravna lica i bez obzira na to što sva ta pravna lica imaju svoje direktore, upravne odbore, tim menadžera i ostale organe sa jasnim pravima i obavezama."

Optužnica, naime, Miškovića vidi kao odgovornu osobu, kao kontrolnog člana u Delti M, Hitomi i Hemsalde i kao kontrolnog akcionara u PZP Niš i PZP Beograd i ostalim putarskim poduzećima. No, Tužilaštvo bi moralo znati, tvrdi obrana, da je prethodni uvjet da bi netko bio kontrolni akcionar – da najprije bude akcionar, kao i da bude član, on mora imati imovinsko-pravni odnos, u skladu s korporativnim pravom države kao vlasnik akcija, odnosno udjela u kompaniji. "Kvaka" u svemu ovome je, prema tvrdnji obrane: Mišković nema niti jedan postotak akcija u putarskim poduzećima. "Ne postoji u Srbiji ni van nje nijedan pravni dokument, nijedan zakon, nijedan akt koji reguliše da bi se Ugovorom o finansijskom kreditu moglo postati kontrolni član ili kontrolni akcionar", suprotstavlja svoje argumente Tužilaštvu obrana. »

SUČELJAVANJE U SUDNICI: Advokat Zdenko Tomanović i tužilac Miljko Radisavljević
Foto: BETAPHOTO, FONET

Miroslav Mišković, nadalje – nasuprot tezi Tužilaštva – u cijeloj priči nije niti vlasnik, niti direktor. Kao vlasnik, uostalom, više ne može ni biti odgovorno lice, jer se (prema izmijenjenim propisima, već spominjanima) odgovornim licem u nekom pravnom licu smatra lice koje na osnovu zakona, propisa ili ovlaštenja obavlja određene poslove upravljanja, nadzora ili druge poslove iz djelatnosti pravnog lica, kao i lice kome je faktički povjereno obavljanje tih poslova. Uz sve to Mišković nije vlasnik ni Delta M, niti Hemslade Tradeing Limiteda, jednako kao što niti Marko Mišković nije vlasnik firmi Mera Investment Faund B.V. sa Holandskih Antila, Mera Invest d.o.o., niti Mercuren Group. Jednako tako, kaže obrana, nije bio niti direktor Delta M, pa niti u vrijeme ulaska u "putarske poslove".

U POTRAZI ZA ODGOVORNIM

U odgovoru na optužnicu, u kojem se preispituje to što je Mišković označen kao odgovorna osoba, navodi se i lekcija o korporativnom upravljanju, pa se pita: "zašto Tužilaštvo neće da zna da su u savremenom obliku organizovanja privredne aktivnosti, korporacijama, vlasnici kapitala udruženi u korporaciju, prenošenjem upravljačke nadležnosti na specijalizovane nosioce menadžment funkcije, odvajaju od poslovanja preduzeća. Njih interesuje samo oplodnja kapitala koji su u vidu akcijskih uloga udružili u datu korporaciju. Dakle, vlasnici kapitala (akcionari) delegiraju svoju upravljačku moć upravnom odboru.

Neposredno ispoljavanje upravljačke moći ostvaruje se u vidu rukovođenja. Zato se upravljačka moć vlasnika kapitala, preko upravnog odbora, dalje prenosi na grupu plaćenih rukovodilaca.

Bez obzira na tužilačku istragu (punu dvojbi i problema) koja je već duže na snazi u "specijalnom" sudovanju i tužilaštvu – i ovoga puta, kao i u ranijim privrednim procesima, suđenje će biti bliže istražnom postupku, nego glavnoj raspravi

Tužilaštvo je obavezno da navede na koji način je neko iskoristio svoj položaj i koja ovlašćenja je iskoristio, koja proističu iz funkcije vlasništva i uloženih finansijskih sredstava. Tužilaštvo je u obavezi da precizira koja su to ovlašćenja koja su proistekla iz funkcije, koja su ovlašćenja koja su proistekla iz vlasništva, a koja su ovlašćenja koja su proistekla iz uloženih finansijskih sredstava".

I zaključak: "Mišković nije član organa upravljanja, nije nikada ušao u putarska preduzeća i nije imao nikada nijednog predstavnika u organima upravljanja. Miškovići ne upravljaju pravnim licima, tj. putarskim preduzećima i njihovom imovinom. Uz sve to, u putarskim preduzećima Miškovići nikada nisu imali većinski paket, bez obzira na to kako se on pravno i finansijski krstio."

To što Tužilaštvo navodi da su Miškovići, po prethodnom dogovoru, planirali, koordinirali i usmjeravali djelatnost (putarskih poduzeća i ostalih) vršeći poslove upravljanja i nadzora nad njima i njihovom imovinom, ono je dužno dokazati. Dužno je navesti: kada je dogovor postignut, kakav je bio rezultat tog dogovora, kakav je bio raspored pojedinih utvrđenih radnji. Također, koje su to poslove upravljanja vršili Miškovići, a za koje su poslove vršili nadzor, koji su to poslovi koji su vršeni nad imovinom, a koji su poslovi koji su vršeni nad samim pravnim licem, pita obrana dvojice Miškovića.

"Ne može Mišković kroz Ugovor o finansijskom kreditu da pribavlja protivpravnu korist. Ako je strana firma dala kredit i ako je taj ugovoreni kredit vraćen, onda nema protivpravne koristi. Čak i da je vraćeno više od ugovornog iznosa, a nije, opet nema mesta primeni krivično-pravnih kategorija, već privredno ili građansko pravnih kategorija. I to je sve i ništa više od toga. Naravno, značajno je da finansijski investitor kroz Ugovor o kreditu ne može da postane vlasnik. Finansijski investitor nije lice koje odgovara za rukovođenje imovinom i sredstvima. On nije ni direktor ni predsednik Upravnog odbora niti član organa poslovođenja niti organa upravljanja niti mu je povereno poslovanje ili upravljanje imovinom ili sredstvima pravnog lica", suprotstavlja obrana svoje argumentima optužnice.

ZAKONI TRŽIŠTA I ŠTA JE TU FER

I kad je o protupravno stečenoj koristi riječ, obrana kaže: Mišković je bio financijski investitor i kroz ugovor o kreditu nije mogao postati vlasnik, on nije onaj koji odgovara rukovođenjem imovinom, nije ni direktor, niti predsjednik uprave, niti član organa upravljanja ili poslovodstva... Ne može biti protupravna korist ako je strana firma pribavila korist u smislu razlike između nabavne cijene akcija i njihove prodajne cijene, naprotiv: "To je srž ekonomskih finansijskih transakcija u svim zemljama koje u svom ekonomskom osnovu priznaju zakone tržišta. Pogrešna je percepcija tužilaštva da ekonomska transakcija ili finansijska transankcija mora da bude fer i ponekad na štetu bogatih. Ne, jer srž ekonomskih transakcija nisu fer i poštenje, već zakon tržišta i logika kapitala."

Tu spada i već citirani odlomak iz optužnice: "Da je navedenih 25.000.000 eura iskorišćeno za konsolidaciju preduzeća možda ne bi došlo da propasti biznisa, a ovako su već nakon nekoliko meseci od izlaska Miškovića sva preduzeća počela da upadaju u blokadu i na kraju je nad njima otvoren stečajni postupak ili su spašena od stečaja raskidom privatizacije i restrukturiranjem." Tužilačka jadikovka kao da je sročena prije 20 i kusur godina, kad su stvari stajale posve drugačije i kad se vodilo računa o još ponečem osim o vlastitoj koristi, ali i tu postoji sitno, ali bitno pitanje: Mišković je u putarska poduzeća ušao u proljeće 2005. godine, da bi iz njih izašao u periodu od oktobra do decembra 2008. godine.

Tek u ljeto – 17. juna 2011. godine – slijedi odluka Agencije za privatizaciju o pokretanju restrukturiranja prvog u nizu putarskih poduzeća (slijede novembar i decembar te godine i odluka za još dva poduzeća, te februar 2012. godine za još dva). Miškovićeva obrana u svom odgovoru na optužnicu kaže da naše krivično pravo zahtijeva individualizaciju štete sa uzročno- posljedičnom vezom, a ne sumarno povezivanje svih neželjenih posledica.

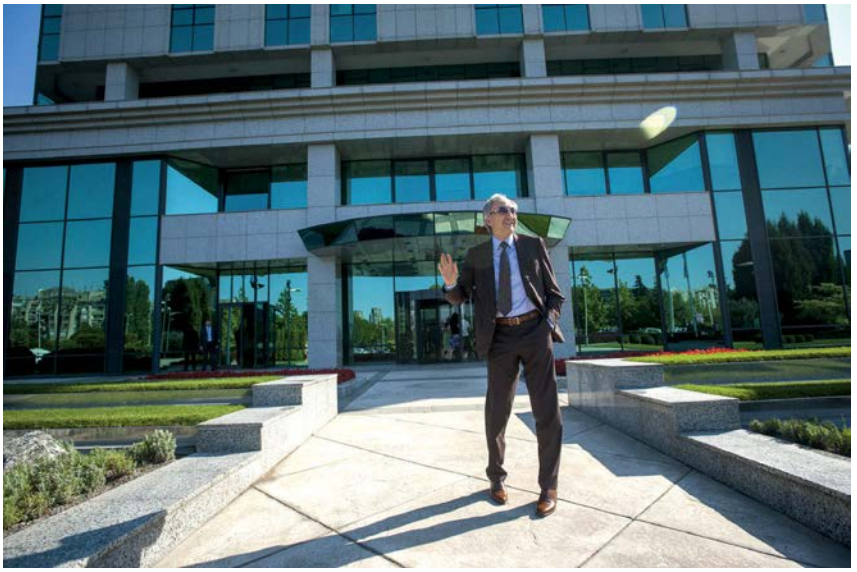
"KZ RS ne poznaje kategoriju objektivne odgovornosti za sve nesagledive ili čak sagledive posledice poslovnog poteza ili finansijskog investiranja.

Blokada je nastupila u periodu bitno

nakon što su Marko i Miroslav Mišković izašli iz putarskih preduzeća."

Ne postoji nikakav uzročni tok između trenutka financijskog investiranja i kasnijih blokada i raskida ugovora i stečajnih postupaka, niti jednom radnjom Miškovići nisu doveli do blokada, stečaja ili neizvršenja privatizacionih ugovo-

PRVI DAN POSLE IZLASKA IZ PRITVORA: M. Mišković Foto: Kurir

ra", stav je obrane, jer su stečajevi nastupili nakon tri ili četiri godine nakon što je Mišković, baš po navodima tužilaštva, izašao iz putarskih preduzeća.

U PRISUSTVU POLITIKE

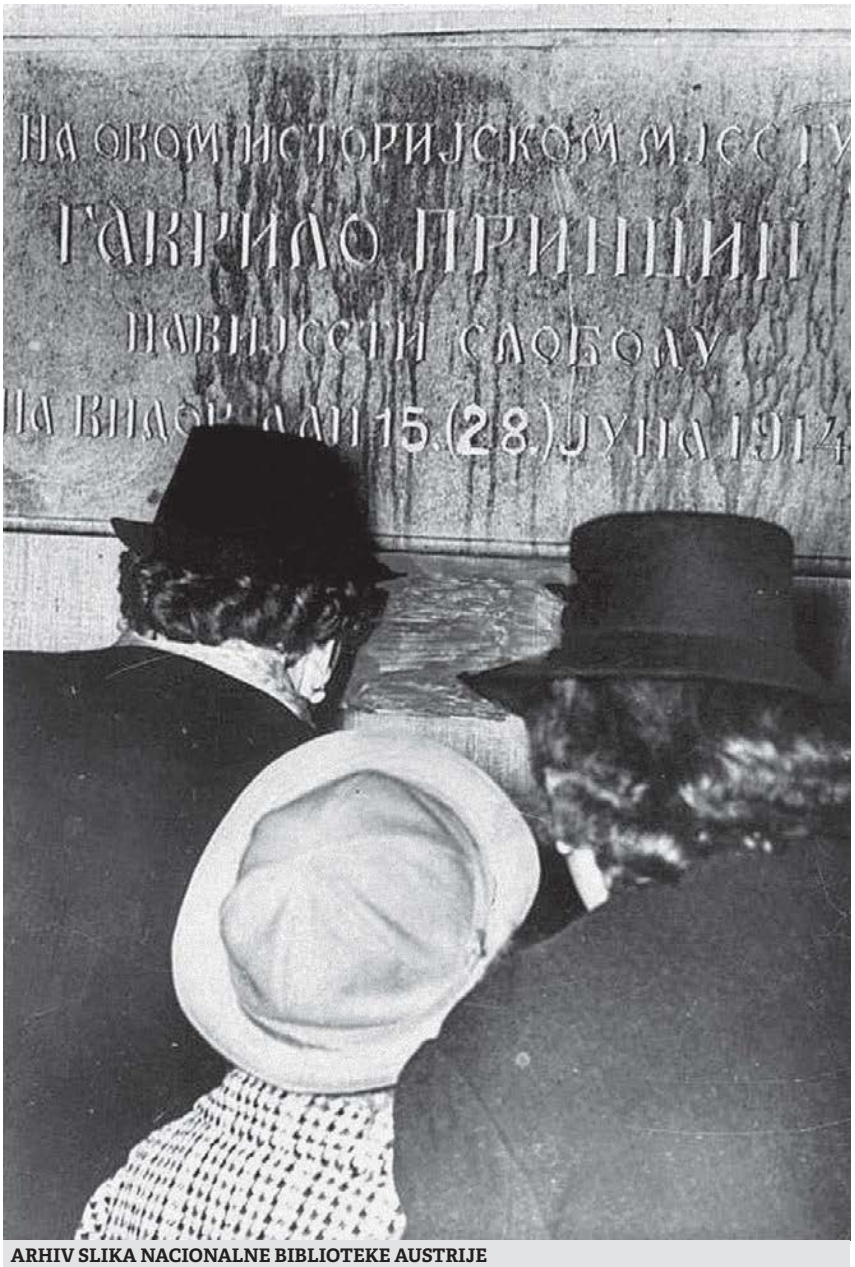
Iz ovog, iako površnog, pogleda na suprotstavljene strane u postupku, jasno je da će suđenje biti dugačko i zanimljivo, kao i da ćemo se još jednom uvjeriti da "fer i poštenje" nisu jednoznačni "zakonu tržišta i logici kapitala". No, to nije ništa novo, kao što ništa novo nije niti to da će u velikoj mjeri – bez obzira na tužilačku istragu (punu dvojbi i problema) koja je već duže na snazi u "specijalnom" sudovanju i tužilaštvu – i ovoga puta, kao i u ranijim privrednim procesima, suđenje će biti bliže istražnom postupku, nego glavnoj raspravi. Govori u prilog tome i činjenica da je Tužilaštvo odbilo prijedloge obrane tokom istrage: niti su im trebali svjedoci obrane, niti vještaci, kao da su nad glavom imali neki (politički?) mač da se što prije okonča istražni postupak i podigne optužnica. Čak i ako ostavimo po strani i to da su organi pomalo i ograničeni trajanjem istrage od šest pritvorskih mjeseci do podizanja optužnice; iako, to ograničenje je i sretna okolnost, tko zna kako i koliko bi sistem iskorištavao bezograničensku mogućnost držanja ljudi u pritvoru...

Za nadati je se samo da će se politika i političari, od najvišeg do najnižeg ranga, bar malo suzdržati od komentara o toku suđenja. Vrhovni kasacioni sud s pravom je u ponedjeljak upozorio na skandalozne i stalne pritiske na sud i pravosuđe u cjelini, a u "slučaju Mišković", kojega kao perjanicu u nizu uhapšenih ili procesuiranih ističu (ne)odgovorni u državi da i ne govorimo. Kao da se nitko ne sjeća "stečajne mafije", slučaja započetog skandalom i politikom, silnih pritvorskih dana tada optuženih i kao da se nitko danas ne želi suočiti s onime što je od cijele stvari ostalo, a to je sve do "slučaja Mišković" najtvrđi orah kojega je – kad je o privrednom kriminalu riječ – naše pravosuđe glodalo.

Ili, neka bude pravda, a ne politika, pa kako koga zapadne. ¶

TATJANA TAGIROV

ARHIV SLIKA NACIONALNE BIBLIOTEKE AUSTRIJE

Naslov	**Spomen-ploča Sarajevskog atentata**
Autor	**Hilšer, Albert**
Tehnika	**fotografija**
Datira	**oko 1950.**
Mesta	**Sarajevo**
Odrednice	**plemstvo, atentat, spomen-ploča, monarhija, Austrija, politika**
Digitalna kolekcija	**savremena istorija**
Broj inventara	**H12473/5**

Nestala

Dok u Nemačkom istorijskom muzeju tvrde da je spomen-ploča Gavrilu Principu uništena ili nestala za vreme ili neposredno posle Drugog svetskog rata, jedna fotografija u arhivu Nacionalne biblioteke Austrije tu teoriju dovodi u sumnju. Fotografija je datirana "oko" 1950. godine, a na njoj se vide troje ljudi koji stoje ispred Principove ploče. Dodatnu zabunu unosi podatak napisan uz fotografiju, da je, možda, napravljena u Sarajevu

FOTOGRAFIJE KOJE OTVARAJU PITANJA: Ploča Gavrila Principa u različitim vremenskim periodima i Nemački istorijski muzej u Berlinu (bivši arsenal) u kome je bila izložena

u vihoru

Za "Vreme" iz Berlina

Prošlo je skoro sedam decenija od kako se Adolf Hitler ubio u svom bunkeru u Berlinu, a Drugi svetski rat je i dalje sveprisutan u glavnom gradu ujedinjene Nemačke. Međutim, ta prisutnost je danas negacija nacizma i svega za šta se on zalagao. Nekada je nacistički Berlin bio oblepljen plakatima koji pozivaju na *Endlösung* (konačno rešenje) i *Endsieg* (konačnu pobedu), parolama kao što je *Ein Volk, ein Reich, ein Führer* (Jedan narod, jedno carstvo, jedan vođa), sada osvetljeni bilbordi pokraj izloga "Max Mare", "Prade" ili "Dolce & Gabane" na svakom koraku pozivaju na toleranciju, jačanje demokratije, jednakost, upozoravaju da nacistički zločini nikada ne smeju da se zaborave. Na vratima alternativnih klubova često stoji poruka tipa "Rasisti i homofobi nisu dobrodošli", ili "Za pse je ulaz dozvoljen, za naciste nije". Obrazovni sistem i mediji Nemce podsećaju na užase nacističkog doba. Više od svega, poraz nacizma ogleda se u neverovatnoj mešavini rasa, religija i kultura, vidljivoj na svakom mestu.

Grad je prethodnih nedelja bio preplavljen i bilbordima i plakatima koji su pozivali na obeležavanje sedamdeset pete godišnjice Noći pogroma. Nacisti su u noći između 9. i 10. novembra 1938. godine uništili i spalili većinu od 1200 sinagoga i jevrejskih svetilišta, opljačkali na hiljade jevrejskih radnji, ubili preko 1300 ljudi, a oko 30.000 Jevreja poslali u koncentracione logore. Noć pogroma označila je početak sistematskog uništenja jevrejske populacije. Prošlog vikenda, u noći između subote i nedelje, poznate javne ličnosti Berlina predvodile su akciju čišćenja malih spomen-ploča zvanih Kamenje spoticanja (*Stolpersteine*), postavljenih ispred kuća i objekata uništenih u Noći pogroma, koji podsećaju na sudbine tada stradalih.

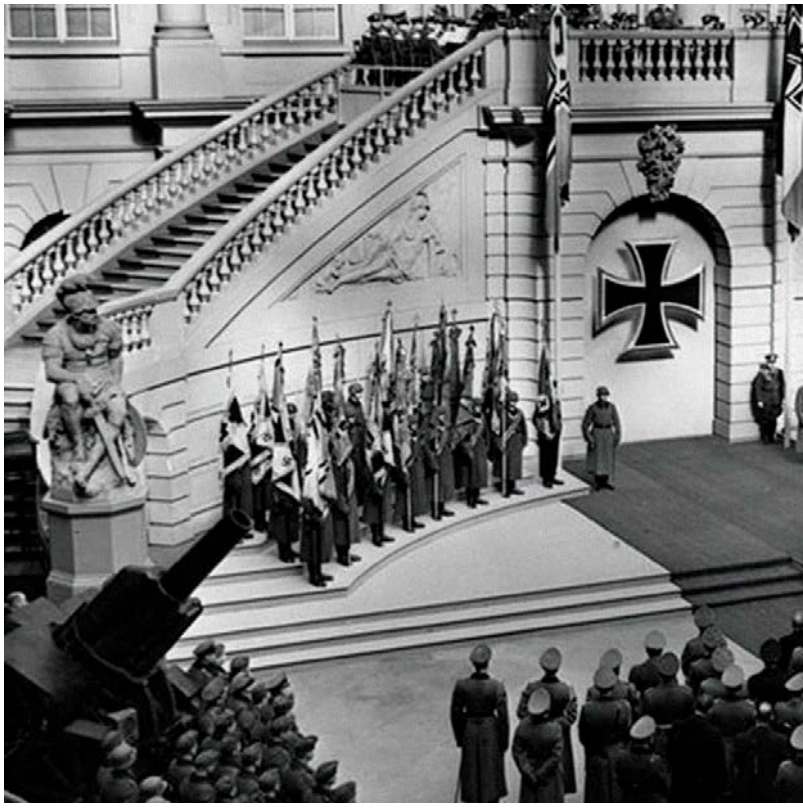
Reporteri "Vremena" bili su u potrazi za drugačijom pločom, iz drugog vremena, ali takođe sa jakim simboličkim značenjem i značajem. U atmosferi nemačkog pokajanja na ulicama Berlina, pokušali su da uđu u trag spomen-ploči Gavrilu Principu, koja veliča junaštvo i borbu za slobodu, a skinuta je u okupiranom Sarajevu. Nemački vojnici su je kao ratni plen odneli na poklon Adolfu Hitleru za njegov rođendan, 20. aprila 1941. godine. Hitlerov fotograf Hajnrih Hofman zabeležio je trenutak u kome Firer u svom komandnom vozu posmatra ovu spomen-ploču. "Vreme" je pronašlo i objavilo ovaj jedinstven, široj javnosti nepoznat dokument ("Vreme" broj 1191, 31. oktobar 2013), fotografiju za koju istoričar Kristofer Klark kaže da kao malo šta drugo "spaja Prvi i Drugi svetski rat" ("Vreme" broj 1192, 7. novembar 2013).

TRAGOM PRINCIPOVE PLOČE

Iz Hitlerovog komandnog voza trag ploče vodi u nekadašnji Arsenal (*Zeughaus*), odnosno Vojni muzej u Berlinu. Arsenal je 1945. godine teško oštećen tokom savezničkog bombardovanja, a posle rata našao se u sovjetskoj okupacionoj zoni, kasnije Istočnoj Nemačkoj.

Na bulevaru *Unter der Linden*, ispred nekadašnjeg Vojnog muzeja koji je posle ujedinjenja Nemačke 1990. preimenovan u Nemački istorijski muzej, kreću se hiljade posetilaca. To je svakodnevna slika, u nedelju je gužva bila veća nego obično, jer je ulaz besplatan. Među »

SAD I NEKAD: Sećanje na noć pogroma i nacistička proslava Dana heroja u Vojnom muzeju u Berlinu

grupama turista nekoliko ekipa šibicara radi svoj posao, oglašavajući se na više evropskih jezika. Reke posetilaca ulivaju se u muzej, gde ih, odmah pored ulaza, dočekuje ogromna Lenjinova bista. Muzejska postavka je impresivna, na 8000 kvadratnih metara nalaze se desetine hiljada eksponata, ali među tim eksponatima nije i spomen-ploča Gavrilu Principu.

Na naše pitanje da li se ploča još uvek nalazi u muzeju, a ako tamo nije, da li postoji neki zapis gde je mogla da bude prebačena, dr Sven Liken u ime muzeja odgovora: "Kao što je već rečeno, ploča se više ne nalazi u našoj kući, ona bi bila i pre 1989 (pad Berlinskog zida, prim. aut.) lep eksponat. Nije postojao i ne postoji razlog da se uskrati posetiocima. U tom smislu, polazim od toga da je 1945, ili kasnije, uništena, možda jednostavno jer prilikom krčenja ruševina Arsenala nakon razaranja niko nije prepoznao njen značaj, ili nije umeo da pročita šta na njoj piše? Ili ju je možda Jugoslavija uzela. Već 1945. preko vojne misije. Ili je kasnije dobijena na poklon od DDR-a, Ulbriht je dao Titu? Moguće su mnogobrojne spekulacije. Mi, u svakom slučaju, ništa ne znamo. U dve zbirke kod nas, u kojima bi morala da bude, da postoji, svakako nije. O tome sam se raspitao."

UNIŠTENA...

Veliki broj eksponata nekadašnjeg Arsenala je tokom bombardovanja i čišćenja ruševina uništen ili je nestao u ratnom i posleratnom haosu. Nemački istorijski muzej je stoga sastavio katalog jednog dela izgubljenih objekata. U njemu se ne spominje Principova ploča, ali dr Gerhard Kvas, uključen u izradu tog kataloga, ukazuje na haotično izmeštanje muzejskog fundusa tokom Drugog svetskog rata još od kraja 1942. godine. On kaže da je s početkom savezničkih bombardovanja za direktore muzeja prioritet bio da pronađu sigurna mesta za skladištenje eksponata. Kako je Crvena armija napredovala, tako su upakovane muzejske eksponate, sklonjene iz Berlina, ponovo premeštali. Kvas navodi primer kako je 1944. godine od sedam vagona punih istorijskih dragocenosti, pet palo u ruke sovjetskih i poljskih trupa i tu im se gubi svaki trag. Tokom svih tih selidbi, nije mogla da se vodi precizna evidencija.

Vojni muzeji su u Hitlerovoj Nemačkoj bili pod direktnom partijskom kontrolom Nacionalsocijalističke nemačke radničke partije (NSDAP). Uredbom iz maja 1946. savezničke okupacione snage su naredile da se "svi ratni muzeji i njihove izložbe na čitavoj teritoriji Nemačke zatvore i uklone". Berlinski Arsenal je zatvoren, a preostali fundus "bačen u staro gvožđe", navodi Kvas. Ovom uredbom bila je izuzeta samo vojna oprema pre 1850, čija bi umetnička i zanatska vrednost opravdavala da bude izložena u muzeju.

...ILI IZGUBLJENA

Da li je, međutim, originalna spomen-ploča u slavu Gavrila Principa zaista uništena? Sumnju u ovu teoriju izaziva jedna fotografija koja se nalazi u digitalnom arhivu slika Austrijske nacionalne biblioteke (*www.bildarchivaustria.at*/Pages/ImageDetail.aspx?_iBildID=1074592), koja je datirana "oko 1950. godine", a na kojoj se vidi troje ljudi sa šeširima kako stoje pred spomen-pločom Gavrilu Principu o kojoj je ovde reč. Fotografija je zavedena pod naslovom "Spomen-ploča atentata u Sarajevu", pod rubrikom "mesta" (u potpisu fotografije na nemačkom stoji "mesta", u množini, a ne "mesto" nastanka) zbunjujuće je navedeno "Sarajevo". Autor je poznati austrijski fotograf jevrejskog porekla rođen u Hanoveru Albert Hilšer (Albert Hilscher, 1892–1964).

U centrali nemačkih socijaldemokrata,

O fotografiji i na Vikipediji

I Vikipedija na nemačkom već je prepoznala značaj fotografije koju je otkrilo "Vreme". Pod naslovom "Sarajevski atentat", u delu o "lokalnoj percepciji", navodi se: "Posle napada Vermahta na Jugoslaviju 6. aprila 1941. godine i preuzimanja Sarajeva 17. aprila 1941, Hitler je izrazio želju da mu se povodom njegovog 52. rođendana 20. aprila 1941. preda ploča, kao jedini za njega relevantni ratni suvenir iz okupirane Jugoslavije, i to u komandnom mestu balkanskog rata, Firerovom glavnom štabu "Prolećna oluja", u takozvanom Firerovom specijalnom vozu *Amerika*, u prisustvu prispele partijske i vermahtovske prominencije kao što su Vilhelm Kajtel, Valter fon Brauhitiš i Herman Gering... Ceremoniju primopredaje slikao je Hitlerov lični fotograf Hajnrih Hofman... Hofmanovu fotografiju je za nedeljnik "Vreme" u fundusu Bavarske državne biblioteke u Minhenu otkrio Muharem Bazdulj. Nakon objavljivanja 31. oktobra 2013. ona je ocenjena kao senzacionalno otkriće. Na njoj se vidi kako Adolf Hitler u salonu voza razgleda spomen-ploču u prisustvu dvojice oficira Vermahta. Sa velikom medijskom pažnjom, koja proističe pre svega iz priprema za stogodišnji jubilej Sarajevskog atentata i početka Prvog svetskog rata, u koju se uključio i autor kontroverznog pregleda Prvog svetskog rata "Mesečari", australijski istoričar Kristofer Klark, fotografija se vrednuje kao "bitno svedočanstvo istorijske veze oba svetska rata".

modernom zdanju poznatom pod imenom Kuća Vilija Branta, u kome se upravo vode koalicioni pregovori o budućoj nemačkoj vladi, bili su iznenađeni fotografijom koju je objavilo "Vreme". Bio bi to sjajan politički gest, kada bi Nemačka spomen-ploču Gavrilu Principu mogla da vrati Sarajevu i to u oči stogodišnjice početka Prvog svetskog rata, glasio je jedan od komentara. ¶

ANDREJ IVANJI

MOMIR TURUDIĆ

Nemogući pogoci

Beogradsko Savremeno pozorište na Crvenom krstu, 22. novembar 1963. godine. Bio sam umetnički direktor i pratio tok predstave "Laku noć Betina", kada je u upravničku ložu zadihano uleteo glumac, prevodilac i profesor hebrejskog jezika, svestrani čovek Evgenije Verber, i dramatičnim šapatom mi saopštio:

"Upravo su javili da je u Americi ubijen predsednik Kenedi. Da li da prekinemo predstavu i da to saopštimo publici?"

"Zašto se ti toliko uzbuđuješ, koliko mi je poznato, nisi sa Kenedijem u rodbinskim odnosima", rekao sam odlučno. Nisam smatrao da je zadatak pozorišta da publici saopštava bilo kakve, pa makar i strašne vesti. "Nemamo nikakvog razloga da prekinemo predstavu."

Ubistvo Kenedija izazvalo je šok u celom svetu, takođe i u Jugoslaviji. Dan ubistva, 23. novembar, proglašen je danom žalosti, otkazane su fudbalske utakmice, pozorišne predstave, gotovo da je život stao. Naravno da su štampana vanredna izdanja novina, a radio i televizija su za tragediju u Dalasu izdvajali dosta vremena. Koliko se sećam, nisam bio naročito potresen, sve je to ipak bilo isuviše daleko od nas koji smo se u Jugoslaviji osećali toliko sigurnim. Možda grešim, možda se publika željna senzacija mnogo više od mene uzbudila gledajući snimke događaja, pogotovo kako se Žaklina Kenedi u automobilu, koji se i dalje kreće, savija preko tela svog muža.

GDE JE ŽAKLINA

Sticajem okolnosti Tito je Kenedija posetio nekoliko nedelja pre tog atentata u okviru zvanične posete Sjedinjenim američkim državama, od 16. do 20. oktobra, a pre toga je u bio u Brazilu, Čileu, Boliviji, Peruu i Meksiku. To putovanje je trajalo od 18. septembra do 25. oktobra. Prilično zamorno za čoveka od preko sedamdeset godina.

Žaklina Kenedi nije prisustvovala prijemu u Beloj kući koji je za Tita priredio predsednik Kenedi. U ulozi domaćice bila

Jugoslovenski stručnjaci inscenirali su atentat na predsednika SAD i došli do zaključka da je zvanična verzija američkih bezbednosnih agencija prosto naprosto nemoguća. Taj izveštaj nikada nije objavljen

NA TRAVNJAKU BELE KUĆE: Oktobar 1963, Tito, Karolina Kenedi i predsednik Džon Kenedi

je Kenedijeva sestra Junis, udata Šriver. Izgovor je bio da je Žaklina pre nekoliko meseci izgubila tek rođeno dete, pa je na odmoru. Tako Tito, koji je bio sa Jovankom, nije upoznao tu lepu ženu koja je punila naslovne strane svetskih novina, jednu od ikona tog vremena, a koja će se na iznenađenje celog sveta posle nasilne smrti svog muža udati za grčkog multimilionera Aristotela Onazisa starijeg od nje 23 godine. Onazis je na svojoj jahti 1960. ugostio ostarelog Vinstona Čerčila i tom prilikom posetio Tita na Brionima.

O odsustvu Žakline u toku Titove posete SAD Blažo Mandić, veteran među intimnim saradnicima jugoslovenskog predsednika, preko četvrt veka njegov predstavnik za medije, učesnik većine njegovih putovanja po svetu, znači – posve verodostojan svedok, u svojoj knjizi "Tito u dijalogu sa svijetom" piše:

"Možda je Žaklina već tada bila u novoj romansi, u nekom krstarenju Mediteranom, ili tako nešto, sudeći bar po onom što će se, nedugo potom, objelodaniti."

Mandić je kao pisac veoma uzdržan i diskretan. Ako on tako otvoreno piše, mora da su ogovaranja u Vašingtonu bila veoma bučna i svakako su i Titu i Jovanki dospela do ušiju. Razmišljam kako li su oni intimno komentarisali situaciju? Da li će se petnaestak godina kasnije setiti svega toga?

Na Tita je baš za vreme posete Americi pokušan atentat. Posle Vašingtona on je sa pratnjom otputovao u Njujork i odseo u hotelu "Valdorf Astorija". Organi američke bezbednosti su u ime slobode izražavanja mišljenja bili prilično tolerantni prema demonstrantima, koji su se okupili ispred hotela sa tablama "Tito idi kući!" i "Tito ubica!", pa je jedna četnička trojka uspela da uđe u zgradu i da se probije do samog salona Titovog apartmana. Tek tu im se nekoliko oficira garde suprotstavilo i oteralo ih. U pomoć su pozvani mornari sa jugoslovenskih brodova usidrenih u njujorškoj luci i njih dvadesetak je rasteralo demonstrante, što zvanični organi bezbednosti »

ISTORIJSKI TRENUTAK: Dalas, 22. novembar 1963.

SAD nisu uspeli, tj. nisu hteli.

OPASNOST U BERLINU

Godinu i po dana posle ubistva Kenedija, od 8. do 13. juna 1965. godine, Tito je posetio (istočnu) Nemačku demokratsku republiku i veći deo vremena provodio u glavnom gradu, (istočnom) Berlinu. Za mene je to bilo posebno značajno iskustvo, jer sam prvi put kao prevodilac putovao s njim u inostranstvo. Ponovo ću citirati Blažu Mandića:

"Poslije svečanog potpisivanja zajedničke izjave u zgradi Državnog savjeta u Berlinu, gde su zvaničnici ispijali šampanjac, svi su zaboravili na zvaničnog prevodioca, Ivana Ivanjija. On je sa čašom u ruci sam stajao po strani. U jednom trenutku, Tito se odvojio od Valtera Ulbrihta, prišao Ivanjiju i kucnuo se s njim: 'E, pa u tvoje zdravlje'. Naravno, poslije Tita i ostali članovi zvanične delegacije prilazili su prevodiocu."

Od početka sam shvatio da Tito voli da pokaže da tečno govori nemački, pa sam procenjivao kada je poželjno da se držim po strani, a kad će mi dati mig da priskočim.

Svi smo bili smešteni u zatvorenom delu grada, čak sam i ja imao apartman sa malim bazenom u ogromnom kupatilu. Dok je Tito bio u poseti Drezdenu, ostao sam u Berlinu i radio na zajedničkoj izjavi dva predsednika. Tom prilikom sam zamolio da razgledam i gornji sprat Titove rezidencije. Tamo su se nalazile dve spavaće sobe i dva kupatila, ali bilo je nameštena samo jedna. Pomislio sam da je baš lepo što Tito i Jovanka i dalje koriste istu spavaću sobu. Mnogo kasnije sam pročitao da se tada nad njih dvoje već uveliko bila nagnala senka razdora, ali ja o tome još nisam imao pojma.

Prilikom državnih poseta obično se neko vreme izdvaja i za privatnost glavnog gosta. To je prilika da se članovi grupe koju sam u sebi nazivao "prištapskom jedinicom", ađutanti, lekari, prevodioci i veći deo telohranitelja, opuste, večeraju i na miru proćaskaju.

Berlin je za ljude koji su se brinuli za Titovu bezbednost bio poseban izazov. Istočnonemačke službe su, naravno, takođe maksimalno mobilisane, ali naši bezbednjaci su verovali samo u sopstvene procene i radnje, jer su imali loša iskustva. U zapadnom Berlinu bilo je jako uporište ustaša. Nije se moglo isključiti da će se odande infiltrirati njihovi ljudi i atentatori. Plan kretanja kolone vozila sa Titom predviđao je i da se prolazi ispod pruge gradske železnice, ti nadvožnjaci su predstavljali posebnu priliku za dobre strelce.

Na Kenedija je Li Harvi Osvald pucao sa četvrtog sprata zgrade sa magacinima za školske knjige, a posle raznih atentata često se javljaju imitatori koji postupaju na isti ili sličan način. Naši ljudi su posle ubistva Kenedija postali još nervozniji, jer je već i ranije bilo planova da se Tito ubije na jednom od njegovih putovanja u inostranstvo.

ŠTA KAŽE UDBA

Niko mi to nije rekao, ali na osnovu posmatranja i iskustva rekao bih da postoje dve teorije – da ne kažem filozofije – o ponašanju telohranitelja. U Americi oni trče pored predsedničkog automobila, vidljivi su i prepoznatljivi po bubicama u ušima u svakoj prilici, pa i kad njihov šef bajagi intimno razgovara sa svojim obožavaocima. Njihovo prisustvo treba da deluje preventivno. To nije spaslo ni Džona Kenedija, ni posle toga njegovog brata Roberta, pa od ranjavanja ni Ronalda Regana. Rekao bih da je današnja Srbija preuzela takve običaje, gotovo da nisi čovek od značaja ako se pored i iza tebe ne zapažaju preteći namrgođeni likovi.

Kod Tita je bilo drugačije. Telohranitelji nisu smeli da budu zapaženi, a bilo je ih je, već prema prilici, zaista u velikom broju. Nikad nisam video nijednu fotografiju na kojoj se prepoznaju – lični ađutant je nešto drugo, njegov posao to nije. Rekao bih da je isto tako u Rusiji. Nikad nisam primetio telohranitelje u blizini Putina, a sigurno ih ima mnogo.

Naši bezbednjaci su mi u Berlinu ispričali da su posle atentata na Kenedija inscenirali čitav događaj, da su izvršili niz eksperimenata i pucali sa iste visine sa koje je na Kenedija pucao Li Harvi Osvald i navodno ga smrtonosno pogodio sa tri metka. Najbolji jugoslovenski snajperisti su sa istim tipom puške pucali na metu koja se kretala istom brzinom kao kolona američkog predsednika. To su ponovili više puta. Došli su do zaključka da je gotovo nemoguće da ga je makar i samo jedan metak pogodio pod tim okolnostima, čak i to bi bila neverovatna slučajnost, ali da je apsolutno nemoguće da se sa te daljine pokretna meta pogodi sa tri metka. Zaključak naših stručnjaka bio je, dakle, identičan sa teorijama zavere u samoj Americi, gde se pojavila sumnja u zvanični izveštaj prema kome je usamljeni ubica bio taj Osvald. On nikada nije objavljen "iz bezbednosnih razloga", a ja ga ovde prenosim samo kako sam čuo za vreme Titove posete Berlinu. ¶

IVAN IVANJI

(Novo, znatno prošireno izdanje knjige Titov prevodilac *uskoro izlazi iz štampe u izdanju* Lagune*)*

MH

Mikser House
Karađorđeva 46

28–30.11.

FESTIVAL SARAJEVSKE KULTURE I ROKENROLA!

SARAJEVO LJUBAVI MOJA!

TRIBINE
IZLOŽBE
RADIONICE
KONCERTI

~~Arhitektura~~
Dizajn
Umetnost
Film

Muzika:

- **DVADESETORICA**
- **DISKOBAJAGI (Dubioza Kolektiv)**
- **BOMBAJ ŠTAMPA**
- **SKROZ**
- **LETU ŠTUKE**

Bojan Hadžihalilović • Designedgoods • Sasha Design • Nedžad Mulaomerović • Srđan Vuletić • Šejla Kamerić • Rukom • Adis Đapo • Roza koza • Edo Hozić • SOS Design Festival • Saša Škorić • Fabrika • Neira Sinanbašić • Pjer Žalica • Jovan Marjanović • Marijana Kramerić • Iman Gavrankapetanović • Vinarija Buntić • Bijenale savremene umjetnosti • Molimao • Amra Bakšić • Vedran Mujagić • She-you • Salih Teskredžić • Emina Huskić • Citoyenne K • Akademija scenskih umjetnosti • Urbing i mnogi drugi...

Za više informacija posetite: Ili pozovite:

mikser.belgrade
www.mikser.rs

***MIKSER** (*645737)

Prijatelj projekta: grand aroma

Medijski partneri: 24 sata, Narodni Radio 96.6 FM, nadlanu

Nema seljaka u seljačkoj državi

Kada se pogledaju procene naše situacije koje je objavio MMF, vidi se da nam ovaj svetski finansijski nadzornik prognozira stalni porast javnog duga u narednim godinama

Kad bi neki laik za finansije pogledao predlog budžeta Srbije za 2014. godinu i u njemu razaznao da će država morati da se zaduži za novih 5,8 milijardi evra (662,5 milijardi dinara) da bi mogla da potroši oko 10 milijardi evra, on bi se uplašio, jer bi sigurno sebi postavio pitanje – kako bi neko domaćinstvo moglo opstati godinu dana ako bi za život mesečno moralo da uzajmljuje 58 odsto svojih tekućih troškova? No, stručno gledajući, budžetska majstorija države je ipak nešto drugo od porodične računaljke – ona još može toliko da se zadužuje, a dokle će moći, to je suviše teško pitanje.

Projekcija državnog budžeta za iduću godinu, koju je potpisao novi ministar finansija Lazar Krstić, a koja je u Vladi Srbije usvojena 1. novembra i blagovremeno poslata u Skupštinu Srbije, zasad izaziva mnogo manje komentara nego ranijih godina, jer je svima jasno da se ništa veselije i nije moglo očekivati. Verovatno su najviše razočarani oni koji su se nadali da će vlada nešto radikalnije preduzeti, kako na rashodnoj, a još više na prihodnoj strani ovog ključnog dokumenta ekonomske politike svake zemlje – kako bi se nekako pokrenula konjunktura, bez suviše velikog rizika da se sklizne u bankrotstvo.

Uostalom, vlada je nedavno najavila "krupne promene" u ekonomskoj politici, reforme u javnim finansijama i značajnu štednju na javnim troškovima. Ona je, međutim, na prvom koraku, sa novim budžetom, izabrala "realističan put" postepene konsolidacije javnih finansija, vodeći najviše računa da pripremi budžet koji će omogućiti pregovore sa Međunarodnim monetarnim fondom o nekom novom aranžmanu dugoročnije podrške – procenjujući, verovatno, da je sve drugo praktično neizvodljivo. Kako je neko već rekao, da bi nam kroz tri godine bilo bolje, dotle nam mora biti gore.

PROJEKCIJA BEZ KRISTALNE KUGLE: Ministar Krstić
Foto: Vesna Anđić

A AKO OMANE

Pre nego što bacimo pogled na strukturu predloga budžeta za 2014. godinu neophodno je da navedemo njegove osnovne proporcije i uporedimo ih sa "rebalansiranim" državnim budžetom Srbije za ovu, 2013. godinu. Za iduću godinu projektuju se prihodi od 930 milijardi dinara i rashodi od 1113 milijardi dinara. Dakle, deficit budžeta bio bi 183 milijarde dinara, odnosno 4,6 odsto očekivanog bruto domaćeg proizvoda. Ključna procena je, pritom, da će BDP Srbije iduće godine realno porasti za samo jedan odsto, što praktično znači da upoređivanje budžetske projekcije za 2014. godinu sa ovogodišnjim budžetom – daje približno realnu sliku promena, tamo gde ih uopšte ima.

Prema tome, ako projekciju prihoda i rashoda za 2014. godinu uporedimo sa onim što je državi (jula ove godine) naknadno odobreno za 2013. godinu, videćemo da vlada Srbije za iduću godinu, uz inflacionu stopu od 5,5 odsto, planira nominalno povećanje budžetskih prihoda za nešto preko 6,5 odsto, nešto manje povećanje rashoda, za oko 5,5 odsto, a deficit bi se povećao za blizu tri odsto, dok bi njegovo učešće u BDP-u Srbije bilo manje za 0,1 procentnih poena (za ovu godinu se očekuje da budžetski deficit bude oko 4,7 odsto BDP-a Srbije). No, "konsolidovani deficit", dakle onaj koji se javlja kao razlika između svih javnih troškova i prihoda budžeta svih nivoa (od republike do opština, propalih banaka i javnih preduzeća) ostao bi na zamašnih šest odsto BDP-a.

Milojko Arsić, profesor Ekonomskog fakulteta u Beogradu, smatra da će ovaj "fiskalni deficit" sa ovogodišnjih 6,5 iduće godine narasti na 7,1 odsto BDP-a, a postoji rizik da on bude i veći, ukoliko omanu mere protiv sive ekonomije, poveća se broj banaka koje se moraju sanirati i podbace projektovani prihodi od osnovnih poreza. Arsić je otuda zaključio da

Planrani troškovi za kamate po uzetim ili garantovanim kreditima veći su para koje će se odvojiti za subvencije privredi

"predloženi budžet ne predstavlja adekvatan odgovor na stanje u javnim finansijama i privredi" (*Politika*, 8. novembar).

Kad smo kod generalnih ocena Krstićevog budžeta za 2014. godinu, valja zapaziti da je prvu (ambivalentnu) ocenu u ime Fiskalnog saveta izneo Vladimir Vučković, koji je rekao da je planirano zaduživanje Srbije "visoko, ali neophodno" i da na tom planu "nisu moguće velike promene" (*Politika*, 6. novembar). Po sadržaju onoga što je rekao, to je u izvesnoj suprotnosti sa ranijim stalnim upozorenjima Fiskalnog saveta da je učešće javnog duga u BDP-u Srbije abnormalno visoko i nezakonito. Vučković je pritom pohvalio napore vlade da u bilateralnim sporazumima nađe jeftinije pozajmice od onih koje se mogu dobiti na finansijskim tržištima, ali ni sam u to izgleda ne veruje suviše. Ministar finansija Lazar Krstić je u nekoliko izjava procenio da će se uslovi zaduživanja u svetu pogoršavati, takva je tendencija uočena već ove godine. To svakako ne ide u prilog zemlji koja najveći deo javnog duga ima u inostranstvu.

Zapravo, kada se pogledaju procene naše situacije koje je objavio MMF, vidi se da nam ovaj svetski finansijski nadzornik prognozira stalni porast javnog duga u narednim godinama, tako da bi on, sa nešto više od 60 odsto učešća u BDP-u, do 2018. godine narastao do 84 odsto učešća. No, još bi gore bilo ako bi se ostvario samo niski očekivani rast tog BDP-a do 2018. godine od tek dva-tri odsto godišnje. Kada bi BDP nekako rastao brže, problem javnog duga bi bio manje dramatičan.

PRIVREDA I POLJOPRIVREDA

Posmatrajući budžet za 2014. godinu, može se uočiti da je u njemu najmanje poteza koji bi bili stimulativni za privrednu konjunkturu. U tom smislu čini se da je najveća nepoznanica u tome što budžet planira realno smanjivanje lične potrošnje za novih 1,8 odsto a državne potrošnje za 2,2 odsto, dok bi takav značajan pad tražnje na tržištu trebalo da ublaži porast investicija za 4,7 odsto (one su 2013. godine pale u odnosu na 2012. za 3,4 odsto).

Kad je reč o prihodima budžeta, pad domaće tražnje kao teorijski najznačajnije osnovice za prikupljanje poreza, "ublažavao" bi iduće godine relativno veoma skroman rast uvoza za 1,6 odsto (uvoz daje izdašne fiskalne prihode), uz takođe skroman porast izvoza za 6,4 odsto. Recesioni pritisci su u Srbiji, međutim, već toliko jaki, pa "nijedna roba ne može da nađe mušteriju", da to postaje najveći problem privatnog sektora privrede, od koga, uostalom, i živi čitava društvena superstruktura. Tim pre što će famozni "solidarni porez" na plate srezati kupovnu moć gornje srednje klase za novih 600 miliona evra.

Imajući takve trendove u vidu, deluje sumnjivo i procena da će povećanje donje stope PDV-a sa osam na deset odsto i prebacivanje hotelskih usluga i informatičke opreme na gornju stopu PDV-a od 20 odsto – doneti očekivanih 21,4 milijarde dinara povećanih prihoda. U Srbiji se, nažalost, može očekivati "štednja" čak i na mesu i mleku, a hotelijeri i turistička industrija već kukaju da će im porast poreza urnisati tek započeti razvoj. Uopšte uzev, valja biti oprezan i u pogledu očekivanja da će prihodi od PDV poreza iduće godine dostići ukupno 430 milijardi dinara (25,6 milijardi dinara više nego ove godine) uprkos očekivanoj inflaciji od 5,5 odsto – jer je inercija bekstva u "sivu zonu" takođe prisutna, makar koliko se najavljivalo strože naplaćivanje ovog poreza, i makar koliko se ponovo, po ko zna koji put, najavljivao niz drugih mera protiv prometa na crno.

Kad je reč o rashodnim stavkama budžeta za 2014. godinu, ako ostavimo po strani plate javnog sektora i dotacije penzionom fondu (zbirno, oko 530 milijardi dinara) zanimljivo je uočiti da se planiraju troškovi za kamate po uzetim ili garantovanim kreditima od 114 milijardi dinara – što je iznos veći od para koje će se odvojiti za subvencije privredi (80 milijardi dinara) ili za plaćanje policije (71 milijardu dinara). Dobro su u budžetu prošla i javna preduzeća, kojima će se i iduće godine odobriti 93,4 milijardi dinara državnih garancija, iako se iz njihovog profita planira budžetski priliv od samo tri milijarde dinara.

Najgore su, inače, prošli seljaci i provincija, kao da Srbija nije još seljačka zemlja i kao da osim centralne države ništa drugo u njoj i ne postoji. Ali to je stara priča. ¶

DIMITRIJE BOAROV

Propast našeg Mercedesa

Da nije bilo Rezolucije Informbiroa 1948, da Tito nije odgovorio Staljinu onako kako je odgovorio, da nije pretila vojna intervencija sa istoka, Priboj bi posle rata ostao ono što je bio – kasaba na napuštenom karavanskom putu Dubrovnik – Novi Pazar. Ovako...

Besplatni život

U vreme kada je država bila narodna i socijalistička, radnici su čak primali i plate, osim što su bili društvena avangarda. Danas mogu biti srećni i zadovoljni ako prime minimalac umesto plate sa pola godine zakašnjenja, a ostatak u narednih šest meseci... To je, što se tiče Fabrike automobila Priboj (FAP), trenutno stanje stvari – posle oktobarskog štrajka koji su okončali na lepe oči i obećanja vlasti.

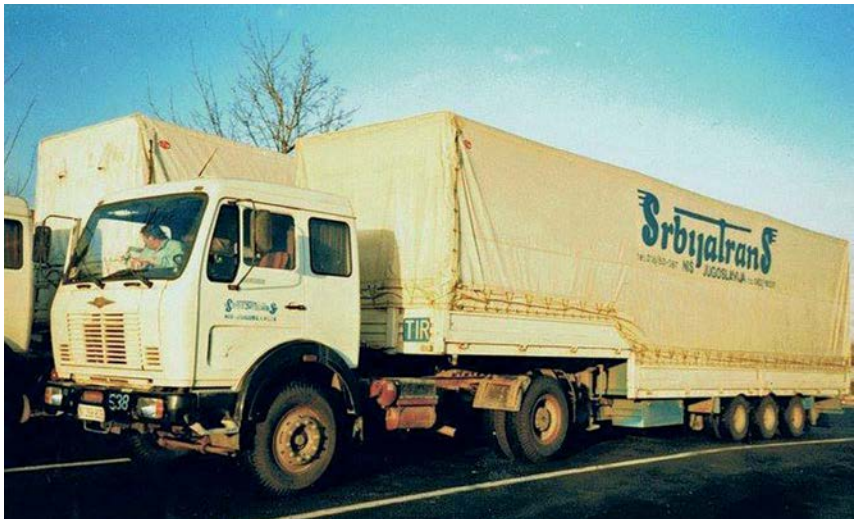
Poruka upućenih je zastrašujuće jasna: ako ugase FAP, Priboj je mrtav grad. I, nije za utehu: ne jedini i ne poslednji.

Kad je kao vojnotehnička pomoć sa Zapada u Jugoslaviju upućen konvoj sa vojnim kamionima u delovima marke Saruer, pošiljka je prosleđena put Priboja. Odluka da se konvoj prosledi u Priboj bila je isključivo vojnostrateška: u slučaju invazije na Jugoslaviju, to bi otprilike bilo poslednje mesto gde bi invaziona čizma zgazila.

Na mestu gde se danas nalaze FAP-ove hale, u to vreme bile su livade sa nekoliko baraka uz makadamski put u kojima je bila ne baš mala, ali ni velika remontna radionica, a Priboj, do koga tad nije vodio nijedan asfaltni put, "brojao" je svega 1500 stanovnika, sa okolnim selima.

Ideja se nekom – verovatno poreklom iz tih krajeva – na političkoj/komesarskoj funkciji u glavnom gradu, učinila dobrom. U želji da pomogne starom kraju, a i da pokaže dokle je dogurao, sve pod parolom "industrijalizacija plus elektrifikacija jednako je komunizam", inicirao je izgradnju za to vreme modernih proizvodnih hala od čelika i betona. Sa gradnjom se započelo u jesen 1951, a Vlada Narodne Republike Srbije je tek sredinom sledeće godine, 29. jula 1952, donela akt o osnivanju državno-privrednog preduzeća "Fabrika automobila Priboj". Fabrika je svečano puštena u rad 30. oktobra 1953, tri meseca posle zadatog roka, a u sudski registar Privrednog suda u Titovom Užicu upisana 24. januara 1955.

Od austrijskog Saruera otkupljene su licence za proizvodnju dvaju kamiona – S4 i S6, na osnovu kojih će FAP tokom sledeće dve decenije razviti celu gamu teških vozila za civilnu i vojnu upotrebu. Reč je o robustnim konstrukcijama primerenim tadašnjoj putnoj infrastrukturi, teškim na volanu, tvrdim na kvačilu i

OD MERCEDESA DO FIJATA: Drumske krstarice po Mercedesovoj licenci i blokada pruge u Priboju kojom je trebalo da prođe voz sa Fijatovim automobilima za izvoz...
Foto: Blic i facebook.com

menjačima "na molim te", ali jednostavnim za održavanje, neizbirljivim kad je o kvalitetu goriva reč, koji su, kad zataji akumulator, palili "na metar gurke".

U sledećih nekoliko godina proizvodni pogoni su prošireni na 15.000 kvadratnih metara, instalirana nova oprema, otvarane nove linije, ama godišnja produkcija nije dobacila ni do trećine instalisanog od kapaciteta 3600 vozila godišnje. U prvoj deceniji postojanja FAP-a, broj stanovnika Priboja bezmalo se učetvorostručio.

Početkom sledeće decenije, 1961. godine, u pokušaju da se objedine kadrovski i materijalni resursi, formirana je Industrija transportnih vozila – ITV, holding koji su sačinjavali FAP Priboj, FAMOS Sarajevo, IMR Rakovica, Zmaj Zemun, UTVA Pančevo, 11. oktomvri Skoplje, Autokaroserija Dubrava Zagreb i Autoremont Kompresor Beograd, sve ondašnji "giganti" od kojih danas većina ne postoji, ili su viđeni za nestajanje.

To udruživanje dalo je (neke) rezultate: po jugoslovenskim putevima sve više je bilo domaćih autobusa proizvedenih u Skoplju i Zagrebu, sa motorima iz Sarajeva, šasijom i mehanikom iz Priboja, komponentama iz Beograda i Pančeva. Sam FAP je udvostručio proizvodnju: sa 1000 na 2000 kamiona godišnje, jedan deo njih sa prvom jugoslovenskom "tranbus" kabinom – onaj koji su vozili Paja i Jare, a broj stanovnika Priboja je bio dva i po puta veći nego deceniju ranije.

Sledeći tehnološki iskorak napravljen 1970. godine, kada je novoosnovana korporacija FAP-FAMOS (FFB) sklopila ugovor o proizvodno-tehničkoj i finansijskoj saradnji – danas bi se to nazvalo "strateškim partnerstvom" – sa Dajmler-Bencom (DB): FAMOS je umesto motora po Lejlandovoj licenci počeo sa proizvodnjom Mercedesovih motora, a FAP-ovi kamioni dobili su mercedesovo obličje, takozvani "mešanci", odnosno "mečezi" – liči na mercedes, ali je fap. Tom prilikom kapacitet je proširen na 5000 vozila godišnje, od čega FAP uspeva da realizuje 4100 komada.

Licencni ugovor je proširivan još u dva navrata, a FAP počinje da proizvodi kamione sa Mercedesovom oznakom. Kapacitet fabrike je nanovo povećan, ovog puta na 10.000 vozila godišnje, površina proizvodnih hala povećana je na 50.000 kvadrata, FAP postiže rekordnu iskorišćenost kapaciteta od 70 odsto, a broj stanovnika Priboja je 10 puta veći nego kad je FAP osnovan.

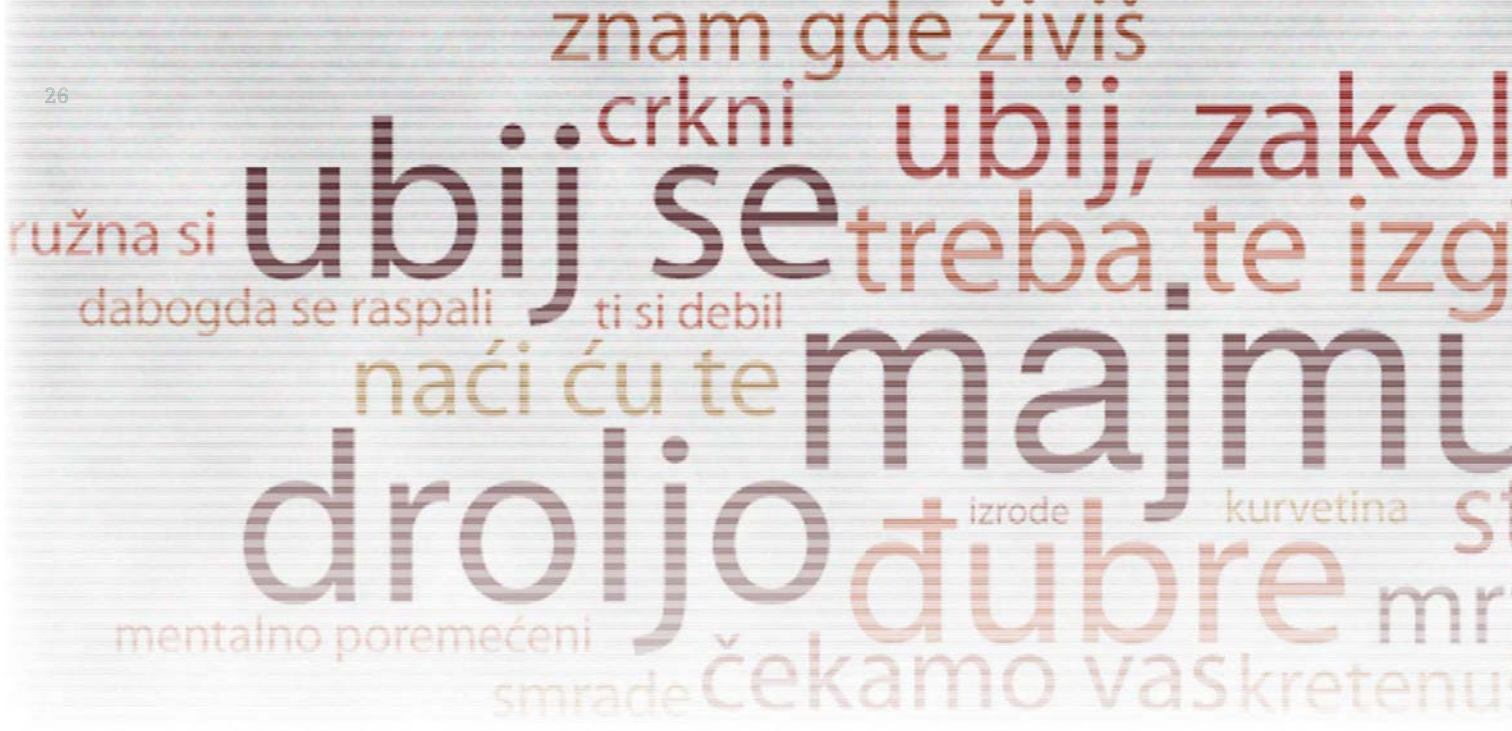
Osamdesetih godina prošlog veka FAP pored kamiona različitih veličina i namena, što licencnih, što modifikovanih, u serijsku proizvodnju uvodi i autobuse, opet raznih veličina i namena, osvaja proizvodnju točkova, kardana, zupčanika... Fabričke hale, magacini i kancelarije narasli su na 16 hektara, kapacitet na 15.000 vozila, a broj zaposlenih na 7000: svaki treći stanovnik Priboja primao je platu u FAP-u.

Kao i celokupnoj industriji, ne samo u Srbiji već diljem Jugoslavije, glave je došao onaj građanski rat: nestalo je tržište, pokidane su veze... Istina, za razliku od sličnih giganata u drugim (bivšim) republikama, FAP se još i batrgao: kad je zbog sankcija Mercedes obustavio svaku saradnju, u FAP-u su u zaista rekordnom roku osvojili proizvodnju menjača i još podosta toga što se do tada uvozilo, ali džabe truda – nije više bilo kome da se proda to što su proizvodili.

Tokom postojanja, u FAP-u je proizvedeno 153.540 vozila – kamiona i kamionskih šasija, autobusa i autobuskih šasija, prikolica i poluprikolica. U 2012. godini proizvedeno je ukupno 57 kamiona i 13 autobusa.

Šta god da bude sa FAP-om, a ne liči da će biti išta dobro, sad već legendarne "trinaestice" i "osamnaestice", zajedničkog nadimka "nosonja", voziće se još dugo, dugo po šumama i gorama ove zemlje ponosne, vući kamen iz kamenoloma, trupce iz šume do prvog asfalta, prolaziće onuda gde drugi ne mogu. "Deda", tepaće mu, uz obavezan dodatak "bez starca...", jer neuništivi su. ¶

ZORAN MAJDIN

Život na internetu

Pljuvanje po leševima i tihi marš partijskih vojnika

Veb 2.0 činio se kao ostvarenje viševekovnog sna o apsolutno neograničenoj slobodi mišljenja i govora. No, svedoci smo kako upravo ta sloboda i interaktivnost mogu da uništavaju ljudske živote. Za urednike i moderatore sajtova postavlja se pitanje gde povući granicu između dozvoljenog i nedozvoljenog u komentarima posetilaca

Hrvatski informativni portal Net.hr odlučio je prošle nedelje da ukine komentare ispod tekstova. Ova vest privukla je pažnju i javnosti u Srbiji, jer udeo govora mržnje, neprimerenih, neukusnih i agresivnih komentara na domaćim portalima nije mnogo manji od onih u Hrvatskoj. No, u Srbiji se na ekstremni korak ukidanja komentara još nije odlučio niko.

Redakcija portala Net.hr saopštila je čitaocima svoju odluku tekstom pod naslovom "Dosta je gadosti": "Iako smo i prije isključivali komentare pod tekstovima u kojima smo pisali o bilo kojoj manjini – nacionalnoj ili vjerskoj, nečijoj seksualnoj orijentaciji, djeci, pokojnicima, jer smo tu uočili osobito učestale provale vulgarizama i gadosti, to više nije bilo dovoljno. Nažalost, postalo je gotovo pravilo da komentari služe za izražavanje poremećenih, bolesnih i zadrtih stavova čitatelja koji su iskazivali frustracije ne štedeći pritom nikoga i ništa, kojima je portal služio kao mjesto ispucavanja mržnje i agresije doslovno prema svemu i svima koje su smatrali drugačijima."

Uredništvo ovog portala dalje kaže da su, suočeni sa ovakvom situacijom, odlučili da komentare čitalaca regulišu na najrestriktivniji način – ukidanjem: "Svjesni smo moguće reakcije dijela posjetitelja koji će tumačiti da je smisao internetskih portala interakcija s čitateljima. I tu će biti u pravu, no ova se interakcija u više od 95 odsto slučajeva svela na provale strašnih uvreda pod većinom tekstova. Stoga smo smatrali svojom obavezom da kao izdavači, bez obzira na moguću poslovnu štetu, pristojne i konstruktivne čitatelje zaštitimo od nepotrebne agresije kojom su se u velikoj većini slučajeva služili redoviti komentatori i tako usmjeravali rasprave u potpuno pogrešnim smjerovima, često potpuno nevezanima za sam tekst koji se komentira."

SUDBINA I KOMENTARI

U ovom tekstu dva su ključna razloga koji su redakciju naveli na radikalan potez ukidanja komentara: govor mržnje i

skretanje sa teme. U poslednja tri meseca, dva velika i važna svetska medija, jedan opšteg, informativnog, a drugi specijalizovanog, upravo iz ova dva razloga odlučili su se za restriktiviju politiku moderisanja komentara.

Prvo je u avgustu američki *Huffington Post* (huffingtonpost.com), jedan od najvećih svetskih agregatora vesti (informativnih portala koji automatski, putem algoritama prikupljaju i tematski organizuju sadržaj informativnih sajtova, blogova, i sl.), odlučio da uvede obaveznu registraciju za komentatore. "Na HuffPostu objavljujemo gotovo devet miliona komentara mesečno", napisao je Džimi Soni, izvršni urednik ovog portala u autorskom tekstu u kom objašnjava razloge za ovu odluku: "Ali, stigli smo do tačke na kojoj gotovo tri četvrtine pristiglih komentara nikada ne ugleda svetlost dana, bilo zato što su očigledan spam ili zato što sadrže neobjavljivu količinu otrova. Zbog toga su naši moderatori, umesto da učestvuju u razgovoru sa čitaocima i promovišu kvalitetne komentare, zaglavljeni u borbi protiv trolova, u kojoj su polovično uspešni."

U daljem tekstu Soni uočava da su trolovi postali zlobniji, agresivniji i – genijalniji. "Posledica je da se sekcije za komentare polako degenerišu u najmračnija mesta na internetu", kaže on i dodaje da anonimni komentari na internetu ostavljaju tragične posledice na živote ljudi: "Reči izrečene u virtuelnom prostoru, na forumima i društvenim mrežama nanose realne rane. Kerolajn Kriado Perez, žena koja je pokrenula (i realizovala) inicijativu da se lik spisateljice Džejn Ostin nađe na novčanici od 10 britanskih funti, dobila je više od 50 pretnji silovanjem u prvih sat vremena nakon što je objavljeno da joj je inicijativa uspela. Ili, uzmimo slučaj četrnaestogodišnjeg Džeremija Rodemejera koji se ubio nakon niza godina u kojima je trpeo virtuelno proganjanje i anonimno onlajn zlostavljanje."

TEHNOLOGIJA VREĐANJA

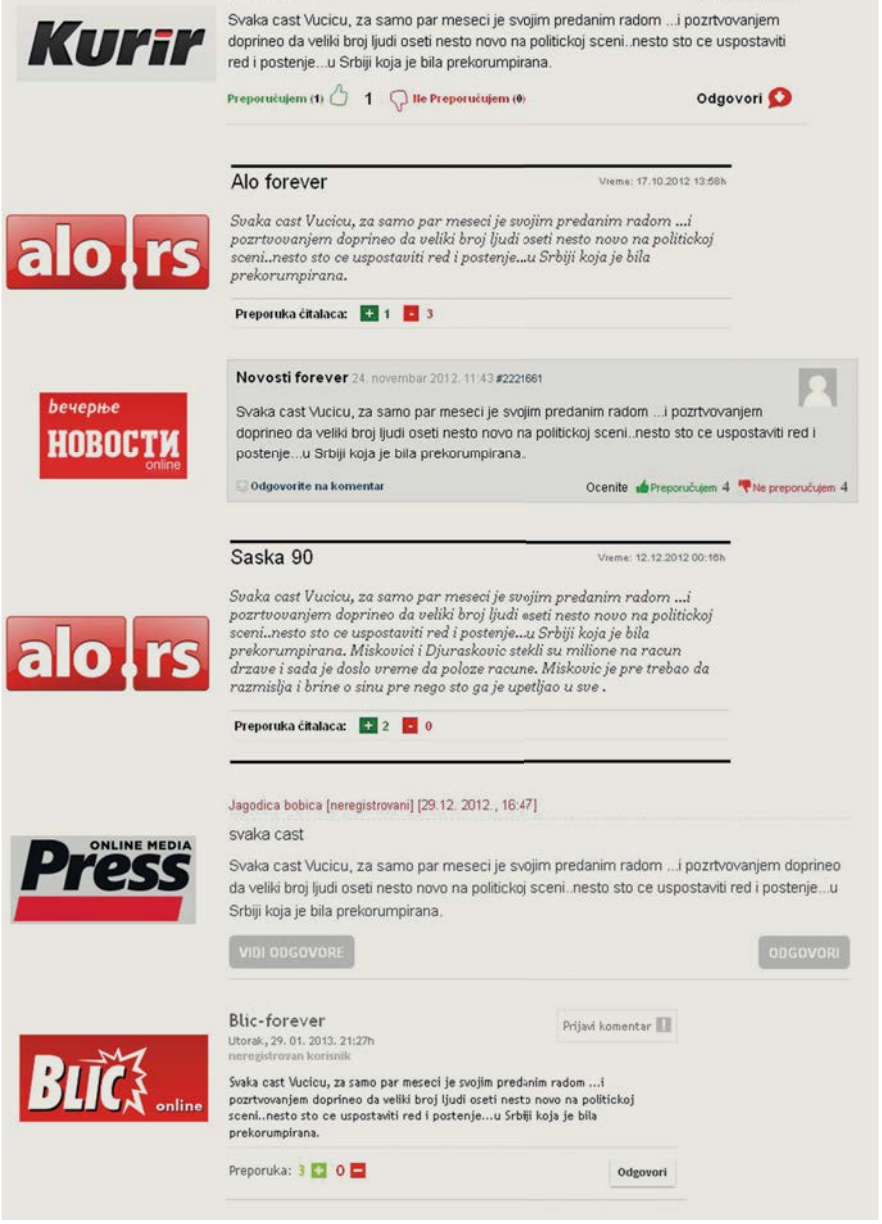
Drugi razlog, osim bezočnog iživljavanja publike na nedužnima, zbog kog hrvatski *Net.hr* ukida komentare jeste – skretanje sa teme. Upravo zbog toga, 24. septembra, američki časopis za nauku i tehnologiju *Popular Science*, odlučio je da radikalno preseče i u potpunosti ukine komentare na svom sajtu. "Komentari mogu da budu loši za nauku. Zato ih mi, ovde na PopularScience.com – ukidamo", napisala je Suzan Labar, jedna od redovnih autorki sa ovog sajta i direktorka zadužena za onlajn sadržaj: "Nije bilo lako doneti ovu odluku. Kao deo magazina sa tradicijom dugom 141 godinu, posvećeni smo negovanju živahne intelektualne debate, jer nam je posao da reč nauke širimo nadaleko i naširoko. Problem je kad trolovi, spamovi i botovi prevladaju i onemoguće nam da to činimo." Labar naglašava da *Popular Science* nipošto nije jedini sajt na svetu koji privlači problematične komentatore, niti da su svi komentatori ovog sajta glasni i neotesani primerci nižih oblika života na internetu. Ali čak i krhka većina može da stekne dovoljno moći da naruši percepciju priče kod čitaoca. Suzan Labar navodi primer studije sprovedene na Univerzitetu Viskonsin-Medison, koja je pokazala da necivilizovani komentari, osim što polarizuju publiku, menjaju percepciju samog naučnog teksta koji se komentariše, ali i percepciju nauke: "*Ad hominem* napad na autora, u sekciji za komentare, bio je dovoljan da čitaoci više razmišljaju o nedostacima tehnologije na koju se odnosio tekst, nego o njenim prednostima." Labar zaključuje: "Ako rezultate ove studije dovedemo do njihove logičke krajnosti, komentari oblikuju javno mnjenje, javno mnjenje oblikuje javne politike, javne politike odlučuju da li će i kako naučna istraživanja biti finansirana... Sada vam je jasno zašto se osećamo obaveznima da isključimo komentare."

CENA SLOBODE

Veb 1.0 bio je jednosmeran i korisnicima je davao mogućnost samo da pročitaju ono što im se na internetu nudi. Od 1999. kada se pojavio, veb 2.0, ili internet kakvog danas znamo i u najvećoj meri koristimo, doneo je revoluciju: svako doprinosi sadržaju, menja ga, oblikuje, prepravlja i popravlja. Veb 2.0 činio se kao ostvarenje viševekovnog sna o apsolutno neograničenoj slobodi mišljenja i govora. No, poslednjih godina, svedoci smo kako upravo ta sloboda i interaktivnost mogu da uništavaju ljudske živote, otvaraju prostor za virtuelno nasilje, kompromitovanje i ugrožavanje tuđe privatnosti i intime.

U Srbiji, prvi informativni sajt na kom je otvorena mogućnost za komentare posetilaca, bio je B92.net. "Kad smo krajem devedesetih i početkom dvehiljaditih pokretali komentare na sajtu B92, zamislili smo ih kao nešto što će sadržaju dati dodatnu težinu", kaže za "Vreme" Vlada Ćalić, koji je tih godina bio urednik za sadržaje na sajtu B92: "U to vreme se očekivalo puno od demokratizacije medija, a internet je zvučao kao savršen alat za tu demokratizaciju." Prema Ćalićevim rečima, komentari su tih godina posmatrani kao mogućnost da se sadržaj sajta dopuni, da bude tema za debatu tokom koje izneseni stavovi i informacije dobiju na težini, bivaju pobijeni ili demantovani: "Očekivali smo da su komentari zametak procesa u kome će dvosmerna komunikacija nekako dovesti i do dvosmernog uređivanja." I tada se podrazumevalo da će komentari biti moderirani i selektovani za objavljivanje, međutim, u ranoj fazi veba 2.0 i početnog entuzijazma, retko ko je razmišljao o tamnoj strani. "Ono na šta nismo računali je da će efekat tabloida, prenesen na internet, u toj meri preuzeti tu dvosmernu komunikaciju. Sve je to dovelo do toga da komentari izgube bilo kakvu vrednost osim broja klikova i da se svedu na nivo kafanskih rasprava pojačanih alkoholom", kaže Ćalić.

Sa iskustvom urednika na velikim informativnim portalima, kao što su sajtovi B92, Blic i Mondo, Veljko Popović smatra »

da su se komentari na informativnim sajtovima i entuzijazam zbog mogućnosti interakcije ispostavili kao civilizacijski promašaj: "U vreme kad smo počinjali sa tim u Srbiji, ljudi su imali veliku potrebu da nešto kažu i nije bilo mesta na kom su to mogli da urade. Ideja je bila da se slobodna misao pusti na svetlost dana, da ne budu samo mediji i novinari ti koji će moći nešto da kažu javno." Popović kaže da je u prvom trenutku sve dobro funkcionisalo, da su moderatori bili vrlo liberalni u odabiru sadržaja za objavljivanje, ali da je neverovatna brzina kojom su isti ti moderatori bivali zgroženi onim što im stiže i dolazili do zaključka da moraju da pooštre moderaciju: "Vremenom smo prinuđeni da taj kaiš sve više i više stežemo, jer se suočavamo sa sve gorim kršem, sa govorom mržnje, sa otvorenim propagiranjem stvari koje nemaju veze sa vešću, sa otvorenim zloupotrebama..." Popović naglašava da govor mržnje u komentarima nije samo problem Srbije i regiona, nego je u pitanju globalna pošast: "Tog ludila sad ima svuda i to je ono što baca u duboku depresiju."

KLIKOVI ZARAĐUJU

U saopštenju portala *Net.hr* sa početka ovog teksta pominje se svest redakcije o mogućoj poslovnoj šteti zbog ukidanja mogućnosti komentarisanja tekstova. O čemu je zapravo reč, možda je najbolje objasnio Boris Dežulović, u kolumni koju je napisao zgrožen izlivima mržnje u komentarima na vest o smrti mlade zagrebačke glumice Dolores Lambaše. "Bit će, međutim, da je to zato što ja ne razumijem ekonomiju svog posla. (...) Svaki prolazak ispod žute policijske trake, svaki slinavi hračak na licu mrtve Dolores Lambaše računa se u famozni "klik", a svaki "klik" za milimetar podiže grafikon marketinškog potencijala srednjovjekovnih trgova, ustupajući atraktivne prostore za reklamu neposredno uz vješala i lomače. Od tih "klikova", dakle vrlo doslovno od iživljavanja nad umirućim tijelom jedne mlade žene, mediji – jebiga – žive."

Da li mediji žive od klikova i zato dopuštaju čitaocima da kroz komentare izliju sopstveni mentalni gnoj? Veljko Popović smatra da to jeste tačno: "Ali pitanje je šta želimo. Ako ćemo ići logikom tržišta, hajde da na informativnim sajtovima puštamo porniće. Na to ljudi klikću ko blesavi i zaradićemo brdo novca. Urednik sajta i vlasnik medija moraju da odrede gde je granica. Da, ako odobravamo svakakve komentare, biće više klikova i porašće komercijalni potencijal. Ali, zbog toga što objavljujemo neko može da pogine. Da li je taj klik toliko vredan?"

CENZURA ILI UREĐENJE

Sa druge strane, glavni i odgovorni urednik tabloida "Alo", Dejan Vukelić, smatra da bi ukidanje komentara na sajtovima bilo oblik cenzure: "Za tabloid je važno da ima veliku posetu. Ukidanje komentara je kao da ste vlasnik kafane u koju neko uđe i govori stvari koje su zapravo širenje verske ili nacionalne mržnje. Nećete zbog njega zatvoriti kafanu, već ćete njega izbaciti."

Većina sagovornika "Vremena" kao poseban problem ističe nedovoljno edukovane moderatore komentara na sajtovima, koji prosto ne umeju da prepoznaju problematičan sadržaj. Dejan Vukelić kaže da u "Alou" moderaciju obavljaju novinari, ali ne svi, već je urednička odluka kome će taj posao biti poveren. "Mi smo mala redakcija i nemamo ljude specijalizovane samo za moderaciju. Ali, ako nekome moram da objašnjavam razliku između informacije da su pretučeni Romi i da je Rom nekoga pretukao, zašto ovo prvo može da bude objavljeno, a drugo ne, onda taj nikako ne može da moderira komentare."

Dok Vukelić ukidanje komentara smatra oblikom cenzure, budući da je internet slobodan medij, za Veljka Popovića je ta opcija isključivo u domenu uređivačke politike i slobodne volje redakcije.

"Sudska praksa u Srbiji kaže da je za komentare odgovoran urednik, tako da, ako neko reši da tuži medij zbog objavljenog komentara, medij i urednik će biti kažnjeni", kaže Petar Jeremić, zamenik predsednika Upravnog odbora Saveta za štampu, samoregulatornog tela koje

Veb 2.0 činio se kao ostvarenje viševekovnog sna o apsolutno neograničenoj slobodi mišljenja i govora. No, poslednjih godina, svedoci smo kako upravo ta sloboda i interaktivnost mogu da uništavaju ljudske živote, otvaraju prostor za virtuelno nasilje, kompromitovanje i ugrožavanje tuđe privatnosti i intime

vodi računa o poštovanju novinarskog etičkog kodeksa. Jeremić smatra da bi moderatori, ovovremeni urednici ovovremenih pisama čitalaca, trebalo da se ponašaju kao i svi ostali urednici – da vode računa o poštovanju etike i da ne odobravaju komentare čiji sadržaj ne bi pustili ni u novinarskom tekstu. Osim što su odgovorni prema moralnim načelima profesije, oni su odgovorni i zakonu. "Ne smatram dobrim opravdanjem da se moderatorima u brzini provlači nešto što ne bi trebalo – jer baš to nanosi mnogo štete. Bolje je da malo duže i bolje razmisle pre nego što puste svašta", kaže Jeremić i dodaje da ni on ne smatra da komentare treba ukidati: "Ali, njihovom sadržaju treba posvećivati više uredničke pažnje i strože selektovati šta će biti objavljeno. Ne mislim da je to validan "glas naroda" jer, veliko je pitanje, ko danas komentariše tekstove. O tome bi moderatori i urednici, pre svega, morali da vode računa."

STRANAČKI BOTOVI

Osim govora mržnje, za svakog ozbiljnog moderatora komentara poseban problem predstavljaju sadržaji u kojima se promoviše nekakav interes. Kao jednu od stvari sa kojima kao pioniri uvođenja komentara na sajtu B92 nisu računali, Vlada Ćalić kaže: "Nismo računali na marketinšku upotrebu komentara u svrhu lova na klikove." Veljko Popović kaže da je u ranim danima interakcije na internetu bilo lako, jer su političke partije bile neiskusne u slanju komentara: "Vidiš da svi komentari stižu sa jednog kompjutera, iz iste kancelarije, jer ih je neka stranka angažovala, pa ih i ne puštaš, ili pustiš samo jedan." I Dejan Vukelić kaže da na sajt "Aloa" u mnogo većem procentu od onih koji sadrže govor mržnje, stižu komentari za koje je očigledno da iza njih stoje političke partije: "Ponekad poželim da imam softver za prepoznavanje partijskih botova."

Danas je ovaj vid političkog marketinga nešto sofisticiraniji. Komentari više ne stižu sa iste IP adrese, niti svi navaljuju na jednu jedinu vest, na jednom portalu. Ipak, odaje ih identičan sadržaj, sa sve identičnom interpunkcijom, na najrazličitijim vestima i na raznim domaćim informativnim portalima. Ovim virtuelnim vojnicima partije nije teško ući u trag. Redakcija "Vremena" nasumično je odabrala jedan komentar i unela ga u Gugl pretraživač. Ispostavilo se da se on, u istovetnom obliku, ali pod različitim imenom autora, sporadično pojavljivao u periodu od oktobra 2012. do januara 2013. uz različite vesti koje su se ticale aktivnosti vladajuće Srpske napredne stranke. Drugi komentar koji ilustrujemo na fotografiji, pojavio se na raznim medijskim sajtovima u poslednjoj nedelji oktobra.

"Kada je reč o tim stranačkim komentarima, odobravamo ih sve, zato što je zabavno za čitanje, a za njih, zapravo kontraproduktivno. Nadam se da će i sami shvatiti da im to ne ide u korist, jer je očigledno, i da će vremenom odustati", kaže Dejan Vukelić u razgovoru za "Vreme".

ISPLJUNUTO, ISPOVRAĆANO

Radio-televizija Srbije na svom sajtu ima politiku moderacije komentara prema kojoj ne objavljuje ništa što ni inače ne bi objavila. Cena je mali broj komentara. U sferi medijskih portala postoji pravilnost da su sajtovi sa slabijom regulacijom komentara po pravilu posećeniji. "Mediji su toga svesni, pa imamo i, možda, paradoksalnu situaciju da određeni portali svoj sadržaj drže na vrlo pristojnom nivou i u skladu sa profesionalnim standardima, a onda kada otvorite sekciju sa komentarima digne vam se kosa na glavi", kaže Veljko Popović.

Pravi problem za medije nastaje kada se zagađenje javnog govora iz komentara čitalaca postavi kao standard i prelije u regularni sadržaj medija. Boris Dežulović ovo ilustruje brutalnim primerom, citirajući rečenicu koja se odnosi na slavnog publicistu Igora Mandića: "'Da nije, bre, toliko mržnje u ovom čoveku, ni sopstvena kćerka mu se ne bi ubila', kaže se u tom komentaru, ali ovoga puta ne u komentaru anonimnog čitatelja, već u redakcijskom komentaru, potpisanom Hrvatskim slovom. Što tu anonimni komentator još ima dodati?"

Na ovom primeru i na slučaju iz Srbije kom smo svedoci ovih dana, da je jedan tabloid odabrao za metu porodicu preminule devojčice koja odbija da izvesti javnost šta je sa novcem prikupljenim u humanitarnoj akciji za njeno lečenje, vidimo da je misija interaktivnosti interneta ispunjena, ali ne onako kako smo se nadali. Sa jedne strane, komentari doprinose da i autori koji se potpisuju imenom i prezimenom srozaju standarde javnog govora. Sa druge strane, ono što čitamo u komentarima samo je sažvakano, svareno i ispovraćano natrag od strane publike ono čime su ih mediji prethodno nahranili. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

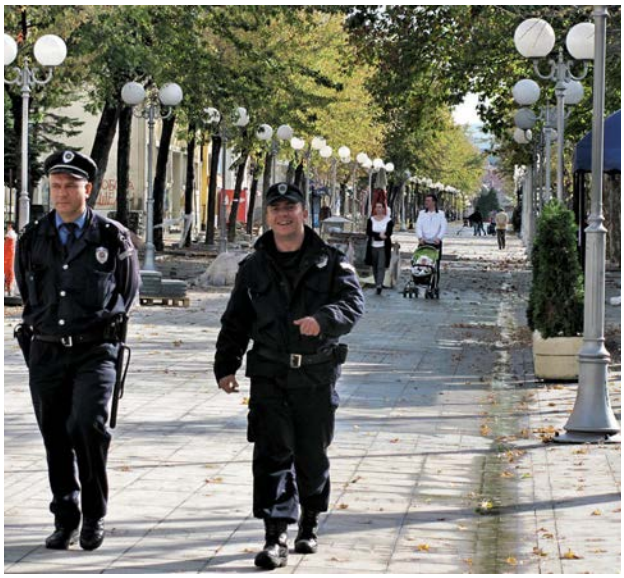
Ispravka

Obraćamo Vam se povodom grube neistine navedene u listu „Vreme" od 07.11.2103, u tekstu "Karike koje su popustile", u kome se navodi da su Dveri vlasnik sporne teretane na Voždovcu.

Dveri nemaju ništa sa teretanom, o čemu postoje brojni naslovi u štampi ovih dana, tako da ste napravili veliku faktografsku grešku, za koju želimo da verujemo da je nenamerna.

RUŠKA LUKIĆ,

Sektor odnosa s javnošću Pokreta Dveri

Sveti Sava protiv gospodina Slinavog

Grupa građana objavila Crnu knjigu i targetirala dilere, policija veli da radi svoj pos'o, al' da ne može sama, javnost drži da zmiju treba bilo kako, pa i 'vako, a sistem, *sistem funkcioniše*

Lazarevac je opet i nanovo u žiži javnosti, samo što ovaj put nije u pitanju REIK "Kolubara", i sav taj "biznis" u najvećoj srpskoj kesi bez dna, tamo je sve u radu, jer u "Kolubari" rukovodi i prebacuje normu SNS pečenjar iz Obrenovca. Novinske stupce i minute u nacionalnim TV dnevnicima zauzelo je Udruženje građana "Sveti Sava", koje je rešilo da se na svoj način "obračuna" sa dilerima droge u svom mestu. Kako, tako što su na svojoj internet stranici objavili "Crnu knjigu" sa fotografijama, i svim ličnim i materijalnim podacima ljudi za koje tvrde da su dileri. Efekata, za sada, nema, sem što mediji tvrde da je "Lazarevac u strahu", dileri, vele u Udruženju, prete, a ovi iz "Svetog Save" odgovaraju da se ne plaše, i da neće odustati.

Kako bilo, to što građani uzimaju "pravdu" u svoje ruke je, po analitičarima, veoma opasno, i može samo značiti da je sistem zakazao. A da je zakazao, kada je reč o borbi protiv narkotika, svima je jasno. Ova pošast se nekontrolisano širi i uzima danak. Istina Prvi potpredsednik vlade i Prvi predsednik vlade su najavili odlučnu borbu protiv huligana i dilera narkotika, ali podatak koji je izneo državni sekretar MUP-a Vladimir Božović, koji sade SNS kadar, da u depoima policije, diljem Srbije, ima 13 tona narkotika, samo govori da se stvar sa drogom mnogo nataložila. Preko toga, pitanje je šta su prioriteti, i može li se na svim poljima biti uspešan i efikasan, eto Predsednik svih građana, na važnije teme, piše autorski tekst za "Politiku", a Prvog predsednika Vlade, trenutno najviše brine da li će gradonačelnik Severne Mitrovice biti Albanac.

DEBEO PROSEK

Ima dve nedelje, tu i tamo, kako je Udruženje građana "Sveti Sava" – kome je, kako vele, jedini cilj da se policiji ukaže da ne radi svoj posao, kao i da se zaustavi trovanje omladine i uništavanje porodica, a dileri pohapse – na svojoj internet stranici na Fejsbuku objavilo Crnu knjigu, sa fotografijama, i drugim pojedinostima, ljudi za koje tvrde da se bave dilovanjem narkotika u Lazarevcu. Uz svaku fotografiju je dato ime i prezime, zanimanje, adresa, ko koja kola vozi, koje narkotike distribuira. Recimo i npr. gospodin sa nadimkom Magare je, kaže se, jedan od glavnih, izuzetno opasan, poznat po drskom i nasilničkom ponašanju, osuđivan, često viđen u društvu uspešnih "biznismena"... A po Udruženju najglavniji je gospodin sa nadimkom Slinavi. Gospodin Slinavi je jedan od glavnih narko-dilera, živi u stanu koji je kupio, vozi sportski BMW i "mercedes", zaposlen u "Kolubari" kao vozač, javno se hvali da mu ne može niko ništa, da neće stati dok ne zaradi milion evra, toliko bahat da je svežanj novčanica bacio pred zgradu policije...

Malo je reći da je akcija "Svetog Save" prihvaćena, internet stranica je dobila na hiljade pratilaca, blizu deset, podrška sa svih strana, javljaju se iz mnogih gradova, govore da treba sve učiniti da se pošast droge makne sa ulice... Medijski poslenici bez granica saznali da policija, koja ima v.d. načelnika, u haosu, da se veli da su podaci iz Crne knjige dobrodošli policiji, da ima detalja za koje se nije znalo, ali i da to sve odmaže istrazi, jer se dileri primire, i menjaju način rada. Javio se i opštinski funkcioner, koji rek'o da upoznati

POLICIJA, GRAĐANI I DECA: Organi reda na korzou i policijska stanica na nizbrdici
Foto: D. Todorović

sa problemima, razgovarali sa ljudima iz "Svetog Save", pomogli i policiji, poklonili im auto i kompjutere, ali nema rezultata... I u crkvi, koja ima kamp za odvikavanje u selu Brajkovac, nisu ravnodušni, čak uznemireni, jer sad neki misle da zbog imena udruženja iza svega stoji crkva. Podržavaju borbu protiv narkomanije, ali sa konkretnom akcijom nemaju veze, i jošte pitaju, gde ti iz udruženja nađoše da se zovu "Sveti Sava", što nisu uzeli ime "Heraklit"... Iz policije javljaju da se formira novi tim za borbu protiv narkotika, što, po njima, govori da njeni pripadnici, kao što se spočitava, ne štite dilere, te da nije sve do policije, već i do tužilaštva, suda, šire zajednice...

Kao svako odgovorno lice i gospodin novinar "Vremena" se uzme podrobnije upozna sa temom. Lazarevac je beogradska opština, na vlasti takoreći svi, što će reći SPS plus SNS plus DS, prosek plata, zbog "Kolubare", debelo natprosečan. Taj natposečni prosek plata je, po mnogima, i razlog što Lazarevac ima velikih problema sa drogom, po broju lečenih ovisnika, u odnosu na broj stanovnika, drugi u Srbiji, odmah iza Obrenovca...

PROVERA

Kao ozbiljan čovek novinar pokuša uspostavi kontakt sa Udruženjem građana, bude mu javljeno, Javićemo se. No, ne se javili, novinar sazna i zašto, ne se javili jer novinar "Vremena" nije prošo proveru u "Svetom Savi". Pao iz patriotizma, jerbo rukovodstvo "Svetog Save", posle provere, kontaktira, i razgovara, samo sa medijima i novinarima za koje oni zaključe da su patriote.

Šta će, kud će, novinar pođe u Lazarevac. Beše nedelja, oblačno, mestimično kišovito. U rano prepodne grad pust, novinar upiše da ima firma za obezbeđenje imena "Avaks", da u glavnoj i pešačkoj ulici ima grafita, Sloboda Šešelju, Tole lopove... Šta ima još, policijska patrola u pustoj ulici, koja u "restrukturiranju", razapeta reklama za film "Vojna akademija", poviše crkva... Onda novinar uzme, iz tije izvori, saznava o temi. Jeste da su članovi "Svetog Save" tajni, ali pola Lazarevca, odnosno onaj koga to interesuje, zna o kome je reč. Ima tu raznih ljudi, sa razni motivi, ima i lečenih ovisnika, onih čije je porodice droga razorila, tako da treba imati razumevanja za njihovu akciju, pogotovu što je i u Lazarevcu opšte mesto uverenje da policija ne radi svoj posao, i da dileri uživaju nečiju zaštitu.

Udruženje je s proleća imalo sličnu akciju, rasturani su leci sa fotografijama i podacima o dilerima, tada je policija nešto toga pohapsila, ali se veći deo procesuiranih ponovo našao na ulici. Mnogi su imali sumnje da iza svega stoji obračun klanova, eliminacija druge strane, ali se pokazalo da je to aktivnost očajnih ljudi koji nemaju poverenja u državu, i svojim delovanjem pokušavaju da je nateraju da pređe sa reči na dela. Mnogi su bili šokirani, posle praćenja dece koja su zakačila ovisnost, kada su videli da među prozvanima za dilovanje narkoticima ima i porodičnih, zaposlenih ljudi, za koje se nikad ne bi pomislilo da se time bave. A stvar sa drogom otišla predaleko, narkotici su sve više prisutni i među polaznicima osnovnih škola.

Poznavaoci prilika kažu da je teško reći kako će se sve završiti, ne sporeći da zmiju treba u glavu. Samo, pitanje je, kažu, 'de je glava. Teško da je ona među onima koji su obelodanjeni u Crnoj knjizi, sve je to sitna riba. Ali, kad nema glave, ne preostaje drugo nego tući po repu. Jedino je gospodin Slinavi, sudeći po tome šta vozi, šta ima, i šta se o njemu priča, neki igrač. Ali gospodina Slinavog već neko vreme ne viđaju u Lazarevcu, vele, nest'o... A policija, policija radi, ali na njoj je da otkloni sumnje u svoju povezanost. Recimo, otkuda to da jedan od policijskih inspektora drži dva noćna kluba u Lazarevcu? I kako to da je jedan od većih uspeha policije privođenje dva prosjaka, od pre neki dan, koji su, nakon kažnjavanja kod sudije za prekršaje, za kaznu i troškove, izvadili i platili 17.000 dinara...

Kad novinar zatvorio tefter, vratio se u svoje odaje, proveri internet stranicu "Sveti Sava", vidi da još ne se javili, i vidi da najavljuju nove momente u Nacionalnom dnevniku nacionalnog "Pinka". Posle sto pet godina apstinencije novinar uključi patriotski "Pink", patriotski kolega veli da strah i pritisak u Lazarevcu na sve strane. Zatamnjen lik, za koga rekoše da potpredsednik Udruženja, kaže da doživljavaju pretnje smrću, da najviše prete njemu, da ne može da shvati da im monstrumi koji uništavaju živote prete tužbama za uvredu časti... Kad se patriotski informisa, novinar uze prepiše post sa "Svetog Save": Uprkos brojnim pretnjama članovima udruženja Sveti Sava, upućenih od strane narko-dilera prozvanih u Crnoj knjizi, članovi izjavljuju da neće skrenuti sa puta beskompromisne borbe za budućnost naše omladine... ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Poslednja mladost u Jugoslaviji

Svako je nekad bio mlad, čak i oni kojima bi i najstroža komisija lako izdala sertifikat da su rođeni sredovečni, smoreni i dosadni. To pravilo je toliko univerzalno da smo, evo, čak i Aleksandar Vučić i ja nekada bili mladi, i to čak približno u isto vreme, dobro, ja nešto malo ranije jer sam koju godinu stariji, ali tu je to negde, a i sama mladost je ionako relativno rastegljiva kategorija... Beše to vreme koje danas, sa ovom pameću, mirne duše možemo nazvati (ima kanda i neka LP ploča s tim nazivom; ako ne znate šta je LP ploča, mora da ste tek sad mladi) *poslednja mladost u Jugoslaviji*. Ili je možda Vučićeva bila poslednja, a moja pretposlednja, jer ipak sam se nešto ranije objavio...

kako ja tako i Vučić, a i zašto bi uopšte s jednim Vučićem bilo drugačije, ta i on je živo čeljade? Bezbeli je tako, samo što je meni njegov sentiment pomalo neobičan. Čitao sam poslednjih godina razne intervjue s Vučićem, poglavito u hrvatskom tisku, i ne jednom sam naletao na otprilike ovakve iskaze: "Zagreb? Eh, lep grad, kulturan, uvek sam rado dolazio tamo da se bijem s Bad blue boysima"; ili recimo: "Split? Sjajna varoš, ugodna klima, vazda sam uživao da dolazim tamo ne bih li se mlatio s Torcidašima". Dakako, s nekim od svojih Najboljih Neprijatelja Vučić je – opet po vlastitom rado isticanom priznanju – ostao u nekoj vrsti trajnog pobratimstva, kako to već biva među pripadnicima senovitih

Kako da verujem sadašnjem Vučiću da će se obračunati sa "navijačkim" podzemljem, kad je toliko sentimentalan prema mladom Vučiću, koji je bio njegov deo

Pa dobro, ali čemu sad ovaj lament, čemu zazivanje *slatke ptice mladosti* koja je ionako odlepršala izvan najdaljeg horizonta? Verovatno iz sentimenta, jer mi sredovečni starci tome smo skloni. A u toj našoj poslednjoj mladosti u YU bilo je sasvim normalno da landaraš okolo, recimo po glavnim i nešto sporednijim gradovima drugih, da ne kažem bratskih i sestrinskih, SFRJ republika, što sam ja uredno i činio, vozom ili busom ako je bilo nešto para, autostopom ako se spiskalo: đa na koncert, đa na predstavu, đa na festival, đa tek onako, da ti dupe vidi puta ili da vidiš nečije lice koje ti znači više od svih drugih lica pobratimljenih u svemiru... Jebiga, nazovite me snobom ili već kako hoćete, ali istinu zborim, to su bili moji glavni motivi za landranje okolo, oni koje bismo mogli smestiti u novinske, ili pak horoskopske, rubrike zvane: kultura, zabava, poroci, ljubav...

Nekako istovremeno, i mladi je Vučić Aleksandar išao okolo po glavnim i nešto sporednijim gradovima naše mile zbratimljene otadžbine; ko zna, možda smo se nekad i sreli i mimoišli mladi ja i još mlađi on, u nekom noćnom vozu negde kod Nove Kapele, Stalaća, Perkovića ili Zidanog Mosta, možda su nam se pogledi ukrstili, a možda sam se ja naprotiv trudio da ga ne gledam, ni njega ni bilo koga iz njegovog putujućeg plemena, jer kad takve makar i slučajno pogledaš, može da usledi legendarno produhovljeno pitanje: "š'a me gledaš, je l' igra mečka", i već sve po redu... Mladi je Vučić Aleksandar, naime, po vlastitom više puta izricanom priznanju bio neka vrsta putujućeg fudbalskog huligana (OOUR FK Crvena zvezda), pa je drumovima i prugama krstario ne bi li podržao "svoje" (što već tad nikako nije značilo samo klub nego i "naciju") i ne bi li Onima Tamo pokazao čija nana crnu vunu prede...

Svako je kanda sentimentalan prema svojoj mladosti, pa tako i ja, gde god da dođem gde sam već Onomad bio, odmah grunem u vaskolike nježne & bezobrazne uspomene... E sad, struktura u kojima važi ono mafioliko zakonopravilo međusobnog *ispoštovavanja*. Bože, kako li samo izgledaju njihovi nostalgični sredovečni susreti?! Zamišljam kako tamo neki XY kaže Vučiću "sićaš li se kad san ti ono umalo izbija oko na Rivi?", a razneženi AV mu uzvraća "da, a pamtiš li ti ono kad smo te spakovali u gips tamo kod Autokomande?" Bože, kako li je sve to samo dirljivo, koga to ne bi ganulo, o mladosti, daj stani načas, i daj mi snage...

Rez na sadašnjost. Čujem da je državi i vlasti u kojoj je Vučić formalno drugi a faktički prvi čovek Ovaj Put Stvarno Dosta svih tih (kvazi)fudbalskih huliganskih bandi, iza kojih se valjaju najmanje dve apokaliptične pošasti: organizovani kriminal i ekstremno desničarsko, profašističko političko podzemlje. Sad vala ima stvarno, ma keve im, da se obračunaju s njima, nema više mile-lale! Odlično, baš se ekstatično radujem! Zatomljujem skepticizam, zapovedam sebi da se ne kliberim na genijalnu foru njuz.neta u kojoj je država zakazala tuču sa huliganima u dvorištu neke škole... Ali avaj, ništa ne vredi. Koliko god se trudio, ne verujem im ništa. Možda bi to počelo da se menja kada bi Vučić prestao da bude tako sentimentalan i pokroviteljski blagonaklon prema sopstvenim nedostojnim mladalačkim svinjarijama. Jer, sve dok javno drži da je to bilo baš slatko i u redu, ili da je bar bilo razumljivo, nema nijednog razloga da misli drugačije o onima koji slične i gore stvari rade danas: oni su samo patuljci koji stoje na ramenima divova, ne čine oni našta što im besprizorni likovi poput ranog Vučića nisu trasirali, izgradili, ostavili u amanet.

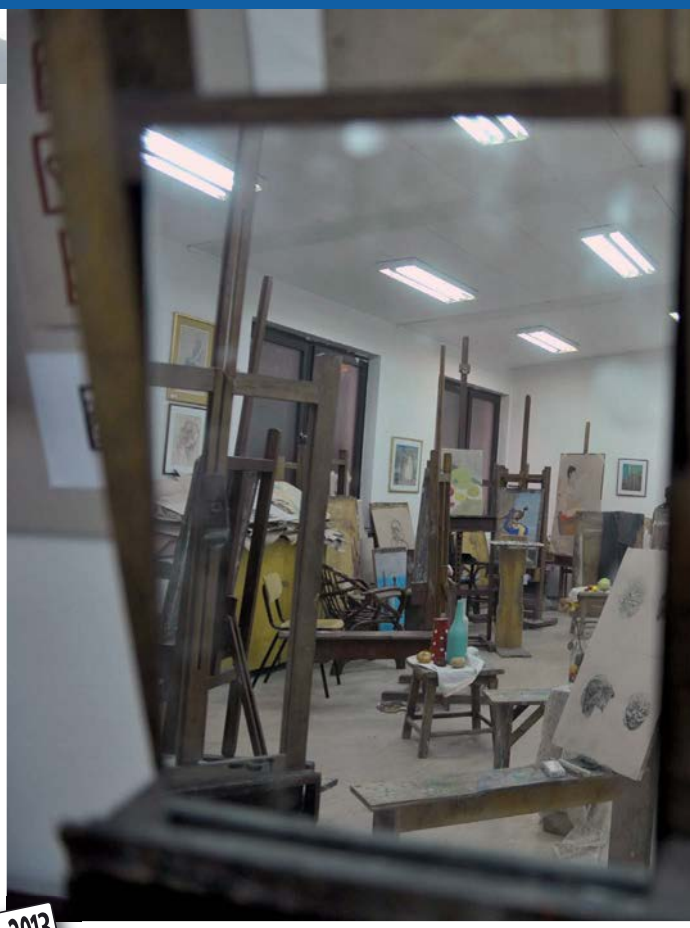
A jednog dana, u poludalekoj budućnosti, neki će novi AV, sav tih i kontemplativan, reći za neki prištinski medij: "Kosovska Mitrovica? Šarmantan grad, lud provod, brate, išao sam tamo jednom sa svojom pajser-ekipom da bojkotujemo izbore." ¶

BG PRAKSA-2013

Bez iskustva ništa

„Na praksi sam imala svoj deo posla za koji sam samo ja bila zadužena što je ogromna stvar za samopouzdanje i za budućeg stručnjaka koji će kasnije imati samostalne projekte. Upoznala sam svoju struku na jedan nov način i stekla brojne kontakte. Osećala sam se kao deo tog sveta i spremno da danas-sutra to radim“, objašnjava svoje iskustvo na BG praksi Dragana Okanović, diplomac Arhitektonskog fakulteta u Beogradu. Dragana je samo jedan od 268 studenata koji su ove godine prošli kroz program i deli njihovo mišljenje da je iskustvo stečeno na ovaj način nemerljivo sa znanjem koje stiču na fakultetima

Učesnici programa BG praksa, studenti Univerziteta u Beogradu, 21. oktobra na prijemu u Starom dvoru dobili su potvrde o završenoj obuci. Za četiri godine kroz ovaj program, koji pomaže studentima da uz stečenu diplomu lakše dođu do prvog zaposlenja, prošla su 862 akademca, koji su prva radna iskustva stekli u javnim i komunalnim preduzećima, ustanovama kulture i gradskim opštinama. Milena Bićanin, članica Gradskog veća, kaže da iskreno veruje da će ovaj program opstati i u budućem mandatu gradske vlade s obzirom na progresivnu liniju razvoja programa. Ona ističe kvalitet studenata ("ambiciozni, odgovorni, vredni") i, posebno, mentora koji su rado prenosili svoja znanja i iskustva ("ništa ne bi bilo bez njih") i koji su u interakciji sa mladim ljudima ponekad dolazili do novih, kreativnih rešenja. Jednom prilikom su koordinatori programa i članovi gradskog veća bili u poseti studentima na praksi, a Milena Bićanin kaže da "tog dana nije živela u Srbiji".

Kad se osvrne na četiri godine BG prakse, Milena Bićanin je prezadovoljna postignutim rezultatima. Interesovanje za praksu u javnim preduzećima je veliko, ove godine se prijavilo oko 3000 studenata. "Ovaj projekat više nije u povoju, uspešno se razvija prema svim pokazateljima. Voleli bismo da se BG praksa sprovodi dva puta godišnje, i najzad, bilo bi lepo odati priznanje i mentorima", zaključuje članica gradskog veća.

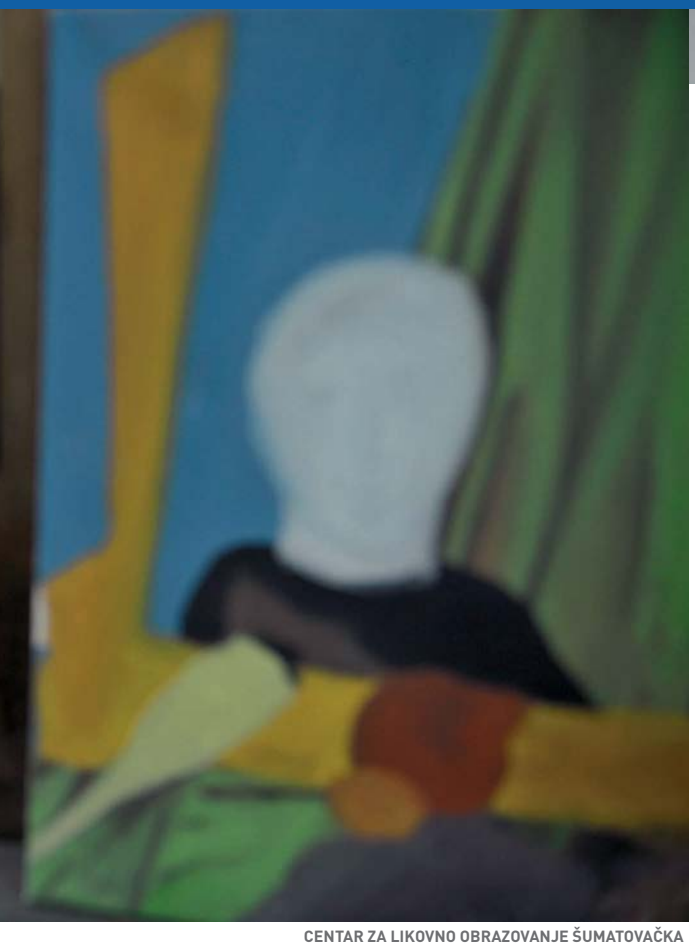
ODSKOČNA DASKA: Diplomac Arhitektonskog fakulteta u Beogradu Dragana Okanović istakla je da je teorija bez prakse nepotpuno i nedovoljno znanje. „Bila sam student završne godine na master studijama na Arhitekturi i to je takva struka gde se student samo sa diplomom, a bez prakse ne može nazvati arhitektom. Na kraju semestra sam počela da tražim priliku za praksu. U tom momentu bila je objavljena BG praksa i ponuđeno mesto u Sekretarijatu za urbanizam i građevinske poslove, i to baš za moje zvanje. Za mene je to tada bilo pravo mesto da učim sa ljudima iz struke, nešto što bi mi mogla biti dobra odskočna daska za kasnije." Dodaje i da se praksa odlično uklopila sa njenim diplomskim radom iz oblasti urbanizma, a odnosio se konkretno na socijalne i ekonomske aspekte Savamale, što joj je pomoglo u istraživačkom radu. „Na praksi sam mogla da pričam sa ljudima koji su zaduženi za taj deo grada i za svoj diplomski sam dobila realniju sliku koja se razlikuje od one studentske teorijske perspektive. Konkretno, ukoliko bi neko želeo da unapredi Savamalu, ovaj diplomski rad bi mogao da posluži kao početni okvir jer je podržan urbanističkim planovima do 2021. godine."

PRAKTIKANTKINJA JELENA PETROVIĆ

Da joj je praksa donela brojne kontakte za posao smatra i Snežana Đurić, diplomirani novinar, koja je svedočila za „Vreme" o svom prošlogodišnjem iskustvu u okviru BG prakse, a koje je, prema njenim rečima, bilo „spektakularno". U toku prakse radila je kao viši stručni savetnik za odnose sa javnošću u Domu omladine Beograda sa mentorkom Milicom Ševarlić, koja je ujedno i PR DOB-a. Kao asistent PR-a, Đurićeva smatra da je za vreme provedeno na toj poziciji naučila mnogo i stekla brojne kontakte koji su joj kasnije značili. „Konkretno, zahvaljujući ovoj praksi lakše sam položila dva ispita i završila fakultet." I – zaposlila se kao stažista u struci, opet „preko nekog projekta", kako navodi.

Većina praktikanata smatra da su najviše naučili o administrativnim i poslovima organizacije. „Mnogo sam naučila o administrativnom delu struke, koji ne može da se nauči na fakultetu – šta je arhitekti potrebno za građevinske

CENTAR ZA LIKOVNO OBRAZOVANJE ŠUMATOVAČKA

MENTORKA DANIJELA RANČIĆ

dozvole, šta je potrebno da bi se radilo prema aktuelnom urbanističkom planu. Student je automatski spreman da sa ovim iskustvom plasira svoj projekat", navodi Okanovićeva. Sa tim je saglasna i Jelena Petrović, apsolvent na Katedri za bibliotekarstvo i informatiku Filološkog fakulteta u Beogradu, koja je bila na praksi u Centru za likovno obrazovanje Šumatovačka. „Mi smo ovde došli sa znanjem sa fakulteta koje nam je pomoglo da se koliko-toliko snađemo, ali bez ikakvog iskustva. Svi smo došli uplašeni, nismo znali šta nas čeka. Međutim, uz podršku mentora prebrodili smo nepoznato. Na kraju sam dobila i znanja o administrativnim poslovima, koja će mi možda nekada poslužiti."

INTERVJU VAŽNIJI OD BIOGRAFIJE: Studente najviše zanima kriterijum za njihov odabir – da li je sve u indeksu ili ocena nije merilo znanja. Mentori su saglasni u tome da njihov prvi kontakt sa studentom jeste njihov rezime, ali da konačnu odluku ne donose na osnovu njega. „Procenu smo donosili u toku razgovora s njima, po nekim njihovim rečenicama i gestovima u izražavanju koji su nam privukli pažnju. Tako smo odabrali Jelenu Petrović, jer smo iz razgovora s njom zaključili koliko želi da dobije iskustvo, koje je danas važno za svaki posao. Kao mentor i osoba koja je obavljala razgovore za praksu, insistirala sam na trik pitanjima. Napomenula sam im da u odgovorima nikako ne budu skromni", kaže Danijela Rančič, stručni saradnik za program i

Šta je BG praksa?

Program BG praksa realizuje se od 2010. godine na osnovu protokola o saradnji Univerziteta u Beogradu i Grada Beograda u oblasti organizovanja i realizovanja univerzitetske prakse studenata u javnim i javnim komunalnim preduzećima, ustanovama kulture, opštinama i organizacionim jedinicama Uprave grada Beograda. Prvobitni plan Grada pokazao se kao kvalitetan i značajan put da se mladi uključe u radne tokove, da vide kako izgleda posao „van knjiga" i da dobiju mogućnost za zapošljavanje i stalno radno mesto. Na ovogodišnji konkurs, koji je bio otvoren za kandidate sa ukupno 30 visokoškolskih ustanova u Beogradu od 18. marta do 8. aprila, pristiglo je više od 3000 prijava, posle čega su izabrani studenti u maju počeli četvoromesečni program stručne prakse (od 20. maja do 20. septembra). Program BG praksa inicirao je Centar za razvoj karijere Univerziteta u Beogradu koji je i promovisao program, obavio regrutaciju i selekciju kandidata, sprovodio obuku mentora i pratio realizaciju prakse uz povremenu evaluaciju studenata i mentora. Svaki student imao je mentora, koji mu je bio na raspolaganju tokom čitavog ciklusa prakse, kao i topli obrok i plaćenu markicu za prevoz u okviru prakse. U program je bilo uključeno više od 200 mentora. Najviše mesta za praksu ponudilo je i ove godine preduzeće „Beogradski vodovod i kanalizacija", a najviše pozicija bilo je otvoreno za studente Pravnog, Ekonomskog, Građevinskog i Elektrotehničkog fakulteta.

„Mi iz Grada institucijama i javnim preduzećima, koji su zainteresovani za učestvovanje u praksi, pošaljemo poziv, a oni su nama do 4. marta slali obrasce u kojima su navedeni profili koji su im potrebni i na koje će doći budući praktikanti. Te obrasce mi prosleđujemo dalje u Centar za razvoj karijere, koji sve to sistematizuje i na osnovu prikupljenih informacija pravi tekst konkursa", objašnjava Milena Bićanin, član Gradskog veća. Dodaje i da je ovo treća praksa koja se održava u vremenskom intervalu od četiri meseca, jer se prvobitna šestomesečna praksa pokazala kao preduga.

Posle prve trijaže prijavljenih kandidata, koju obavlja Centar za razvoj karijere, organizuje se drugi krug, kako bi institucije organizovale intervjue sa potencijalnim kandidatima i donele konačnu odluku o njihovom angažovanju. Na kraju prakse studentu se izdaje potvrda o završenoj praksi i eventualna preporuka za dalje zaposlenje.

DRAGANA OKANOVIĆ, MILICA ŠE VARLIĆ I SNEŽANA ĐURIĆ

koordinator nastave u Šumatovačkoj. Akademci, poput Dragane Okanović, saglasni su s tim. „Pored dobrih ocena i veština koje budući praktikant treba da ima, bitna je inicijativa studenta. Da pokaže svoja očekivanja i volju da nauči. Student treba da bude aktivan – da traži znanje da bi ga dobio. Mnogi su sa prakse izašli s većim očekivanjima nego s kojima su ušli u program. Naučila sam da radim u brojnim kompjuterskim programima koji se koriste i u svetu, a na fakultetu se ne uče. Na početku ljudi sa prakse su me uveli u kolektiv, način rada, a ja sam s vremenom došla do toga da sam na praksi imala svoj deo posla za koji sam samo ja bila zadužena, što je ogromna stvar za samopouzdanje i za budućeg stručnjaka koji će kasnije imati samostalne projekte. Upoznala sam svoju struku na nov način i stekla brojne kontakte iz sveta arhitekture. Osećala sam se kao deo tog sveta i da sam spremna da danas-sutra to radim."

VAŽAN ODNOS MENTORA I STUDENTA: Milica Ševarlić, PR Doma omladine i mentor u ovoj ustanovi, kaže da praktikanti pokazuju veliko interesovanje i želju da nauče kako je biti deo radnog kolektiva i koje su radne obaveze koje nosi jedno radno mesto. „Studentkinje koje su bile kod mene i ja smo se trudile da imamo neformalnu komunikaciju i međusobno smo davale sugestije i dopunjavale se kako bismo što bolje obavile zajednički zadatak. Najvažnije mi je bilo da im ukažem na neke finese koje se ne uče u teoriji i da uz tu pomoć znanje koje su stekle na fakultetu mogu bolje da primene."

Njena prošlogodišnja praktikantkinja Snežana Đurić smatra da je jedna od najvažnijih stvari to što je naučila mnogo o poslovnom bontonu, sa kojim se prvi put susrela. „Po prvi put sam imala osećaj kako je biti zaposlen", kaže Đurićeva.

Da je važno vaspitati studenta za profesionalni život smatra i Danijela Rančić. „Najbolji način na koji su oni učili jeste iz našeg iskustva i njihovog direktnog uključivanja u zadatke na licu mesta, kako bi stekli vlastito iskustvo. Svi oni su se bavili nekom vrstom istraživačkog rada, a dobili su znanja i iz profesionalne komunikacije. O tome koliko želimo da uspostavimo dobru komunikaciju sa praktikantima govori i to da su prvi dan svi došli formalno obučeni, a već sa svakim narednim dolaskom stajling im je bio ležerniji. Učili smo ih i u kojim prilikama i na koji način treba formalno da se obuku." Danijela Rančić kaže i da je mladima u sopstvenom radu na početku ponekad bilo neprijatno, ali da su jedni drugima bili podrška. „Nije nam smetalo da nas i više puta upitaju da im nešto objasnimo ukoliko im nije jasno. Najviše prija kad prenesete znanje mladom budućem stručnjaku, uprkos vlastitom naporu, pa i produženom radnom vremenu, što nije retkost u toku prakse. Ja ću im dati šablon, kontakte, objasniti kako stvari funkcionišu, pa oni nek posle guraju neku svoju priču. Ako smo mi morali da učimo linijom većeg otpora, zašto mladim ljudima ne bi bilo lakše ako već ima ko da ih usmeri? Zašto da praktikant ima više neuspelih pokušaja, kad može da ima

BG praksa u brojkama

BG praksa 2010: učestvovalo 19 preduzeća

BG praksa 2011: učestvovali 20 preduzeća i 12 organizacionih jedinica Uprave grada

BG praksa 2012: učestvovali 21 preduzeće, 14 organizacionih jedinica Uprave grada, 7 ustanova kulture i 3 opštine

BG praksa 2013: učestvovali 22 preduzeća, 12 organizacionih jedinica Uprave grada, 6 ustanova kulture i 10 opština.

Privatni sektor i vera u pravičnost

Za naredne prakse očekuje se i uključivanje privatnog sektora, ali za sada ostaje da se vidi ko će se prvi uključiti u akciju, kako bi za njim krenuli i ostali iz ovog sektora. „I javni i privatni sektor moraju da vide interes u akciji kako bi se uključili“, objašnjava članica Gradskog veća Milena Bićanin i dodaje da do sada privatnom sektoru nisu upućivali poziv jer bi ceo plan aktivnosti morao biti drugačiji. „Za ove četiri godine morali smo najpre da potvrdimo da ovaj projekat dobro funkcioniše, pa da se od sledeće godine upustimo u koncept sa privatnim preduzećima jer je u tom slučaju potrebno više vremena za organizaciju.“

Bićaninova napominje da je važno ohrabriti studente da sistem pravičnosti, poštovanja, kompetencije, stručnosti i odgovornosti funkcioniše, upoznati ih sa institucijama grada i omogućiti im da steknu poverenje u njih. Takođe, važno je i da se smanji odlazak mladih iz zemlje po završetku studija. ,,Ovo je šansa za najbolje, koji su najviše uložili u sebe, a zadatak društva i države je da svima pruži istu polaznu mogućnost. Od studenata zavisi kako će tu mogućnost iskoristiti. To je društvo istih šansi u kojem vlada borba ljudi za kvalitet jer je to jedini način za prosperitet.“

jedan ili dva uspešna?“

Praktikantkinja Danijele Rančić dodaje da iako se BG praksa završila, Šumatovačka i „njena deca“ su ostali povezani jer žele da se tu bave svojim budućim projektima i da rade ukoliko bude prilike. „Iznenadilo me je da je u jednoj kulturnoj ustanovi odnos zaposlenih prema nama tako brižan ali i drugarski profesionalan. Ovde su nas zarazili radnom i prijatnom atmosferom i osećali smo se kao kod kuće. Mentorke su razvile odnos sa nama kao da su nam starije sestre.“

Rančićeva podseća na podatak da je Centar poznat po tome što studenti dobrovoljno ostaju tu i posle završene prakse, i da su prošlogodišnji praktikanti dolazili sve do januara. „Sa svima smo ostali u komunikaciji, a dve bivše praktikantkinje koje je spojila praksa otišle su zajedno na letovanje i odatle se javile da nas pozdrave. Tako da su na praksi rođena i nova prijateljstva, a na svečanoj dodeli sertifikata u Skupštini grada, mi mentori smo se osećali kao da su nam deca upravo diplomirala.“

Tokom prakse, dva puta se vrši evaluacija praktikanata i mentora. Mentori koji su i prethodnih godina učestvovali u ovoj praksi, tim dvostrukim evaluacijama nadograđuju svoja znanja i prilagođavaju se inovacijama.

PRAKSA KAO PLATFORMA ZA DALJI LET: Mnoge ustanove su ove godine proširile projekte u kojima bi studenti mogli da se pronađu u toku prakse, ali i da posle završene prakse ostvare neke prihode. „Pozicije za konkurs smo birali tematski, zbog manjka ljudstva u administrativnim i logističkim poslovima, ali smo svakome od njih dali prostora za vlastite ideje, radionice i projekte u okviru Centra. Tako je Jelena Petrović u toku prakse pokrenula akciju da knjige koje su nama u biblioteci bile višak doniramo bibliotekama u unutrašnjosti države. Posle prakse odavde su mogli da pokreću svoje projekte koji su pod platformom ustanove Grada“, kaže mentorka u Šumatovačkoj. Za „Vreme“ je dodala i da su za naredne godine planirali da u Centru naprave projekat sličan Inkubatoru za preduzetništvo mladih Kancelarije za mlade Grada Beograda odakle bi mladi mogli da se posvete raznim ciljevima, poput evropskih fondova. „Pružili bismo im platformu sa koje oni mogu da polete, a od njih zavisi kako će to iskoristiti.“

Većina ustanova na osnovu manjka osoblja u pojedinim poslovima otvara konkurse na mestima za praktikanta. Koordinatorka Šumatovačke navodi da se mnogi začude kad čuju koje pozicije traži jedan Centar za likovno obrazovanje. „Za projekat Vračarske bašte bio nam je potreban neko sa Šumarskog ili Poljoprivrednog fakulteta za poziciju pejzažnog arhitekte. Nas je ovde samo troje stalno zaposlenih iz budžeta Grada – direktorka Centra Vesna Bogunović, moja

Svečana dodela sertifikata

U okviru svečanog prijema održanog u Skupštini grada Beograda, 268 akademaca, polaznika programa BG praksa 2013, dobilo je potvrde o uspešno realizovanoj radnoj praksi. Prijemu akademaca prisustvovali su Dragan Đilas, koji obavlja funkciju gradonačelnika i za vreme čijeg mandata je pokrenut program BG prakse, prof. dr Nada Kovačević, prorektor Univerziteta u Beogradu, Milena Bićanin, član Gradskog veća, i Dejana Lazić, direktor Centra za razvoj karijere Univerziteta u Beogradu.

malenkost i Ksenija Marinković, koja je urednica programa ali je duže vreme na bolovanju. Zato su nam bili potrebni mladi stručnjaci koji će se aktivno baviti ovim mestom i projektima poput Virtuelnog muzeja i koji će maksimalno iskoristiti svoj mladalački elan." Jelena Petrović je bila zadužena za organizovanje biblioteke Centra, ali i druge administrativne poslove koji se ne uče na fakultetu. Mnoge ustanove su na kraju svakog meseca davale zadatak studentima da naprave izveštaj sa zaduženjima iz proteklog perioda i šta je od zaduženja obavljeno. „Ipak, svako od njih je imao potpunu slobodu da raspolaže svojim vremenom. Bili su oslobođeni ukoliko su imali obaveze oko ispita ili ukoliko su išli na odmor", ističe Rančićeva.

Svi koji su za ove četiri godine govorili za „Vreme" o BG praksi, studenti, mentori, Grad, saglasni su da pored iskustva praksa stvara radnu naviku i odgovornost.

Još 2010, te prve godine prakse, studenti su ukazali na sticanje navike. „Na praksi smo navikli na rutinu, ustaneš, odeš na posao, čitav dan ti je posvećen tome", objasnila je Irena Dadić, koja je završila ETF, tadašnja praktikantkinja u Javnom komunalnom preduzeću „Beogradski vodovod i kanalizacija".

VODOVOD I DALJE NAJPRIMAMLJIVIJI: Najviše mesta za praksu svake godine nudi JKP „Beogradski vodovod i kanalizacija", ove godine čak 59.

Kada je ekipa „Vremena" 2010. godine pričala sa praktikantima iz JKP „Vodovod i kanalizacija", u toku je bila utakmica Evropskog prvenstva u fudbalu Srbija–Nemačka. Iako su bili nestrpljivi da završe sa razgovorom, bilo je očigledno da im prija praksa u tom preduzeću. Počev od atmosfere između njih, odnosa sa mentorima i ostalim zaposlenima do načina na koji su pričali o tome šta rade, kako im ide i o odnosu teorije i praktičnog rada.

BG PRAKSA-2013

Nekoliko meseci kasnije, devetoro njih je dobilo stalan posao u toj ustanovi. Tvrde, nisu očekivali.

„Kada se u moru nezaposlenosti, ovdašnjem i svetskom, izboriš za posao u javnoj firmi, to je zaista lepo", rekao je praktikant Branimir Sević. „Smatram da sam ambiciozan. Otud sam želeo da radim negde gde mogu da utičem na stvari, a 'Vodovod' je firma gde može da se napreduje." Branimir je završio Građevinski fakultet i radi u sektoru za distribuciju vode, „baš u struci".

Razlika između prakse i „pravog posla" je u odgovornosti. „Kada na praksi pogrešiš, neko te usmeri; ovako ide ribanje", kazao je Branimir polušaljivo.

Da je teorija nedovoljna rekle su tada i Nada Glušac i Jovana Antić. Obe su diplomirale na Pravnom fakultetu i praksu završile – naravno u „Vodovodu". „Na fakultetu imamo dosta predmeta i literatura je obimna. Imamo i predmet obligacije gde je glavno sklapanje ugovora. Dešava se da ceo semestar slušamo predavanja, položimo ispit, a da nikada ne vidimo ugovor. Teoretsko znanje mnogo znači, ali smo tek na praksi imali mogućnost da vidimo kako sve 'stvarno' izgleda." Čini se da se mišljenja različitih generacija praktikanata nisu promenila ni posle četiri godine od pokretanja BG prakse.

SELENA LATINOVIĆ

Besplatno za 3+ dete

Od 1. januara 2014. godine svako treće i ostala deca u porodici besplatno pohađaju vrtiće

U beogradskim vrtićima, popust po osnovu trećeg i četvrtog deteta ostvaruje 4268 mališana. Samohrani roditelji koji imaju treće i četvrto dete oslobođeni su plaćanja vrtića, dok ostali roditelji po dosadašnjem pravilniku plaćaju za svoju decu 50 odsto manje od već utvrđene cene po prihodima porodice, što ne isključuje i druge dodatne olakšice.

Odluku gradskih vlasti o besplatnom vrtiću za treće, četvrto i svu ostalu decu u porodici, pozdravila je trudnica Milana Ašanin, majka dvoje dece: "Zaposlena sam i moraću da upišem dete u jaslice kad mi istekne porodiljsko bolovanje. Moja dosadašnja iskustva sa jaslicama su dobra – Maja i Viktor su se brzo adaptirali, i nadam se da će prinova, a zvaće se Anika, biti na seku i batu." Ne planiraju četvrto dete jer imaju mali stan, ali ko zna, smeje se ona.

Usvojenom Odlukom o pravima deteta u oblasti finansijske podrške porodici sa decom na teritoriji grada Beograda utvrđuju se dodatna prava, veći obim prava od prava utvrđenih zakonom i povoljniji uslovi za njihovo ostvarivanje. Sekretarka za obrazovanje i dečju zaštitu Ljiljana Jovčić objašnjava za "Vreme" da ova odluka daje podršku porodici i predstavlja uvođenje pronatalitetnih mera u socijalnu politiku grada.

„Donošenje ove odluke predstavlja pravni osnov za izmenu i dopunu Pravilnika o regresiranju troškova boravka dece na teritoriji Beograda. Do sada je pravilnik o regresiranju troškova predviđao da treće, četvrto i svako naredno dete u porodici ostvaruju pravo na popust troškova boravka u predškolskim ustanovama od 50 odsto po već utvrđenoj ceni. Cena za boravak u predškolskim ustanovama formirana je na osnovu ukupnih primanja porodice po članu domaćinstva. Odlukom je utvrđeno da pravo na naknadu ukupnih troškova boravka ostvaruje treće i svako naredno dete u porodici, dete korisnika prava na novčanu socijalnu pomoć, dete ratnog vojnog invalida i civilnog invalida rata od prve do četvrte grupe iz oružanih akcija posle 17. avgusta 1990. godine, dete sa smetnjama u razvoju za koje nije ostvareno pravo na dečji dodatak i koje nije upisano u posebnu vaspitnu grupu", precizirala je ona.

Odluka stupa na snagu, navela je sekretarka Jovčić, osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu grada Beograda", a od 1. januara 2014. godine važiće odredbe člana 3. i 6. ove odluke koje se odnose na ostvarivanje prava za treće i svako naredno dete u porodici i za naknadu ukupnih troškova boravka u predškolskoj ustanovi za dete sa smetnjama u razvoju koje ne prima dečji dodatak i nije upisano u posebnu vaspitnu grupu, kao i za dete bez roditeljskog staranja.

Gradski odbornici usvojili su Odluku o pravima deteta u oblasti finansijske podrške porodici sa decom na teritoriji grada Beograda, Odluku o izmenama i dopunama odluke o mreži osnovnih škola u Beogradu, kao i Odluku o izmenama i dopunama odluke o finansiranju nastavnika razredne nastave angažovanih za obavljanje poslova u produženom boravku učenika trećeg i četvrtog razreda osnovnih škola.

Novi vrtić u Belvilu

Vrtić „Tesla – nauka za život" otvoren je u naselju Belvil na Novom Beogradu. Ukupna površina objekta je oko 1750 kvadrata i moći će da primi dvesta sedamdeset mališana predškolskog uzrasta, svrstanih u šest grupa jasленog uzrasta, šest vrtićkog i dve pripremno-predškolske grupe.

"Politika može da vam omogući da govorite sa govornice, ali i da napravite nešto u korist svih onih koji žive u vašem gradu i državi. Priču o beogradskim obdaništima započeli smo pre pet godina i sa ovim današnjim napravili smo 43 nova vrtića, a rekonstruisali više od 70. Trenutno se grade još dva i treći za decu sa posebnim potrebama. Tako je dobijeno još 10.000 mesta i preko hiljadu novozaposlenih vaspitača i drugog osoblja, koji su dobili privilegiju i prihvatili odgovornost da rade sa decom. Krajem ovog meseca, 27. i 28. oktobra, otvoriće se ponude za obdanište i osnovnu školu u naselju Vojvoda Stepa, očekujem da izvođači budu uvedeni u posao tokom novembra, tako da ćemo 1. septembra naredne godine dobiti novu infrastrukturu u naselju koje će imati 5000 porodica. Želim da zahvalim svima koji su svoj posao radili odgovorno i poštovali rokove, izvođačima i svima koji su omogućili da današnji dan provedemo na najlepši način", rekao je Dragan Đilas.

Aleksandar Šapić, predsednik opštine Novi Beograd, podsetio je da je za proteklih pet godina na teritoriji ove opštine broj mesta u vrtićima povećan za 1500 dece. "U ovaj vrtić upisano je 130 mališana, u Bloku 61, gde ćemo izgradnju vrtića završiti tokom sledeće godine, biće još 350 mesta, čime ispunjavamo sve naše potrebe, a tome treba dodati i zapošljavanje novih ljudi koji će raditi u tim institucijama. Sve to zajedno za nas predstavlja veliko zadovoljstvo", rekao je Aleksandar Šapić.

„SOLARISOVI“ AUTOBUSI NA ULICAMA

Nakon završetka procedure oko preuzimanja i registracije 95 novih autobusa marke „Solaris” na gradskim ulicama našlo se njih 45, dok će narednih dana u saobraćaj biti uključeno još 50 autobusa, saopšteno je iz Sekretarijata za saobraćaj.

Kako je planirano, vozila će biti raspoređena na ukupno 22 najfrekventnije i najopterećenije linije, i to na: 16, 17, 18, 23, 27, 31, 37, 43, 51, 52, 53, 56, 58, 59, 65, 71, 75, 83, 88, 89, 95 i 96.

Preostalih 50 autobusa, od ukupno 200 koliko je nabavljeno, trebalo bi da pristigne u toku novembra, a krajem meseca i oni će biti angažovani za prevoz putnika.

ZONA ŠKOLE KOD OŠ “KRALJ PETAR PRVI”

Sekretarijat za saobraćaj grada Beograda postavio je 27 novih saobraćajnih znakova, tri usporivača brzine (ležeća policajca) i 11 natpisa „Škola” u ulicama kojima deca dolaze u Osnovnu školu „Kralj Petar Prvi”. Ove mere sprovedene su u okviru projekta „Zona škole”. Možda najvažnija mera jeste smanjenje brzine kretanja motornih vozila u ovoj zoni sa 40 na 30 kilometara na čas. Ovo je treća od 12 škola gde se formira „Zona škole”, a prethodne dve postavljene su oko OŠ „Jovan Ristić” u Borči i OŠ „Lazar Savatić”.

Iskustva pokazuju da mere daju odlične rezultate, jer na upečatljiv način upućuju sve učesnike u saobraćaju da prilaze zoni škole. Većoj bezbednosti učenika doprinosi i to što su u Ulici carice Milice nedavno obnovljeni svi trotoari i stara podloga zamenjena novom. U okviru projekta „Zona škole” preduzima se niz tehničko-regulativnih mera kako bi se obezbedilo kretanje đaka prema školi, kao što su ugradnja fizičkih prepreka za usporavanje saobraćaja, postavljanje zaštitnih ograda i saobraćajne signalizacije, ugradnja vibro-akustičnih traka i drugo. Sekretarijat za saobraćaj je tokom ove godine obnovio horizontalnu i vertikalnu signalizaciju i opremu u zoni 230 od ukupno 267 osnovnih škola u Beogradu, a nivo bezbednosti svih učesnika u saobraćaju povećan je dodatnim obeležavanjem i osvetljavanjem brojnih pešačkih prelaza. Uskoro će biti postavljene i specijalne kamere na pešačkim prelazima bez semafora, koje će detektovati prekršaje.

DODELJENE GRADSKE STIPENDIJE

Beogradski srednjoškolci i studenti sa invaliditetom potpisivali su u Sekretarijatu za obrazovanje i dečju zaštitu ugovore za dodelu stipendija u 2013. godini. Gradske stipendije dobilo je ukupno 389 srednjoškolaca i studenata i 97 srednjoškolaca i studenata sa invaliditetom. Stipendije na mesečnom nivou u iznosu od 11.000 dinara dobijaju srednjoškolci, a 13.000 dinara studenti.

Ideja grada Beograda, od kada je ustanovljeno ovo pravo studenata i srednjoškolaca, jeste da svi oni koji pokazuju izuzetne rezultate u toku školovanja i studiranja mogu da očekuju pomoć grada. Ova novčana pomoć znači mnogo u nadogradnji njihovog znanja jer će mnogi od njih biti postdiplomci i doktori nauka.

RADOVI U VOJVOĐANSKOJ ULICI

Izgradnja Vojvođanske ulice nastavljena je početkom oktobra i to na delu od Gandijeve do ranije izgrađenog dela pred Ulicom Dušana Vukasovića. Radovi su nastavljeni posle skoro pet godina, a glavni razlog za to bili su dugotrajni imovinsko-pravni postupci za čiji završetak ne postoji propisan rok. Za pojedine objekte na trasama infrastrukture stranke u postupku iskoristile su sve pravne lekove za ostvarivanje svojih prava, uključujući i postupak pred Upravnim sudom, što po pravilu odlaže početak planiranih radova.

Prema dinamici radova, prvo će se izgraditi jedna kolovozna traka na strani blokovskog naselja, gde je potrebno položiti cevi kišne kanalizacije i iznad njih nove vodovodne cevi. Planirano je da se ovaj deo radova završi u što kraćem roku, kako bi se tokom novembra pripremila podloga za asfaltiranje kolovoza od Nehruove do Gandijeve ulice. Potom će saobraćaj biti preusmeren na novu kolovoznu traku i počeće komplikovaniji deo radova na uklanjanju postojećeg kolovoza i oslobađanju svih postojećih infrastrukturnih vodova, na bežanijskoj strani ulice.

Izgradnju finansira Direkcija za građevinsko zemljište i izgradnju Beograda iz sopstvenih izvora u iznosu od 311 miliona dinara. Radovi će trajati osam meseci, a vozila će moći da koriste Vojvođansku ulicu sve vreme tokom izvođenja, uz povremene izmene u režimu saobraćaja. Vojvođanska ulica se nastavlja na ranije izgrađen saobraćajni pravac od Tošinog bunara i Zemunske ulice, a ukupna dužina nove Vojvođanske ulice je kilometar i po.

Dodatak priredila: BILJANA VASIĆ; Fotografije: M. MILENKOVIĆ, A. ANĐIĆ, BEOINFO

LJUBOMIR ŽIVKOV

Sabrana nedela

Propališče br. 1. **Knjiga razgovora voditeljki "Slagalice" sa svim takmičarima od Postanja do Sv. Avramija Zatvornika 2013.**

Ima li razgovora predvidljivijeg od onog koji voditeljke predvečernjeg kviza upriliče sa gostima: odakle nam vi dolazite, gosti poput đaka odgovaraju ponavljajući deo pitanja, dolaze odatle i odatle, mnogi baš iz Beograda, i niko da kaže: "Dolazim iz svemira" ili "Dolazim iz groba u kojem sam od duga vremena obnovio sve gradivo iz gimnazije i sa fakulteta..." Dobro, treba goste predstaviti i odagnati im tremu koliko-toliko, ali zamysel ćaskanja pre i posle borbe potiče iz vremena kad se očekivalo da će neko dugo harati kvizom, televizija se nadala osebujnim ličnostima, poželjno je bilo, kao i u "Ja imam talenat", da to bude neko od koga se ne očekuje baš toliko znanje, ali je "Slagalica" fabrička traka kojom promiču ličnosti bez osobina i osobenosti, dok trepneš zaboravio si ih: gledalac testira jedino svoje znanje i nadmeće se sa ukućanima doklen ga rivali na ekranu stručno kako se nekoć govorilo ne interesuju. Po mojoj evidenci 138.763 takmičara "Slagalice" te gladijatora sa Pinka i Prve koji se bore za mesto na estradi reklo je: "Trema je učinila svoje." Ne bi li softver sakriven u mikrofonu morao čim prepozna tri početna glasa da izjavu prepravi čuvajući boju takmičarevog glasa: "Trebalo je da se bolje pripremim", "Trenutno mi nije ni do kakvih izjava, kamo lepe sreće da se nisam ni prijavio."

Razgovori sa takmičarima poseban su žanr i građa su i te kakva za eksperimentalno pozorište, za avangardnu radio-dramu: ne znam nijedno delo u kojem se efektnije ispoljava ispraznost razgovora, besmisao takmičenja i mučnina svakodnevice. Višetomno izdanje ovih razgovora moglo bi isto tako biti poprištem takmičenja: pronađi razlike između trećeg i sedmog toma. Ili: pogodi koja voditeljka izgovara patern br. MCLVII.

Propališče br. 2. **Dvesto najvećih: ko je ko u pisanju tekstova za etikete na vinima sa geografskim poreklom**

Nisam upoznao nikog ko piše za vinarije, a pročitao sam desetine priča i stihova u kojima je opevano vinogorje iz kojeg nektar potiče. Ko mi je kriv što nisam odlepljivao etikete i slagao ih u kutiju od cipela, mogao bih da proučim strukturu vinskog hvalospeva: sinu uglednog feudalca pozli u lovu daleko od rodnog mu dvora, njegovi hećimi i mesni šaman mu ne nalaze leka, sliku bolanog velmože ugleda mlinareva najmlađa kćer dok se ogleda u kladencu, ona donosi kondir vina sa budućim geografskim poreklom, posle prvog gutljaja ustaje princ sa tuđe postelje koja umalo da mu bude samrtna, nakon drugog gutljaja naređuje da odrube glavu njegovom ličnom lekaru te da dovedu mlinara u njegovom radnom odelu. Otpija još jedan gutljaj i traži od starca ruku njegove kćeri, desnicu kojom je lepojka orezivala lozu ostalu od dede.

Propališče br. 3. **Jezik naručenih ubistva**

Ako se bračni par koji vlada zemljom svom složi da bi bilo bolje kad bi bivši kum otišao sa ovog sveta, kako divane su-

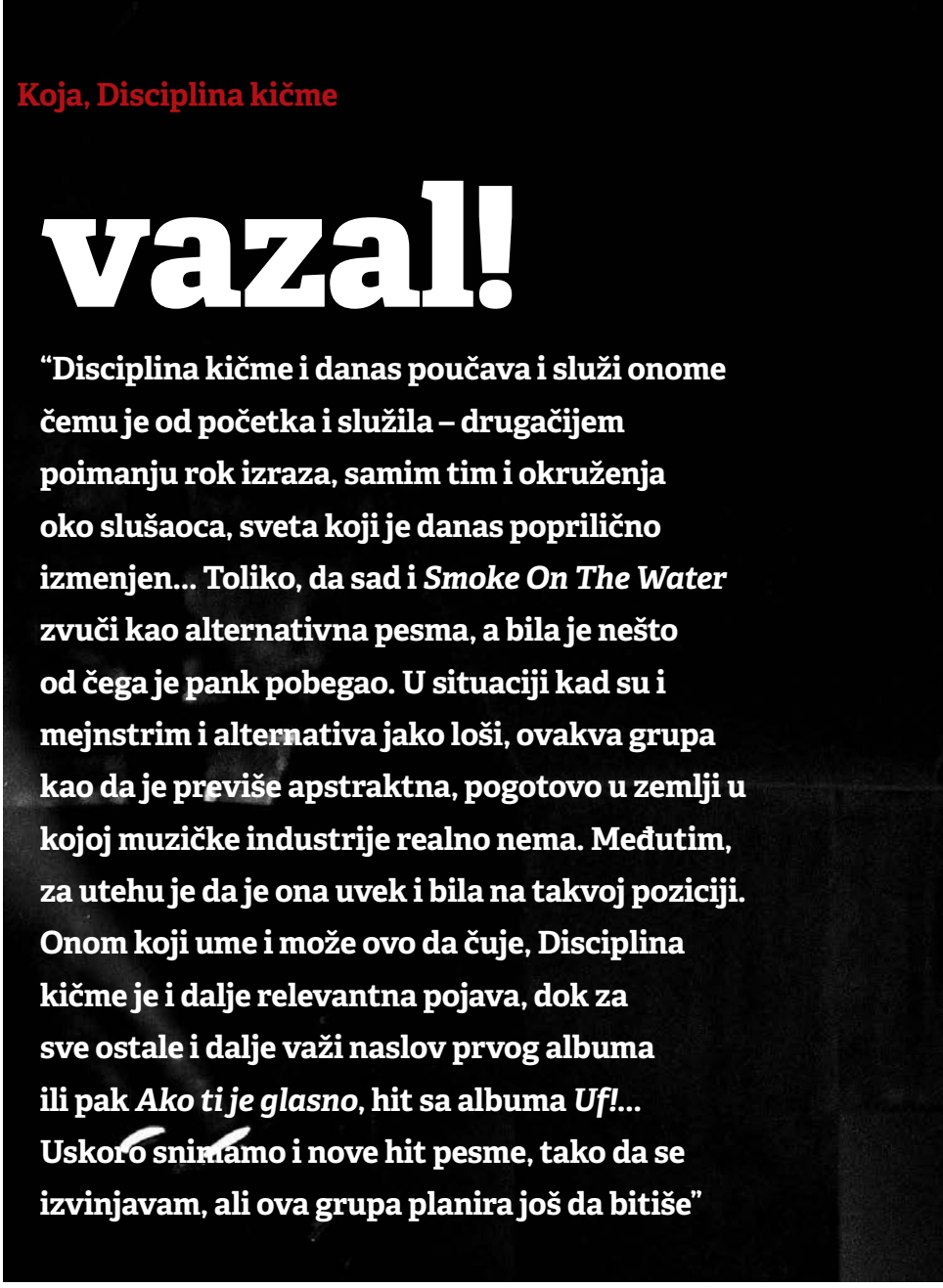
Kad im mine mladost, a za njom mic po mic i sredovečnost, počinju ljudi da inventarišu šta su postigli, kod mene i to ide naopako: stalno bih da napravim katalog mojih propalih ideja

pružnici među sobom i na koji način potčinjenima, koji jakako slute šta gospodar i gospodarica snuju, daju mig, nalog ili blagoslov da izvršenju prionu sa dužnom pažnjom i diskrecijom? Kao i svi zaljubljeni stvorovi, tako i tiranin i njegova druga imaju vlastite i vladalačke šifre, pa ipak je neko morao isprednjačiti sa čak i za njih bizarnim predlogom te sačekati klimoglav razumevanja i bračne saglasnosti, ali koja je to reč?! Ako kriminalci kažu: daj da ga skenjamo pre nego što skenja on nas, ili pre nego što nas proda, ako vojska neutrališe neprijateljsku živu silu, šta kažu, ako išta kažu, ovi domaći magbetovci, i ko je od njih kolovođa, a ko se priklanja opsesiji voljenog bića? Ili gorko grešim polazeći od vrhovne volje? Možda je zovimo ga upravnik Dvora predložio da se dosadni dušmanin neutrališe, a vladalac je samo klimnuo premudrom glavom, ili je kazao: "Tebe vidnee, učini ono što se mora, šta je najbolje za Srbiju!"

Propališče br. 4. **Razgovori predsednika Republike sa saradnicima zaduženim da u njegovu govoranciju ubace Prometeja i druge ukrase i začine koji predsedniku iz opravdanih razloga nisu bliski**

Naravno da šef države čak i kad bi bio rečit kao sam Matija nema vremena da svojeručno piše svoje rođene govore, zašto stanovništvo plaća sekretarice, savetnike, šefove kabineta, to svak znade – ali kako predsednik saopšti šta mu treba? – "Znate da u ponedeljak otkrivam spomenik Tesli u Njujorku, treba mi poređenje sa nekim velikim, a ne bih pominjao američke naučnike ni njegove asistente za koje čujem da su mu krali ideje, mada je on stalno imao nove, sve bolju od bolje...", a oslovljeni/oslovljena će: "Ne berite gajle, gospodine predsedniče, ubaciću Prometeja, onog što je ljudima dao vatru, tačnije Grcima..." Par meseci potom predsednik će: "Stašenjka, ono sa Prometejom je ispalo odlično, sad mi za Milunku Savić samo proverite da li su herojka i heroina sinonimi, heroina mi se više sviđa, ali mi vuče na operu, nisam načisto je li to neki slavni sopran, neka glumica, ili prava junakinja lično." ¶

Ničiji vazal!

“Disciplina kičme i danas poučava i služi onome čemu je od početka i služila – drugačijem poimanju rok izraza, samim tim i okruženja oko slušaoca, sveta koji je danas poprilično izmenjen... Toliko, da sad i *Smoke On The Water* zvuči kao alternativna pesma, a bila je nešto od čega je pank pobegao. U situaciji kad su i mejnstrim i alternativa jako loši, ovakva grupa kao da je previše apstraktna, pogotovo u zemlji u kojoj muzičke industrije realno nema. Međutim, za utehu je da je ona uvek i bila na takvoj poziciji. Onom koji ume i može ovo da čuje, Disciplina kičme je i dalje relevantna pojava, dok za sve ostale i dalje važi naslov prvog albuma ili pak *Ako ti je glasno*, hit sa albuma *Uf!*... Uskoro snimamo i nove hit pesme, tako da se izvinjavam, ali ova grupa planira još da bitiše”

Ove, 2013, godine navršava se trideset godina od izlaska prvog albuma Discipline kičme, “visoko-radikalne rock’n’roll grupe neobičnog formata u pop-industriji najnaprednije istočno-evropske zemlje”, kako je primećeno. Uz ovaj primerak “Vremena” na prodajnim mestima “Štampe” čitaoci na poklon dobijaju DVD izdanje grupe Disciplin A Kitschme *Video Uf!*, a koji je realizovan uz podršku Miksera i MCF-a. O tome šta se na ovom izdanju nalazi, kako je do njega došlo i čemu danas poučava Disciplina kičme, priča Koja.

“VREME”: Šta se nalazi na DVD-u?

KOJA: Da se poslužimo izvodima iz zvanične pres objave: kratki 35-i-po-minutni muzički film *Video Uf!* je video izdanje skraćene verzije albuma Disciplin A Kitschme: *Uf!* (Exit label, PGP RTS, Crorec, Odličan Hrčak, 2011) koje, uz četiri ranije viđena spota, sadrži potpuno nove video-zahvate za ostalih šest numera. Urađen kao kolaž video-snimaka snimljenih profesionalnim i amaterskim kamerama/mobilnim telefonima i profesionalnih/amaterskih/internet fotografija, uz sirove i nadahnute animacije lidera grupe, *Video Uf!* predstavlja esenciju Uradi Sam/ DIY estetike... Takođe, na DVD-u postoji i dugme “Ekstra”, koje gledaoca vodi do situacija sa snimanja, kadra koji nije ušao u spot za *Ako ti je glasno*, intervjua o ekologiji i beogradskim kontejnerima, ili audio-snimku sa mikrofona pilot-vokala sa snimanja albuma za *Prestani da mrziš*. Ko voli, njemu će biti sve to vrlo zanimljivo. Kulturna organizacija Mikser je stala iza realizacije DVD-a, u saradnji sa “Vremenom”, i hvala im za to; ili, što kaže naš narod, rispekt.

Zašto je albumu *Uf!* dodata vizuelna dimenzija?

Pre svega da bi se istom produžio život, inače vrlo kratak u današnjem instant-vremenu, a ujedno i finalizovao Uf! koncept. Dakle, stavi se DVD u DVD-plejer i gleda se album. Nema velike misterije oko nekog DVD-a izdanja, ovde je to nešto čemu se poklanja specijalna pažnja, kao zašto sad ovo, ali, u regularnom muzičkom svetu, to je samo jedan od produkata koji postoje na tržištu. Ok, malo je drugačiji u odnosu na uobičajene produkte te vrste, činjenica. Takođe, format albuma kao ideja je danas doživeo totalni sunovrat, sve se opet svelo na jedan, dva, tri hita i ovo je najverovatnije odgovor i na takvo stanje. Da smo u Engleskoj, DVD bismo sigurno reklamirali sa onim: “Now with even more content!”

Koji su osnovni postulati vizuelne estetike Discipline kičme?

Ah, ovo zvuči preozbiljno, ali evo: pre svega DIY, tj. “uradi sam” princip, zatim svedeni, volim da kažem primitivni, crtež, takođe primitivna animacija, crna boja, geometrija, ne nužno i simetrija, uvek zvezdice, ulica, grad, višespratnice, lagana psihodelija, onaj mutant kome piše “dance/ данце” na čelu i koji se tu vozi već decenijama, video format 4:3, ne 16:9, ne HD, dok može. Zašto? Pa, eto tako... Mislim, ne mora baš da se vidi svaka pora na nečijem licu, dajmo malo šansu mašti, kao nekad...

Kada bi se podvukla crta danas, 30 godina posle izlaska albuma *Sviđa mi se da ti ne bude prijatno*, kakav je bilans Discipline kičme?

Pa možda i ne bih podvlačio crtu, ali, OK, sigurno je opstanak na trnovitom putu “visoko-radikalne rock’n’roll grupe neobičnog formata u pop-industriji najnaprednije istočno-evropske zemlje”, priličan izazov za neku dublju analizu. Uz dodatak rata, te funkcionisanja grupe u nekadašnjoj kolevci rokenrola, imamo scenario za knjigu ili film. Međutim, on je nedovršen, pošto uskoro “ulazimo u studio i snimamo novi materijal”, da upotrebim najgluplju frazu...

U nedostatku savremene smislene akcije u modi je obeležavanje raznih godišnjica i na tom tragu različiti oblici lažiranja stvarnosti. Da si se rodio 100 godina ranije, čime bi se bavio?

Uopšte nisam impresioniran ovdašnjom istorijom, niti prošlošću... Ovde je, kad se

foto: Nemanja Đorđević

pogleda unazad, uvek neki rat, neka frka, Beograd je trusno područje i uvek se nešto kreće ispočetka, a tako je, bogami i sad.... Sigurno ne bih bio turski vazal. Ali ne, ne vidim sebe u tom svetu, jedino ponekad zažalim što 1970. godine nisam imao 16-17 godina, pošto, s obzirom na to kakav sam u tom dobu bio, sigurno bih se nekako domogao ostrva Wight... I ko zna šta bi posle bilo...

Čemu danas Disciplina kičme služi i čemu poučava?

Onome čemu je od početka i služila – drugačijem poimanju rok izraza, samim tim i okruženja oko slušaoca, sveta koji je danas poprilično izmenjen. Toliko, da sad i *Smoke On The Water* zvuči kao alternativna pesma, a bila je nešto od čega je pank pobegao. U situaciji kad su i mejnstrim i alternativa jako loši, ovakva grupa kao da je previše apstraktna, pogotovo u zemlji u kojoj muzičke industrije realno nema. Međutim, za utehu je da je ona uvek i bila na takvoj poziciji. Onom koji ume i može ovo da čuje, Disciplina kičme je i dalje relevantna pojava, dok za sve ostale i dalje važi naslov prvog albuma ili pak *Ako ti je glasno*, hit sa albuma *Uf!*. Inače, PGP će uskoro objaviti 3xCD izdanje svih naših ploča iz osamdesetih koje su svojevremeno izašle na toj etiketi, a koje dosad nisu objavljivane na CD-u, sa bonusima, zatim, vrlo skoro snimamo i nove hit pesme, tako da se izvinjavam, ali, ova grupa planira još da bitiše.

Čemu danas uopšte muzika služi i kome je ona potrebna?

Rokenrol je bio jako popularna stvar buntovnog karaktera, samim tim i vrlo važna i mi smo ljudi izrasli sa takvim saznanjem, no, zadnjih decenija tehnologija i industrija su to potpuno ugušile, pretvorivši i taj bunt u jeftinu i besmislenu zabavu. Pozabavili smo se tom temom na prethodnom albumu (*Kada kažeš muzika, na šta tačno misliš, reci mi?*, PGP RTS, 2011) i jeste, turobno je dosta to sve, ali nećemo pokleknuti, samo se mora malo opreznije delati. Na kraju, uvek je postojala podela na one kojima muzika znači mnogo i na one kojima je muzika samo puka zabava i koji jednostavno ne mogu da apsorbuju teži zvuk ili pak smislene tekstove. Danas je više ovih drugih, novim generacijama je muzika možda samo jedno od dugmadi na mobilnom telefonu, ali i meni je, brate, danas TV samo još jedna od aplikacija na kompjuteru, takav je trenutak. Rokenrol u nas, osim za par prevaranata, nikad i nije bio jako isplativ posao, pogotovo u poređenju sa zaradama engleskih ili američkih grupa od nosača zvuka ili koncerata, tako da se sad u stvari borba ovde samo još više produbila i učvrstila.

Poruka za slušaoce i gledaoce ovog DVD-a?

Kapiraj i NE kopiraj... Uf! ¶

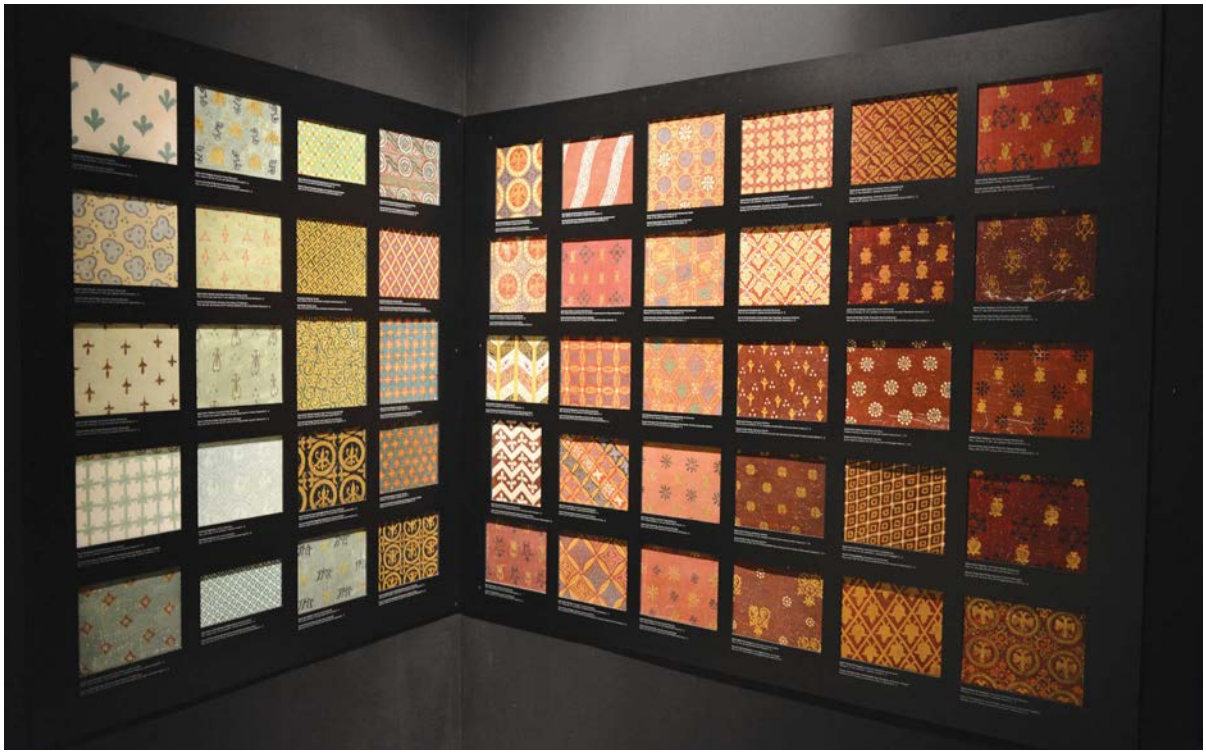
NEBOJŠA GRUJIČIĆ

Izložba

Ornament naš savremenik

Postavka izložbe *Osvežavanje memorije* zainteresovala je javnost za srednjovekovni ornament, nedovoljno poznatu i primećenu temu

Na otvaranju izložbe *Osvežavanje memorije* prošle srede bila je tolika gužva da je ulica ispred Muzeja primenjene umetnosti bila zatvorena za saobraćaj – što se u Beogradu odavno nije desilo.

Osvežavanje memorije je izložba srpskih srednjovekovnih ornamenata. Njen autor je Dušan Milovanović, muzejski savetnik Muzeja primenjene umetnosti, a autor izložbene postavke je Ivan Mangov, docent Fakulteta za umetnost i dizajn Univerziteta Megatrend. Izložba traje do 31. januara iduće godine.

Osnova izložbe su 572 table s kopijama ornamenata iz kolekcije Muzeja. Ovaj materijal je prvi put pokazan 1961. godine povodom 12. međunarodnog kongresa vizantologa, kao prateća izložba koju je organizovao Muzej primenjene umetnosti. Autori te izložbe su bili kustoskinja Zagorka Janc i slikar Milovan Arsić, koji je deceniju pre toga u manastirima preslikavao ornamente sa fresaka. Izložba *Osvežavanje memorije* je prvo prikazivanje ove kolekcije od tada.

"Naučnike retko kad zanima ornament, naročito srednjovekovni – zato što taj period poistovećuju sa kandilima i crkvom, a posetioci manastira ne doživljavaju ornamente koji krase freske kao poseban element", kaže Dušan Milovanović. "Zato je moguće da će javnost ovu izložbu doživeti kao otkriće, pre svega zbog lepote i emocije koju poseduju ornamenti, ali i zato što u njima nema ničeg od uobičajene predstave o srednjem veku. Pokušali smo da sadašnjim jezikom pokažemo da srednji vek nosi lepotu i dobrotu zajedno, i da takav nikoga ne može da žulja niti da rasrdi.."

Približavanje ornamenta publici, postignuto je postavkom izložbe koja je bazirana na spoju srednjovekovne i današnje umetnosti, pa otud o ovoj nepoznatoj temi osim kopija ornamenata pričaju i nova umetnička dela. Ivan Mangov nabraja da su u realizaciji koncepta učestvovali umetnici čiji rad nije vezan za srednji vek, a koji su temu izložbe iskazali ličnim jezikom: Nataša Teofilović, čiji se već izlagani video-rad uklopio u koncepciju izložbe, Aleksandar Vac, koji je ornamentima dao treću dimenziju u keramici, a Vukan Ćirić i Dušan Zjalić su ornamente oživeli

maštovitom animacijom. Autorka vizuelnog identiteta je Isidora Nikolić. Bitan deo postavke je muzika komponovana za potrebe izložbe Gorana Trajkovskog iz grupe *Anastasija*, Dorijana Jovanovića iz grupe *Axiotomic*, profesora Zorana Jerkovića i mali kuriozitet – DJ Marka Nastića. "Ovakav koncept izložbe proistekao je iz mog ličnog odnosa prema zadatku", kaže Ivan Mangov. "Hteli smo da približimo ornament, koji je u izvesnoj meri hermetičan materijal, široj publici, naročito mladima. Umesto da materijal izložimo u osnovnom obliku, odlučili smo se za stvaranje atmosfere koja angažuje sva čula posmatrača. Ovaj način izlaganja je odavno prihvaćen u svetu. Kod nas nije, zato što zahteva angažovanje velikog broja ljudi, veliki novac i svojevrstan je poduhvat. Odlučili smo se da ga primenimo i prilagodimo našim uslovima, smatrajući da ornament zbog svog savremenog izgleda to dozvoljava. Muzej je zbog ove izložbe pretvoren u lavirint, pa posetilac iz prostorije u prostoriju nailazi na nova čitanja ornamenta, i te različite scene sklapa u priču i o ovom likovnom elementu, i o umetnosti srednjeg veka. Važan deo ove izložbe je njen tehnološki aspekt kojim publiku pozivamo na učešće u otkrivanju ornamenata i naše postavke."

I katalog izložbe omogućava rasvetljavanje različitih aspekata ornamenta. Osim reprodukcije svih eksponata izložbe, i uvodne studije Dušana Milovanovića o korenima značenja najčešćih oblika ornamenta, objavljeno je i pet naučnih radova: profesor Dragan Bulatović temu posmatra u muzeološko-istoriografskom smislu, asistent Stevan Martinović analizira aktuelna razmatranja istoričara umetnosti na ovom planu, asistent Milan Popadić ističe marketinško-pravne konotacije ornamenta, a matematičar Slavik Jablan kroz analizu nekolicine srpskih ornamenata potvrđuje zaključak o univerzalnosti motiva u svim vremenima i svim civilizacijama.

Ornament je prvi dokaz ljudske svesti o okolini, podseća Milovanović. "Čovek paleolita je na pećinskim zidovima prvo crtao ornamente pa tek potom likovne predstave. Na svetu danas postoji 5000 oblika ornamenata, i svi su definisani u paleolitu i neolitu. Njihovi osnovni oblici se od tada do danas samo razuđuju, spajaju, ukrštaju praveći nove kombinacije, ali nema nijednog novog oblika. Zato ornament pripada univerzalnoj umetnosti, iste ovakve oblike kao na našim freskama naći ćemo u Okeaniji i na Aljasci. I koren ornamenata na našoj izložbi je u praistoriji, iako oni jesu vizantijski."

Po Dušanu Milovanoviću ornamenti nisu samo šare i ukrasi nego su "smisaoni jezik simbola, koji se do danas izgubio, i koji mi ne razumemo. On je kriptovan, i pokušavamo da ga dešifrujemo koliko je to moguće. Pod ornamentom se danas uglavnom podrazumeva ukras, šara, dekorativni element koji treba da uokviri, zaokruži, naglasi, ili ispuni nekakvu površinu. Šta je, međutim, značio srednjovekovnom umetniku koji je oslikavao naše manastire, ne može se pouzdano tvrditi. Znamo da su kiparisi srednjovekovna predstava Raja, zvezde su Bogorodičine zvezde, tri kruga su sveta Trojica, zna se da mnogi simboli potiču iz astroloških pojava, ali svi nisu dešifrovani. Sve je komplikovano i nemušto, očekujemo da će nova tehnologija i istraživački radovi pomoći raščitavanju te zagonetke."

Naše vreme je ornament smestilo u sporedni plan, a stav da je važna forma, ali ne i dekoracija, koji je tridesetih godina prošlog veka nametnut Bauhausom, je još uvek dominantan. Međutim, Dušan Milovanović smatra da je ovo pravo vreme za izložbu o ornamentu. "Kao što znamo, posle praistorije, dolazi Herodot koji nas svojim modelima i pravilima uvodi u istorijsko vreme. Teoretičari kažu da ono upravo sada prestaje: istoriju tumači kako ko hoće, više nema velikih sistema tumačenja istorije, ulazimo u vreme rasutih informacija koje ništa ne može da grupiše u modele – ulazimo u postistorijsko vreme. U tom vremenu dešavaće se stvari koje će biti kompatibilne sa stvarima nastalim u praistoriji, u pradavnom vremenu rasutih informacija. Shodno tome i ornamentu dolazi vreme vraćanja dostojanstva kakvo je imao i u doba kad je nastao." ¶

SONJA ĆIRIĆ

AUTOR IZLOŽBE I GUŽVA NA ULAZU: Dušan Milovanović

Umetnici su se pokrenuli

Održan je BUNT, festival klasične muzike kakav kod nas još nikad nije održan

SA KONCERTA: Ljubiša Jovanović
foto: Milena Petrović

BUNT – Beogradsko udruženje neposlušnih talenata, pozvalo je javnost na BUNT – Beogradsku umetničku teritoriju, ne bi li zaustavili nestajanje kulture sa ovih prostora. Poziv je upućen u formi festivala klasične muzike – *Samoodbrana muzike*, održanog od 1. do 8. novembra. Bilo je devet koncerata i prikazano je osam filmova. Učestvovao je 61 umetnik odavde i iz inostranstva, renomiranih i ovde i u inostranstvu. Koncerti su održani u Etnografskom muzeju, Kuli Nebojša, Akudu "Lola" i enoteci "Rado violins". Koncertima je prisustvovalo 2010 ljudi. BUNT je organizovan i održan bez ijednog institucionalnog dinara. U vreme pisanja ovog teksta, niko iz vlasti nije reagovao na BUNT.

Inicijator, organizator i učesnik ovog kreativnog protesta je Ljubiša Jovanović. Zašto je ovom nagrađivanom flautisti (između ostalog i Nagradom grada Beograda) i profesoru Fakulteta muzičkih umetnosti, trebalo da ispravlja krive Drine naše kulture?

"Krunski signal su bila događanja oko ovogodišnjeg Bemusa: tri nedelje pre početka, Bemus nije imao program zato što nije bilo para, umetnički direktor je morao da podnese ostavku, posle toga je nađen novac, ali je uplaćen preko računa Akademskog pozorišta "Dadov" zato što je račun "Jugokoncerta", organizatora Bemusa, blokiran. Za to vreme, vi živite uljuljkani da je sve oko nas lepo: zovu vas tri-četiri puta godišnje da svirate u inostranstvu pa imate utisak da radite iako vas u Srbiji niko godinama nije pozvao, uživate u radu sa studentima, i čekate to neko obećano vreme kad će se u državi koju volite bolje živeti. Međutim, u toj vašoj državi, oni koji su je vodili pre oko 25 godina posegnuli su za turbofolkom da bi u stranu sklonili kulturu od čijih zagovornika nisu imali koristi na izborima. S promenama u državi je došla nada, ali i kontinuirano smanjivanje budžeta za kulturu koje je sad 0,62 odsto, četiri puta manje nego u Crnoj Gori, Makedoniji, i Bosni i Hercegovini. Šta to znači u praksi, najočiglednije se vidi na primeru konkursa za dodelu sredstava Gradskog sekretarijata i Ministarstva kulture: konkurišete u septembru, tek u martu počnu da rešavaju vašu molbu, a ugovori se potpisuju tek posle godišnjih odmora, pa tako dođe i oktobar, a da ništa nije realizovano. Kao što piše u našem manifestu, dotok novca do kulturnih institucija i pojedinaca zavisi isključivo od političke volje pojedinaca. Čekajući da nam bude bolje, a kažu da će to biti najmanje za deset godina, proteći će nam ceo radni vek. U takvom miljeu se iskristalisala svest da vremena više nema, da nešto mora da se promeni, a da s obzirom na to da za kulturu nema ko da se zauzme, tu promenu moramo da izvedemo sami – svojim autoritetom."

Od ideje do otvaranja *Samoodbrane umetnosti* prošla su 43 dana: od poruke koju je Ljubiša Jovanović napisao na Fejsbuk profilu (nakon nekoliko sati je dobio oko tri stotine odgovora), do prvog koncerta u Kuli Nebojša na kome su učestvovali jedan od najpoznatijih evropskih lautista Edin Karamazov, pijanistkinja Rita Kinka, sopran Katarina Jovanović, pijanista Dejan Sinadinović, LP-duo, violista Aleksandar Milošev iz Hrvatske, pijanistkinja Lana Genc iz Austrije, violista Dragan Radosavljević, violončelistkinja Sandra Belić i Ljubiša Jovanović. Ceo festival je realizovan ličnim sredstvima

"ali, to što smo dobili – nema cenu", kaže Ljubiša Jovanović.

Od devet koncerata, četiri su bila posvećena samo mladim muzičarima, s tim što su oni učestvovali i na ostalih pet koncerata. "BUNT nije hteo da predstavi poznate i renomirane muzičare, već da među njih inkorporira kolege u usponu. U inostranstvu nacionalne institucije uz, na primer, inostranog dirigenta predstave domaćeg solistu – tako se uzdiže svoja kultura i stavlja u ravan svetske. Namera BUNT-a je bila da preko poznatih učesnika, mi saznamo ko su pijanista Nenad Ivović, koji je pre šest meseci pobedio u Sankt Peterburgu, violončelista Nemanja Stankovski, violinista Dragan Radosavljević, koji je sad u Moskvi završio kod najvećih pedagoga današnjice, ili pijanista Ivan Bašić, koji je šest dana pre koncerta na BUNT-u diplomirao u Rimu. Mislim da nije nevažno i što smo na BUNT-u izveli 11 kompozicija domaćih autora. BUNT je pokazao i dva *jam sessiona* klasične muzike, što našoj publici nije poznato."

Najvažnijim koncertom se smatra koncert *Deca za decu*, na kome su učenici muzičkih škola svirali za decu sa posebnim potrebama. "Ne zna se da deca sa posebnim potrebama u školama uče da pevaju i sviraju. Iduće godine ćemo imati koncert na kome će oni svirati za učenike muzičkih škola", najavljuje Jovanović. Inače, program za iduću godinu, pa samim tim i učesnici, već je dogovoren. Jovanović nabraja integralno izvođenje Brandenburških koncerata, Šubertove *Pastrmke* sa inostranim izvođačima, koncert studenata Vesne Stanković koji dolaze iz Beča, učešće sestara Bizjak, Maje Špengler, Bojana Zulfikarpašića, Nataše Veljković... "Predstoji nam nalaženje sponzora, besplatan je bio samo prvi festival. Mi se zalažemo za profesionalizaciju umetnosti, i čvrsto sam rešen da se narednu godinu borim za normalan odnos prema umetnosti. Sredstva ne moraju biti velika, ali moraju biti dovoljna za smisleno održavanje festivala. Do tada, širićemo se po Srbiji – gde god žele da nas čuju, održaćemo koncert."

Umetnici su se pokrenuli. Sudeći po reakcijama – blizu 50.000 raznih vrsta pozitivnih reakcija na društvenim mrežama pokrenuli su i ostale kojima je stalo do kulture. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Premijera: *Passport trilogija*

IZ PREDSTAVE: *Passport Trilogija*

Oj, predstavo iz tri dela...

Andraš Urban ne kalkuliše i ne podilazi "turističkim" stereotipima, nego priču o životu na granici (i preko granice) postavlja ozbiljno, promišljeno, duhovito i nesmiljeno

Više je mogućih i načelno podjednako dobrih ulaza u priču o subotičkom pozorištu "Kostolanji Deže" (čiji je pokretač, vodeći autor i "dobri duh" reditelj Andraš Urban) i njegovoj verovatno najsloženijoj produkciji do sada, ali možda je ipak najbolji – to jest, najznakovitiji – upravo onaj koji nas vodi kroz priču o "rođendanu" ovog pozorišta. Da, 9. novembra je ovom teatru bio rođendan, i proslavljen je svečano i radno (doduše, dan kasnije). Ali ne, to ne znači da je pozorište osnovano na taj dan, ili da je tada prvi put odigralo predstavu. Štaviše, nije ni Deže Kostolanji, veliki pisac mađarskog jezika i rođeni Subotičanin, rođen baš tog dana, ma kakvi. Pa dobro, šta je onda u pitanju? E, tog je devetog novembra, samo pre stotinak godina, mladi Kostolanji izbačen iz gimnazije! Profesor mađarskog zamerio mu je da u svojim đačkim radovima "koristi previše stranih reči", a samouvereni genije u nastajanju britko je odvratio samozadovoljnom provincijskom profesorskom paunu kako on, profesor, ne zna mađarski ništa bolje od njega, Kostolanija, te da, shodno tome... Ostatak je istorija – mađarske i evropske književnosti.

Jasno je već i po tom nimalo ironičnom nego vrlo ozbiljno samodefinišuće izabranom rođendanu da Kostolanji Deže sinhaz (KDSZ) nije tu zarad lagodnog, ali jalovog samoreprodukovanja estetsko-idejnih učmalosti svih sorata, nego zarad pobune. Ali, šta je pobuna, u relevantnom teatarskom kontekstu danas i ovde? Ne, to nije vikanje dole-ovo-ili-ono, dole-ovaj-ili-onaj, nego ozbiljno promišljanje sveta i sebe u svetu, bez suvišnih kompromisa i komfornih polurešenja, te bez straha i zazora prema zahvatima koji mogu i da zabole, ili pak da "uvrede" kojekakve "nežne dušice", bilo na tzv. nacionalnoj, verskoj ili nekoj drugoj *neosnovanoj osnovi*.

Enivej, jela se u Subotici u nedelju torta, kako je i red na rođendanu, ali smo pre toga odgledali i premijeru – kako je i red na pozorišnom rođendanu. Mada je i "premijernost" premijere relativna i upitna, a opet i nesumnjiva. Uf... kako sad to? »

Lepo. Ono što danas znamo kao *Passport trilogiju* Andraša Urbana, sastoji se od tri celine/predstave koje su tokom prethodne sezone sukcesivno izlazile pred publiku svaka za sebe, da bi ih sada Urban "postrojio" u isto veče i u neku ruku ih spojio, što je savršeno ispravno jer se uistinu radi o jedinstvenom teatarskom projektu u tri dela koji funkcionišu i svaki za sebe, ali puni smisao dobijaju tek kada im se da prilika da budu posmatrane kao složen teatarski događaj.

Razmatrajući svoju i našu "bačenost u svet" od pojedinačnog ka opštem i od lokalnog ka univerzalnom, Urban započinje ovaj triptih predstavom *Grad demona*, posvećenom Subotici, i to ne u bilo kojem sentimentalno-lokalpatriotskom ključu, nego baš posve po strani od dežurnih turističkih "opštih mesta". Naprotiv, Urban se bavi upravo demonologijom grada na granici država i nacija, grada u kojem srpski/južnoslovenski i mađarski "element" čine dve (sada već nejednake) polovine zajedničke demonologije u kojoj se zapravo sve manje razumeju, pa se utoliko više, dublje i strasnije međusobno "demonizuju", ako hoćete. Dakle, Urban *zahvata* Suboticu (samim tim to odjekuje i kroz celu Vojvodinu, Srbiju, ex-YU...) sa najtraumatičnije strane (one koja je ili tabuizovana ili besramno zloupotrebljavana od vakolikih rodoljubaca svih fela), i propušta je kroz furioznu flajšmašinu koja nekih sedamdesetak minuta melje li melje kroz brzi, besprekorno promišljeni niz fascinantno maštovitih – visoko simboličnih i "hiperrrealističkih" istovremeno! – prizora i scenskih slika, pametno ironijski konotirajući svo ono verbalno-misaono smeće međusobnih predrasuda i nerazumevanja; sve to na koncu ne zato da bi "ružio" Suboticu te Ove ili One u njoj, nego zato što shvata i na delu pokazuje zadatak savremenog teatra za ljude koje ne boli mozak dok misle: to je najpre strastan i estetski moćan, a intelektualno minuciozan razračun sa "demonima" u sebi i svojoj neposrednoj okolini; bez toga se niti može "dalje" niti se ima kuda ići.

Ah, pa dobro, ako je već "među nacijama" tako traumatično, da se mi onda lepo skutrimo *svako među svojima*, pa da uživamo... Može, ali smo za nišče duhom. Drugi deo iliti predstava, *Sam đavo*, doslovno je "prekograničan" (subotičko-segedinski) a istovremeno i najviše "jednonacionalan" utoliko što se bavi traumama mađarsko-mađarskih odnosa, od Trijanona do danas. Ne smirujući scensko-likovnu razigranost iz prvog dela, ali pri tome bitno pojačavajući onu verbalnu (predstave nemaju "klasičan dramski predložak", nego neku vrstu libreta), Urban sa ekipom sjajnih saradnika i glumaca (velika je nepravda prema njima što se ovde ne bavim njihovim pojedinačnim doprinosima!) duhovito razmatra čarobni svet predrasuda, kako onih "mađarskih patriota" o Drugima (Jevrejima, Ciganima, Rumunima...) tako i prema drugim i drugačijim Mađarima – recimo, onim s druge strane državne granice... Takođe, nesklon olakom moraliziranju, Urban izvanredno (kao u sceni sa čamcem) persiflira i "samoživost" *mađarskih Mađara*, ali i svojevrsnu nacionalnu/naciocentričnu infantilnost "prekograničnog" mađarskog mentaliteta, fiksiranog za maticu kao za "majčinu sisu" koja nikada ne daje dovoljno mleka... Salve "katarzičnog" smeha u publici pokazuju koliko je ovo važna, traumatična i nedovoljno (na umetnički relevantan način, mimo udobne i unosne estradne eksploatacije "folklornih" stereotipa) razmatrana tema.

Treći deo/predstava *Passport: Europe* logičan je finale ovog stepenovanog *proširenja područja borbe*: tu Urban razmatra položaj Mađarske – time neminovno i svih "bednih malih istočnoevropskih država" prema *Evropi* koja dakako znači Evropska unija i "Zapad" uopšte, te "potpoložaj" vojvođanskih Mađara kao *autsajderovih autsajdera* u svemu tome; dakako, *Passport: Europe* u svom ključnom sloju nije nimalo "lokalan" u lošem smislu, onom koji zaprečuje ili obesmišljava komunikaciju, nego je, naprotiv, jedna od univerzalno prepoznatljivih priča one "druge Evrope" Česlava Miloša, večito kaskajuće za "naprednijom" i *svetlijom* stranom sopstvenog identiteta.

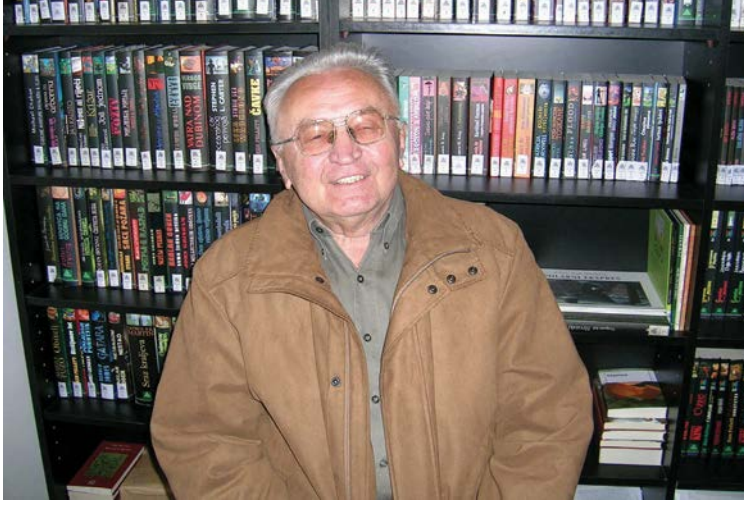
Rođendan je, dakle, proslavljen na najbolji mogući način, a KDSZ ide dalje, besparici i svakovrsnim (lokalnim i "širim") nerazumevanjima uprkos. Ovaj mali ansambl bez sopstvene zgrade – i koječega još – godinama je među nekoliko najboljih teatara u Srbiji, baš kao što je to i *Ujvideki szinhaz*. I baš kao što je Andraš Urban jedan od nekoliko najboljih domaćih reditelja, u svakom mogućem dobrom smislu koji se reči "domaći" uopšte može dati. ¶

TEOFIL PANČIĆ

In memoriam: Zlatko Crnković (1931–2013)

Odlazak Prevodioca i Urednika

Kada nešto pamtiš oduvijek, bio to stvor, stvar ili Daruvar, čini ti se da je to i zauvijek. Za moju generaciju (1967), biblioteka gotovo isključivo romana Hit ima tu neku onostranost, vječnost, neuništivost. Dvije raznobojne linije provučene preko naslovnice, hrpta i poleđine činile su regale jugoslavenskih domaćinstava veselijim, posebno zato jer su im društvo uglavnom pravili jednobojni klasici koji su se, ah zlatna vremena!, kupovali i na kredit. Drečavije od tih knjiga bile su samo, u obrnute boje daždevnjaka – puno žute malo crne – opremljene knjige biblioteke *itd*, koja je objavljivala priče, eseje, poeziju... Obje biblioteke je uređivao Zlatko Crnković, a dizajnirao Alfred Pal. Zajedno su, osim spomenute dvije, radili i biblioteku Evergrin, sve u okviru zagrebačkog Znanja. Premda biblioteke – za razliku od rukopisa – i te kako dobro gore, njihove knjige će ostati, ako ni zbog čega drugog, onda zbog toga što su ih čitatelji voljeli, kupovali, poklanjali, čuvali... Nikada nitko nije izračunao ukupnu nakladu svih tih biblioteka, ali spomenimo da su u biblioteci Hit za Crnkovićeva urednikovanja objavljena 242 naslova u 255 knjiga, u *itd*-u 150, dok je za Evergrin to teško reći jer se radilo o biblioteci koja je u svojih 185 naslova ponavljala hitove prethodne dvije pa im još dodavala pokoji novi naslov. U okviru Algoritmove biblioteke *Zlatko Crnković vam predstavlja* objavljena su još 72 naslova, a s francuskog, ruskog, engleskog i njemačkog Crnković, kojemu je prevoditeljski rad bio draži od uredničkog, preveo je 168 naslova!

Nakon ove terapije brojevima koji izazivaju poštovanje i vrtoglavicu, vratimo se ljudima. U četvrtak 6. 11. sam, iznerviran diverzijama fotoshopa koji je odbio otisnuti umjetnički unakaređene novčanice eura za naslovnicu nove knjige Slavoja Žižeka i Srećka Horvata, uletio u urede Algoritma, kada me pitala kolegica: Ideš li Zlatku na sprovod?

Šok je bio potpun. Nisam se čuo sa Zlatkom Crnkovićem duže vrijeme, naravno da sam pomislio desetak dana prije da bih ga mogao zvrcnuti, ali mi u prvi mah nije bilo jasno kako do mene nije stigla vijest o njegovoj smrti. Tren poslije mi je sve bilo jasno: pokojnikova želja, tako sukladna s njegovim skromnim karakterom, očito je bila da sve ostane u najužem, obiteljskom krugu. Nisam otišao na sprovod, nego na radio gdje sam imao dogovoren termin, pa tamo govorio i o Zlatku Crnkoviću.

Upoznao sam ga u uredima Algoritma, reagirao je kao da je to njemu, a ne meni čast. Njegova skromnost mi je ponekad išla na živce, više je volio slušati nego pričati, a ja sam bio onaj koji je htio ispitivati. Nenametljivom i pristojnom, izrazito nekonfliktnom, kao i svakom uredniku sa stažom, a njemu posebno, više mu je bilo stalo do knjiga nego do ljudi. Vjerojatno su stresovi uredničkog posla pomogli da zaradi prijevremenu penziju, dijabetes i čir.

Kao urednik objavljivao je knjige koje je smatrao barem dobrim, ali svakako potrebnim. Prevodio je pak samo one za koje je imao osobni afinitet. Njegov urednički program je sažet u nazivu biblioteke Hit – dobra i komunikativna literatura. Kada je pokrenuo biblioteku Hit 1969. godine, njezin je naziv bio inovativan i, zbog svog anglizma, provokativan jer je očito računao s – u socijalizmu uvijek strogo kontroliranim i dvojbenim – tržištem. Crnkovićev njegovan i liberalan ukus, formiran na studijima engleskog i njemačkog u Zagrebu, i američke književnosti na Berkeleyju, u jugoslavenski je socijalizam pored niza suvremenih velikih autora i klasika uveo na velika vrata i tzv. trivijalne žanrove: ljubavne romane, krimiće, erotske romane. Neki naslovi Hita su čak graničili s pornografijom (knjige Suzane Rog alias Zvonimira Majdaka). Biblioteka Hit, po kojoj će kao urednik ostati zapamćen, u kolima od po šest knjiga objavljivala je na početku jednog jugoslavenskog autora, e da bi vremenom došla do omjera 3:3. Hitovi kućni autori su postali Pavao Pavličić, Ivan Aralica, Momo Kapor, Borislav Pekić, Goran Tribuson, Zvonimir Majdak... a nesumnjivo bi to postao i Dragan Velikić da nije *Astragan* objavio 1990. kada je... no, znate već. Biblioteka je potrajala do 1995. godine, ali došla su doba kada je za knjigu malo tko mario.

Dio autora Zlatka Crnkovića se politički potpuno oprečno profilirao i aktivirao, s nekima je prekinuo kontakte, od nekih se udaljio, ali knjiga koje je uredio se nikada nije odrekao. Usljed dijabetesa vid mu je slabio, printali smo mu tekstove u sve krupnijim fontovima, njegova Neda mu je naglas čitala, znatiželja ga nije puštala na miru. Ipak, došlo je i to doba. 2. 11. 2013. u 83. godini života napustio nas je najveći jugoslavenski urednik i hrvatski prevoditelj Zlatko Crnković, tri godine nakon što je umro njegov prijatelj i dizajner Alfred Pal. ¶

KRUNO LOKOTAR

Jedan izbor

Kako bi od vaših 255 naslova izgledalo idealno kolo, u omjeru 3+3?

Moje idealno kolo, 3+3, izgledalo bi, recimo, ovako: Milan Kundera, *Šala*; Nadežda Mandeljštam, *Strah i nada*; Julian Barnes, *Flaubertova papiga*; Ivan Aralica, *Duše robova*; Momo Kapor, *I druge priče*; Pavao Pavličić, *Večernji akt*...

(Iz intervjua Julijane Matanović sa Zlatkom Crnkovićem)

Nemušti jezik

Danas je Dragan Marković Palma dosegao plafon političkog nonsensa, što je, kao što znate, u Srbiji veoma teško.

Izjava koja je uzburkala duhove i uznemirila ne samo građane Jagodine već i stanovnike lokalnog zoo vrta glasi:

Predsednik JS Dragan Marković Palma rekao je danas posle svedočenja u Tužilaštvu za organizovani kriminal da je vlasnik "MB gas oil" Mile Brežančić kupio žirafu Jagodini da bi joj pomogao!

Jovanča – koji je predmet spora i krunski dokaz korupcionaške afere, do ovog trenutka se nije oglašavao. Mi smo već ranije na ovim stranicama pratili dolazak višespratnog stanara u Jagodinu, ali naivno sam verovao da je za to odgovoran ministar Mlađan Dinkić, koji je prikupljajući potpise za inicijativu "Regioni Srbije" posetio ljude i životinje u Jagodini. Tada je, nekako istovremeno, otvoren i fakultet pa su simbolično – visoko školstvo i visokovrati afrički sisar doveli Jagodinu na kartu akademskih i zoo centara.

Životinje u srpskoj politici, zaista bogata tema!

Od Vezirovog slona, naovamo, savremena politika u Srbiji uvek je ličila na džunglu. OK, Drug Tito je imao one pudlice, a pre njih vučjaka o kojem smo kao pioniri učili u školi. Životinje su slobodno šetale Brijunima, dok se Tile šetao u gaćama. Posle su se paunovi šetali Kućom cveća i neopisivo kreštali.

Od raspada SFRJ – životinje je u politiku vratio Arkan – prevashodno Tigra – gle čuda, eto nas opet u Jagodini! Mrkog medveda – Knindžu, zoo vrtu je poklonio Kapetan Dragan, još jedan strip heroj devedesetih – danas iz razumljivih razloga u poluilegali i društvu koala.

Ipak, ovog puta je gradski ljubimac dobio novu ulogu na političkoj sceni. Do sada su, očigledno, krvoločne životinje bile insignija moći, po pravilu simboli muške potencije – poput nosorogovog roga na spotu za Afričku šljivu. Što besnija životinja – to opasniji gazda, jednostavna logika.

Ovog puta – žirafa je simbolički dar gradu, znak posebne privrženosti, ali i zahvalnosti. Pitanje glasi – zašto Mile Brežančić toliko voli Jagodinu i Palmu? Zli jezici kažu da je tako funkcionisao sistem podmićivanja u bivšoj vladi Srbije.

Dakle, ako Mile hoće da dođe do ministra Dulića, nadležnog za izdavanje njemu potrebnih dozvola – put ide preko Palme. Onda Mile prvo mora da daruje Palmu, odnosno Jagodinu, jer Jagodina, to je Palma! Šta pokloniti onom ko sve ima, to je pitanje – a odgovor glasi – žirafu, simbol nenasilja!

Ovaj deo Palma ni ne spori, kaže da nedeljno zove ministre da se pozabave problemima ljudi koji mu se obraćaju. Čovek tu ne vidi nikakav problem, naprotiv – vidi rešenja i verovatno kao posledicu toga – nove životinje u zoo vrtu.

Zlobnici tvrde da žirafa Palmi donese i neke parice pride, al to će tek istraga da utvrdi pa da ne prejudiciramo.

Ako je ovo sve tačno, a ja Palmi verujem, sutra hitam u beogradski zoo vrt, a posle i u jagodinski.

Šetnja i razgledanje životinja od danas za mene imaju potpuno novu dimenziju. Predlažem da sami osmislite turu i pokušate da odgonetnete – koja životinja u jagodinskom vrtu predstavlja poklon i zahvalnost kojeg darodavca/ investitora.

Pitam se, da li je slična praksa bila i u Beogradu, pa među životinjama prepoznajte poklone – putara, železnice, advokatskih kancelarija, banaka, kablovskih operatera, cementara, energetskog sektora, gasnog sektora, štedionice...

Da li su naši zoo vrtovi živi dokazi spornih privatizacija, sumnjivih investicija, diskutabilnih dozvola i licenci, šticovanog kursa, loših kredita i zaduženih banaka, poreskih utaja i ostalih oblika privrednog i finansijskog kriminala?

U otkrivanju istine bi svedočenja životinja mnogo pomogla, ali umesto Doktora Dulitla, ovde se kao osumnjičeni pominje ex ministar Dulić ili tačnije njegov pomoćnik Nebojša Janjić.

Iskreni ljubitelji životinja ipak tvrde da je komunikacija čoveka i životinja ipak moguća ako postoji obostrano poverenje i bliskost. Zato pozivam sve koji razumeju jezik žirafa da se jave redakciji "Vremena" i pomognu u rasvetljavanju ove misterije. Da li je Jovanča znak iskrene ljubavi prema Jagodini, ili samo mito u tranzicionom potkusurivanju!

Unapred zahvalan ¶

DRAGAN ILIĆ

SCENA

Zahvalnica "Vremenu"

Novinarka "Vremena" Sonja Ćirić dobila je ovogodišnju zahvalnicu Spomenzbirke "Pavle Beljanski". "Koristimo priliku da se zahvalimo na uspešno ostvarenoj saradnji i pomoći, kako bi programi Spomen-zbirke bili realizovani na nivou koji odgovara ugledu institucije", piše u obrazloženju. Zahvalnica je dodeljena na svečanosti povodom proglašenja ovogodišnje nagrade "Pavle Beljanski", koja se dodeljuje autoru najboljeg diplomskog rada odbranjenog na Katedri istorije umetnosti Filozofskog fakulteta u Beogradu.

VIKEND BRANČ 1.199 RSD

RESTORAN
CONTINENTAL
SUBOTA / NEDELJA 13 - 17H

Bife sto bez ograničenja količine za 1.199 dinara

Za decu do 10 godina besplatno

Nedeljom igraonica i animatori za decu

TELEFON ZA REZERVACIJE
+381 65 242 11 20

PARK HOTEL ★★★
BEOGRAD

Njegoševa 2, 11000 Beograd, Telefon: +381 11 3640-383
e-mail: reception@hotelparkbeograd.rs
www.hotelparkbeograd.rs

Welcome to the Brand New Park

Pomilovanje

Rumunska agencija za borbu protiv korupcije DNA uporno šalje političare pred sud, a glasači ih uporno vraćaju na vlast. Uzroci za to leže u tradicionalnom dubokom nepoverenju Rumuna u centralnu vlast, a učlanjenje u Evropsku uniju to nimalo nije promenilo

Kada je gradonačelnik Navodarija Nikolae Matej izašao iz zatvora, među svojim biračima nikada nije bio popularniji. Iza rešetaka je završio jer je bio optužen za sumnjive poslove sa gradskim zemljištem i pokušaj podmićivanja policajca.

"Smrt bih lakše podneo", izjavio je Matej, opisujući vreme provedeno u zatvoru. "Teško je pomiriti se sa poniženjima." Na slobodi ga je sačekala slavljenička atmosfera. Pozdravljao se sa sugrađanima i zastajao da se fotografiše. Ponovo je bio u Navodariju, mestu koje krasi pozlaćena skulptura lava, njegove omiljene životinje.

Na rumunskoj obali Crnog mora proticao je vreo julski dan. Na fudbalskom terenu je postavljen zabavni park. Grad je proslavljao svoj praznik, jednu sedmicu pre gradonačelnikovog rođendana. Niko se ne bi bunio ni da se te dve proslave spoje u jednu. "On nam je kao otac", izjavio je pred kamerama lokalne TV stanice jedan stariji muškarac za vreme protesta povodom njegovog hapšenja prošle godine. "On je duša našeg grada." Matej je zvezda proslave. Na pozornici je velikim slovima ispisano njegovo ime. Umetnici koji nastupaju lično mu zahvaljuju na gostoprimstvu. Kada govori za sebe da je "car" Navodarija, kao što je dokumentovano u sudskim spisima, ne može se sa sigurnošću reći da li se samo šali.

Matej izgleda prilično mladoliko. Gusta kosa tek počinje da mu sedi na slepoočnicama. Neumorno se pozdravlja sa poštovaocima koji prilaze, a uvek izvijene obrve daju njegovom licu izraz brižnosti. On pripada novoj vrsti rumunskih lidera koji optužbe za korupciju uspevaju da iskoriste za uvećavanje ličnog političkog kapitala.

SUZE NAVODARIJSKOG CARA

Zahvaljujući podršci Evropske unije rumunski tužioci zaduženi za borbu protiv korupcije beleže spektakularne uspehe. Njihov najveći trofej je skalp bivšeg premijera Adriana Nastasea.

Međutim, pokazalo se da su mete nižeg političkog ranga tvrd orah. Izgleda da se na nivou gradskih odbora i opštinskih skupština optužbe za korupciju tumače kao dobra preporuka za političku karijeru, a ne kao njen kraj. Širom zemlje mnogi gradonačelnici su završili pred sudom ili čak u zatvoru, da bi potom bili pomilovani na biralištima. Njihovo opstajanje u politici otkriva paradoks u kampanji EU za unapređenje praksi upravljanja u novopriključenim zemljama članicama. Političari koriste kontrolu nad lokalnim institucijama – kao i duboko ukorenjeno nepoverenje u organe centralnih vlasti – da optužbe preokrenu u sopstvenu korist.

Sve se to videlo na julskoj proslavi u Navodariju. Pali se noćna rasveta. Vlasnici vašarskih štandova sa hranom raspaljuju vatru. Matej hoda između roštilja obavijen oblakom dima dok se blicevi kamera odbijaju o njegovo belo odelo. Zastaje da oproba snagu na bokserskoj vreći. Posle udarca u vreću mnogi prilaze da mu čestitaju.

Matej je uhapšen u novembru 2012. godine, nekoliko meseci nakon što je po

na biralištima

NAVODARI I NJEGOV CAR: Gradonačelnik Nikolae Matej u svom zoološkom vrtu

drugi put izabran za gradonačelnika. Hiljadu ljudi se okupilo da protestuju zbog njegovog hapšenja, sa transparentima na kojima je pisalo: "Hoćemo gradonačelnika" i "Vratite nam našeg čoveka, vratite nam život".

Tužilaštvo je na osnovu snimaka, na kojima se vidi kako Matej podmićuje policajca u obližnjoj Konstanci, podiglo optužnicu u kojoj se kaže da je gradonačelnik ponudio policajcu dve parcele u vrednosti od 13.000 evra. Zauzvrat je tražio da bude izuzet iz nekoliko tekućih krivičnih istraga.

Matej je negirao optužbe za pokušaj podmićivanja. Advokati odbrane su uglavnom govorili o ogromnoj popularnosti koju uživa kao gradonačelnik. To nije pokolebalo sudije, pa mu je određeno zadržavanje u istražnom zatvoru, gde je proveo pet meseci. Kada su ga po izlasku iz zatvora okružili sugrađani koji ga i dalje podržavaju, car Navodarija je zaplakao. Sačekalo ga je više ljudi nego kada je pobedio na izborima.

APSOLUTNA VLAST

Dok suđenje traje, Matej nastavlja da obavlja službene dužnosti. Presuda se očekuje sledeće godine. Ako bude proglašen krivim, mogao bi biti osuđen na zatvorsku kaznu od šest meseci do pet godina. U slučaju njegove sprečenosti, dužnosti gradonačelnika će obavljati njegov zamenik, kao i za vreme nedavnog boravka u istražnom zatvoru. Bilo da bude proglašen krivim ili oslobođen, njegova politička karijera na duži rok neće biti ugrožena. I dalje je neverovatno popularan u svom gradu, bez protivkandidata na vidiku. Kada je ponovo izabran 2012. godine, dobio je 70 odsto glasova.

Vlast koju ima u ovom gradu gotovo je apsolutna. U gradskom veću se nalaze predstavnici četiri stranke koji su u periodu od januara do početka septembra 2013 – što je period koji je Matej proveo u zatvoru – doneli 114 odluka. Sve odluke su donete jednoglasno.

Matej je oniži čovek, brzih pokreta. U službenoj kancelariji pali sveću, krsti se nekoliko puta i seda na kauč. U razgovoru ne pokazuje oprez koji bi se mogao očekivati od političara i rado se hvali svojim autoritetom. Usput daje oduška preziru koji oseća prema rumunskom pravosuđu i navodnoj hipokriziji politika koje EU sprovodi. "Zar mislite da na zapadu nisu grešili? Pa kako bi inače napredovali?"

Matej je započeo karijeru kao preduzetnik, uvozeći robu iz Turske posle pada komunizma 1989. godine. Njegovo poslovno carstvo je raslo u magacinu u kojem se trgovalo svim i svačim, od farmerki do mašinskih delova. "Nikada nikog nisam prevario i niko nije prevario mene", govori uz smeh. "I prilično sam zaradio", kaže, dovoljno "da počne da deli sa ljudima iz svoje zajednice", te da je "besmisleno to što misle da su svi poslovni ljudi lopovi" i da je njegovo bogatstvo doprinelo rastu lokalne ekonomije.

NIJE ŽIRAFA, NEGO LAV

Pre nego što je komunistički diktator Nikolae Čaušesku započeo kampanju industrijalizacije obale Crnog mora, mesto Navodari je bilo malo ribarsko selo. Danas je to grad sa skoro 40.000 stanovnika čija ekonomija uglavnom zavisi od obližnje rafinerije nafte.

Tragovi Matejevog mandata su najuočljiviji u javnim prostorima. Glavna ulica je ukrašena skulpturama sirena u boji zlata. Nedaleko od sivih blokova komunističkih stambenih solitera sada se uzdižu pseudoklasicistički stubovi. Radnici gradske čistoće vredno čiste između veštačkih »

stabala od metala i plastike. Na njihovim majicama je ispisano ime gradonačelnika. Živopisno osvetljene fontane i trgovi ukrašeni su skulpturama raznih životinja – delifini iz kojih teče voda, paunovi raširenih repova, masivni slonovi.

Svu tu menažeriju od metala i kamena nadgledaju sveprisutne figure lava, simbola gradonačelnikovog autoriteta. Čak i u prostorijama gradskog veća se nalazi kolekcija minijaturnih lavova, smeštena između ikona i telefonskih imenika. Gradonačelnik uz osmeh priznaje svoje divljenje kralju džungle. Nije se zadovoljio samo skulpturama, nego je nabavio i dva živa lava iz privatnog zoološkog vrta. Smestio ih je u veliki kavez na svom imanju. Njihova rika se daleko čuje.

Matej je jedan od najbogatijih biznismena u gradu i sponzor lokalnog fudbalskog tima. Njegov humanitarni rad uvek uključuje i elemente estrade. U poslednje dve godine je iz budžeta kancelarije gradonačelnika platio račune za struju za oko 6000 domaćinstava. Za raspodelu novca je organizovao mesečnu nagradnu igru. Za Božić i Uskrs hiljade siromašnih porodica dobijaju pakete u kojima se nalaze kokoška, nekoliko jaja i ulje – što se takođe finansira iz budžeta gradonačelnika. Prošle godine je, takođe, više nego udvostručio plaćanja iz gradskog budžeta za religijske usluge. Popularan je među vernicima i kod pravoslavnog sveštenstva. Vole ga i na lokalnom radiju i TV stanici, koji su u vlasništvu kompanije registrovane na njegovo ime.

FONTANE, SKULPTURE, A TEK ASFALT

Problemi koje Matej ima sa sudskim organima kod sugrađana izazivaju samo simpatije. Optužbe za malverzacije gradonačelnika nisu ništa novo u Navodariju. Matejev prethodnik i protivkandidat na izborima 2012. godine, Tudorel Kalapod, takođe je bio optužen za korupciju, nakon čega se povukao iz politike.

Konstantin Balačanu, penzionisani fabrički radnik, kaže da u njegovom gradu nikada nije bilo bolje. "Pogledajte ovaj asfalt", kaže on, pokazujući sveže asfaltiran put. "Niko drugi ne bi postigao sve ono što je naš gradonačelnik uradio. Zato je svima žao zbog problema koje ima."

Laura i Julija, dve mlade majke koje nisu želele da kažu i svoja prezimena, potvrdile su da bi oprostile gradonačelniku čak i ako bi se pokazalo da je kriv. "Svi političari kradu", kaže Laura, kao da se to podrazumeva. Julija se slaže.

Mnogi Rumuni instinktivno osećaju naklonost prema lokalnom gradonačelniku koji privlači pažnju tužilaštva. Podrška koja se pruža funkcionerima optuženim za korupciju odraz je nepoverenja u državne institucije koje seže u prošlost do epohe komunizma. Čaušeskuova diktatura je bila brutalna, ali u osnovi disfunkcionalna. Da bi zaobišli državu, Rumuni su morali da razvijaju lične kontakte sa lokalnim birokratama. Za građane kojima je bila potrebna medicinska nega ili zaposlenje jedan mig prijateljski raspoloženog funkcionera značio je više od svih zvaničnih garancija države.

U ZNAKU LAVA: Razglednice iz "neoklasicističkog" Navodarija

Vintila Mihajlesku, profesor antropologije u Bukureštu, objasnio je da se simpatije Rumuna i dalje usmeravaju na sličan način, svrstavanjem uz lokalne gradonačelnike, a protiv države. "Ako ja generalno ne verujem institucijama, onda ne mogu verovati ni da su te institucije u stanju da odrede šta je ispravno, a šta pogrešno", kaže on, objašnjavajući kako mnogi ljudi ovde razmišljaju. "Zato ću poverenje pokloniti onima u čiju vrednost verujem."

ZATVOR KAO ODSKOČNA DASKA

Širom Rumunije političari su uspešno koristili istrage koje se vode protiv njih zbog korupcije da učvrste svoj položaj ili da započnu političku karijeru. Dan Dijakonesku, voditelj poznate senzacionalističke TV emisije, uhapšen je 2010. godine pod optužbom da je pokušao da uceni lokalnog funkcionera. Kada je izašao iz zatvora objavio je da će osnovati novu političku stranku.

Sudski postupak još traje, a njegova stranka je, u međuvremenu, postala treća najjača stranka u rumunskom parlamentu. Na poslednjim izborima je osvojila 14 odsto glasova. Kampanja stranke počiva na populističkoj platformi i obećanju da će svakom stanovniku Rumunije isplatiti po 20.000 evra kada ponovo nacionalizuju domaću industriju.

"Stranke ne bi ni bilo da me nisu uhapsili", kaže Dijakonesku. "To hapšenje nije bilo samo korisno – ono je bilo odlučujuće." Sada se priprema za predsedničke izbore planirane za sledeću godinu. "Nadam se da će nepravda koju sam pretrpeo ojačati moje pozicije", kaže on.

U Konstanci, poznatom turističkom odredištu i luci na obali Crnog mora, gradonačelnik Radu Mazare se nalazi pod istragom zbog prodaje zemlje u priobalnom pojasu ispod cene, čime je navodno oštetio državu za 114 miliona evra.

Kada se pojavio na televiziji da bi porekao optužbe, Mazare je obukao vojničku uniformu i stavio na glavu crvenu beretku. Objasnio je da je to uniforma u kojoj će povesti "rat" protiv tužilaca. Ovaj teatralni gradonačelnik – koji se već fotografisao u nacističkoj uniformi i odori sultana – osvojio je na izborima održanim u leto 2012. godine svoj četvrti uzastopni mandat sa 62 odsto dobijenih glasova.

Izvan sudnice optuženi političari se predstavljaju kao ljudi iz naroda i žrtve lova na veštice. Oni koji im pružaju podršku upravo tako ih i vide. Protesti koji su počeli kada je uhapšen gradonačelnik Matej u Navodariju zapravo su repriza sličnih demonstracija u mestima Krajova i Baja Mare, 2010. godine, u znak podrške lokalnim gradonačelnicima koji su

u međuvremenu osuđeni za korupciju.

Čak ni zatvorska kazna ne predstavlja prepreku za reizbor. Gradonačelnik grada Žilava, Adrijan Mladin, i gradonačelnik Magurele, Dumitru Ruse, ponovo su izabrani na svoje funkcije dok su se nalazili u pritvoru zbog optužbi za korupciju. Obojica su na polaganje zakletve stigli u policijskoj pratnji koja ih je odmah potom vratila u zatvor.

Gradonačelnik Mirča Gutau je dobio titulu počasnog građanina grada Ramniku

Valčea nakon što je proglašen krivim za korupciju. Parlament koji je izabran prošle godine proglašen je za najkorumpiraniji u istoriji Rumunije. Od 588 poslanika njih dvadeset se nalazi pod istragom zbog zloupotreba položaja, a dvojica su već osuđeni.

RUMUNSKI NESALOMIVI

Nacionalna agencija za borbu protiv korupcije, u Rumuniji poznata pod skraćenicom DNA, osnovana je 2005. godine. U to vreme Bukurešt je pokušavao da uveri Brisel u ozbiljnost svojih namera da se obračuna sa hroničnom korupcijom – što je bio jedan od glavnih uslova za ulazak u Evropsku uniju. DNA radi pod pokroviteljstvom Vrhovnog suda, ali uživa veliku slobodu i ima široka ovlašćenja – uključujući pravo da prisluškuje osumnjičene i da koristi sopstvenu policijsku jedinicu, što je čini nezavisnom od Ministarstva unutrašnjih poslova.

Agencija se ubrzo dokazala otvaranjem istrage protiv bivšeg premijera Nastasea zbog zloupotrebe javnih fondova. Agencija je stekla mnogo neprijatelja u redovima političke elite, ali iz Brisela su stizale samo reči hvale. Godine 2012. DNA je podigla optužnice protiv 25 gradonačelnika, osam zamenika gradonačelnika i četiri člana parlamenta. Rad agencije je rezultirao okrivljujućim presudama za 743 ljudi samo tokom prošle godine – dvostruko više nego prethodne. Oko 90 odsto slučajeva okončanih 2012. godine završilo se donošenjem okrivljujućih presuda.

Među osuđenima se nalaze dva člana parlamenta, jedan ministar, devet gradonačelnika i tri zamenika gradonačelnika. Bivši premijer Nastase takođe je osuđen prošle godine. Kada je policija došla da ga privede, pokušao je da izvrši samoubistvo pucajući sebi u vrat. Ipak, preživeo je i zatvorili su ga.

Sedište agencije nalazi se u Bukureštu. Iz kancelarije na prvom spratu glavni istražitelj Nistor Kalin vidi sivu zgradu parlamenta u kojoj sede mnogi od ljudi koji su predmet interesovanja njegove agencije. Istrage koje DNA vodi protiv političara on poredi sa lovom na krupnu divljač. Na primedbe nekih Rumuna da njegova agencija ruši ugled zemlje time što razotkriva slučajeve korupcije on odgovara smehom: "To je kao u onom vicu kada tašta sleti s puta u skupim kolima, pa čovek ne zna da li treba da se raduje zato što tašte više nema ili da plače zbog kola", kaže u šali. Po njegovom mišljenju, kritičari rada agencije su oni koji plaču za kolima.

Tužioci iz DNA su ponosni na procenat pravosnažnih okrivljujućih presuda. Ne tiče ih se šta se dalje događa sa karijerama osuđenih političara. "Problem je u obrazovanju i shvatanjima rumunskog društva koje toleriše korupciju", kaže Kalin.

POZIVI NA LINČ

Danijel Morar, sudija ustavnog suda koji se proslavio kao neumorni i neumoljivi šef DNA, kaže da protesti u znak podrške korumpiranim liderima mogu vređati moralno osećanje građanstva, ali za tužioce nemaju nikakvog značaja. "Svi treba da znaju da gomila ne može vršiti pravdu, bez obzira na to koliko se ljudi okupilo na protestima", kaže on. "Pravdu vrše ljudi kojima je to posao."

Ako se ima u vidu prošlost Rumunije, opstajanje DNA predstavlja veće iznenađenje nego politička vitalnost ljudi koji se nalaze na meti njihovih istraga. Stručnjaci za pravosuđe kažu da agencija duguje svoje postojanje jedinstvenom spletu okolnosti u prethodnoj deceniji, kada su rumunski lideri bili spremni na sve da bi ispunili kriterijume za ulazak u Evropsku uniju.

Monika Makovej, bivša ministarka pravde koja je nadzirala formiranje DNA, kaže da istinske reforme često nalažu političarima da donose odluke koje se kose sa njihovim interesima. "To je moguće jedino u fazi pristupanja Evropskoj uniji ili NATO paktu", kaže ona.

Od ulaska u EU 2007. godine, Rumunija više nije toliko motivisana da se bori protiv korupcije. Političari su pokušavali da utiču na DNA i zastraše istražitelje, a partijski mediji su napadali i klevetali ljude iz agencije. U izveštaju Evropske komisije iz januara 2013. godine kaže se da su tužioci nadležni za borbu protiv korupcije izloženi "medijskim napadima koji se graniče sa linčom".

Monika Makovej, koja je sada članica Evropskog parlamenta, kaže da bi situacija mogla biti i gora. Rumunski političari se trude da potkopaju poverenje javnosti u DNA, jer to je sve što mogu. I dalje ne mogu direktno da utiču na rad agencije ili pokušaju da je ukinu, a da time ne poremete odnose sa Evropskom unijom, kaže ona.

Činjenica da Brisel nastavlja da prati sprovođenje reformi u Rumuniji i objavljuje godišnje izveštaje o napredovanju daje agenciji izvesnu prednost u odnosu na vladu, kaže Laura Stefan, bivša direktorka u Ministarstvu pravde i sadašnja savetnica Evropske komisije. "Srećna okolnost je to što su zakoni protiv korupcije doneti pre priključenja EU. Mislim da to danas ne bi bilo moguće." ¶

VLAD ODOBESKU

Autor je novinar iz Bukurešta. Članak je nastao u okviru programa Balkan Fellowship for Journalistic Excellence, koji su podržale organizacije Robert Bosch Stiftung i ERSTE Foundation, u saradnji sa Balkan Investigative Reporting Network.

Heroji Angele Merkel

Uslovi za rad su loši, plate su male, Nemci nisu zainteresovani za profesiju negovatelja. Zato nacija koja stari masovno uvozi radnu snagu iz ekonomski manje razvijenih zemalja

Za "Vreme" iz Berlina

Predrag Marković doselio se u Berlin 2006. godine nakon rođenja sina. Nije znao ni reč nemačkog. "U školi jezika sam prvi put saznao da postoji veliki manjak osoblja u struci negovatelja starih i nemoćnih lica i tu sam video svoju šansu", priča vedro svoju priču. "Moram da naglasim da je jedan od glavnih razloga zbog kojih sam se odlučio za tu profesiju ipak taj što je smatram izuzetno plemenitom."

Mnogi se, međutim, za ovaj posao opredeljuju zato što nemaju drugih mogućnosti. Kao, na primer, stranci u Nemačkoj; zato se posao negovatelja i oglašava u školi za nemački, ili drugim mestima na kojima se stranci okupljaju. U univerzitetskoj bolnici *Charite*, jednoj od najstarijih i najeminentnijih berlinskih bolnica, nedavno je organizovan svečani doček za negovatelje starih i nemoćnih lica. Uz obilje penušavog vina i delikatesa glamurozno se slavio početak ne tako glamurozne karijere novih gastarbajtera, radne snage planski uvezene iz manje razvijenih zemalja.

Nemački savezni parlament je početkom ove godine usvojio zakon o olakšanom postupku za dobijanje radne dozvole za stanovnike zemalja van Evropske unije. Sličan zakon, na osnovu koga visokokvalifikovana radna snaga može da dobije trogodišnju radnu dozvolu – plavu kartu EU – usvojen je na saveznom nivou još u avgustu 2012. On, međutim, nije rešio gorući problem nemačkog tržišta rada: nedostatak niže kvalifikovane radne snage, pre svega medicinskog osoblja i negovatelja starih i nemoćnih lica.

SNIŽAVANJE KRITERIJUMA

U Nemačkoj živi oko tri miliona ljudi kojima je potrebna nega, a procenjuje se da bi taj broj do 2050. godine mogao da se udvostruči. Branši trenutno nedostaje više od 50.000 obučenih radnika, a i taj broj neprestano raste, kako zbog nedovoljnog interesovanja mladih tako i zbog prekvalifikacije radnika koji ne mogu da se izbore sa fizičkim i psihičkim izazovima ovog posla.

Zato su sniženi kriterijumi za zapošljavanje negovatelja. Pošto se savladavanje nemačkog jezika ispostavilo kao najveća prepreka pri uvozu radne snage, do sada neophodni nivo znanja nemačkog B2 je smanjen na osnovni B1. Pošto je komunikacija sa pacijentima, ipak, preduslov za pružanje kvalitetne nege, novopečeni negovatelji obavezni su da nakon šest meseci polažu test jezika i dokažu da su napredovali.

Predrag je takoreći krenuo od nule što se tiče poznavanja jezika, ali i drugih neophodnih kvalifikacija. Najveća noćna mora bilo je savladavanje osnova nemačkog, a onda je usledilo ostalo – kurs za negovatelje na nemačkom i stručni kurs nemačkog jezika, koji je obavezan i za Nemce i za strance.

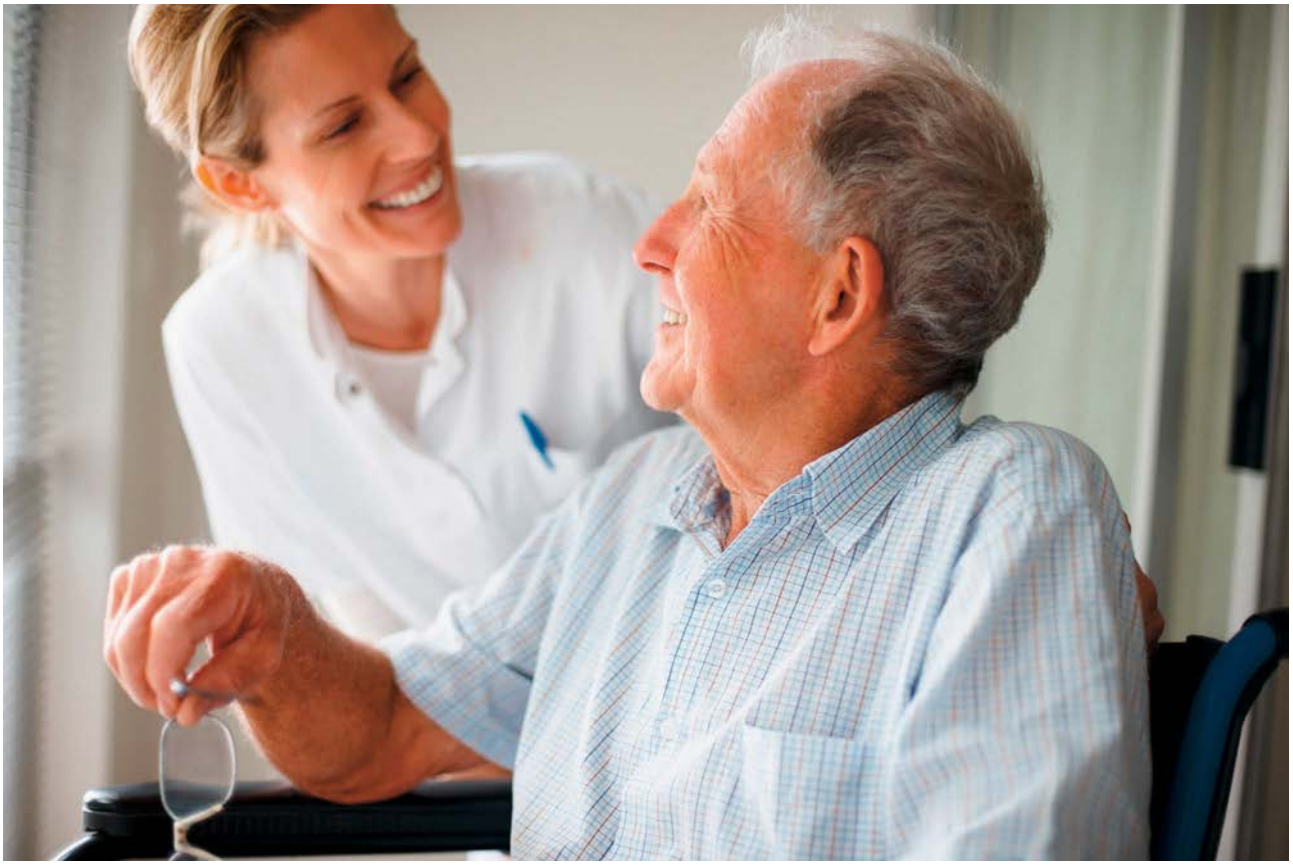
"Svaki dan nakon škole sam dolazio kući, ostavljao stvari i odlazio u biblioteku iz koje sam poslednji izlazio. Prevodio sam svaki tekst iz udžbenika reč po reč i najpre savladavao suštinu materije o kojoj ništa nisam znao ni na srpskom. Onda bih pokušao da sve to prevedem i naučim na nemačkom. To je bio jedan od najtežih trenutaka u mom životu što se tiče mog boravka u Nemačkoj, ali mi je ta posvećenost donela veliku prednost, jer sam brzo naučio jezik."

Veliki broj doseljenika iz Turske, Grčke, Italije, Španije, sa prostora bivše Jugoslavije kao i etnički Nemci, povratnici iz Rusije, otvaraju potpuno novo tržište nege. Prve generacije ovih doseljenika su danas već u godinama kada im je i samima potrebna nega, a mnogi čak nikada nisu ni naučili nemački jezik ili su ga usled starosti ili demencije zaboravili. I pored toga što ceo život sanjaju o povratku u otadžbinu, u Nemačkoj najčešće ostaju zbog boljeg sistema zdravstvene zaštite. Oni traže negovatelje koji dolaze iz zemalja njihovog porekla, prevashodno zbog jezika, ali i zbog poznavanja njihove kulture i tradicije.

Niže kvalifikovani medicinski radnici iz inostranstva danas imaju prednost pri zapošljavanju, ali deficit je toliki da su veliki privatni poslodavci, kao što je berlinska firma za upravljanje bolnicama *Vivantes*, pokrenuli program za dvogodišnje školovanje negovatelja. Oni mladim migrantima pružaju mogućnost da se bez ikakvog prethodnog iskustva sa pacijentima, nakon dvogodišnjeg usavršavanja, zaposle u nekoj od *Vivantes* bolnica. Komplikovana procedura nostrifikacije diploma iz neevropskih zemalja takođe je znatno ubrzana, a česti su slučajevi da se radnici zapošljavaju i pre nego što je procedura priznavanja diplome okončana.

Siva zona

Nedostatak kvalifikovane radne snage u oblasti nege starih i nemoćnih otvorio je pregršt mogućnosti za poslovanje u sivoj zoni. Pored brojnih, mahom poljskih agencija, koje na internetu nude usluge nege po znatno nižim cenama od tržišnih, manjak kadrova uticao je i na smanjenje kvaliteta nege. Iako su starački domovi podvrgnuti kontrolama, one nisu redovne, a državne agencije koje analiziraju izveštaje o radu ovih ustanova teško utvrđuju učestalo falsifikovanje dokumenata o kvalitetu pružanja usluga. Slučajevi nelegalnog lišavanja slobode pacijenata korišćenjem ograde ili vezivanjem za krevet, preterano korišćenje sedativa ili stavljanje pelena pacijentima kojima je potrebna pomoć pri odlasku do toaleta u domovima nisu retkost. Proces razvijanja efikasnog sistema za ocenu medicinskih usluga i uslova života u staračkim domovima je u toku.

POSAO LEP, POSAO HUMAN: Reklama za negovatelje starih i nemoćnih

DIVLJENJE KANCELARKE

Prvi veliki talas seoba Jugoslovena u Nemačku počeo je šezdesetih i trajao je do osamdesetih godina prošlog veka. Tada su se za život u dijaspori u velikom broju odlučivali i građevinski, mašinski i elektroinženjeri, lekari, arhitekte. Trideset godina kasnije Nemcima je ponovo potrebna inostrana radna snaga, a radnicima sa Balkana ukazuje se nova šansa.

Nemačka čelična lejdi Angela Merkel je tokom predizborne kampanje istakla kako su ljudi koji se odluče da se bave profesijom negovatelja njeni lični heroji i heroine. Bilo da je kancelarka ovom porukom želela da doprinese ublažavanju disbalansa na tržištu rada i motiviše mlade Nemce da se bave ovim poslom, ili je reč o iskrenom poštovanju, tek, činjenica je da posao negovatelja nije nimalo lak.

Nega starih i nemoćnih u Nemačkoj podrazumeva ambulantnu i stacionarnu negu. Predrag je srećom imao vozačku dozvolu potrebnu za radno mesto u okviru ambulantne nege, koja je po pravilu lakša. "Nivo ambulantne nege određuju sami pacijenti, a to može biti niz usluga: kupovina namirnica, kupanje, oblačenje, pomoć pri jelu, čišćenje stana, ili sve to zajedno. Ova vrsta nege je lakša od stacionarne, gde je veliki broj pacijenata vezan za krevet i zahteva potpunu negu. Obavljanje ovog posla na duže staze predstavlja veliko opterećenje za kičmu i zglobove, te je broj negovatelja koji ne odu u prevremenu invalidsku penziju veoma mali."

Nemački domovi dobro su opremljeni različitim tehničkim pomagalima za, na primer, premeštanje pacijenata iz kreveta »

Crkva d.o.o.

U Nemačkoj crkve u okviru svojih 50.000 kompanija zapošljavaju oko 1,3 miliona radnika, što ih čini drugim najvećim poslodavcem u zemlji. Prema poslednjim dostupnim podacima iz 2002. godine, godišnji obrt novca u okviru ovih firmi iznosio je 125 milijardi evra, a vrednost kompanija procenjena je na oko 500 milijardi evra. Dve najveće humanitarne organizacije Rimokatoličke i Evangelističke crkve – *Caritas i Diakonie* – koje gotovo da imaju monopol u pružanju nege starim i nemoćnim licima u Nemačkoj, godišnje dobijaju 45 milijardi evra državnih subvencija za pružanje socijalnih usluga, koje uzgred naplaćuju i od svojih korisnika.

Iako su prava radnika zagarantovana ustavom, on takođe garantuje i autonomiju crkve, pa tako i pravo da crkva sama donosi svoj pravilnik o radu. To znači da se minimalne nadnice, pravo na sindikalno organizovanje, pravo na štrajk i uopšteno uslovi rada određuju u okviru crkvenih komiteta. Crkva se do sada nije pokazala kao preterano darežljiva prema svojim radnicima, naprotiv. *Caritas*, jedan od najvećih poslodavaca u oblasti pružanja nege starih i nemoćnih lica, ističe kako im je glavni cilj zaštita ljudskog dostojanstva. To se izgleda ne odnosi i na radnike. Iako ugovori o radu najčešće glase na 35 sati nedeljno, radi se preko 40 sati, a prekovremeni rad uglavnom nije plaćen. Pod zastavom svetske ekonomske krize, *Caritas* je poslednjih godina otpuštao radnike bez ikakve otpremnine, ali je istovremeno zapošljavao jeftinu radnu snagu iz zemalja jugoistočne Evrope.

Odlazak medicinara iz Srbije

Srbija se polako penje među prvih deset zemalja iz kojih lekari dolaze u Nemačku. U Lekarskoj komori Srbije kažu da su lekarima doskora izdavali mesečno dva do tri sertifikata neophodna za konkurse u inostranstvu, a sada izdaju šest do deset – dnevno. U Nacionalnoj službi za zapošljavanje (NSZ) kažu da je interesovanje medicinskog osoblja za rad u Nemačkoj veliko. Na dva konkursa koja je ova služba objavila ove godine javilo se više od hiljadu medicinskih sestara i tehničara.

Stvari su se naročito ubrzale posle 15. januara ove godine, kada je potpisan sporazum o posredovanju i privremenom zapošljavanju državljana Srbije u SR Nemačkoj. Sporazum predviđa zapošljavanje medicinskih sestara i tehničara na poslovima osoblja za zdravstvenu negu starijih lica i bolesnika u bolnicama i drugim ustanovama takvog tipa širom Nemačke. Prema sporazumu, nakon nostrifikacije diplome, radni odnos se može zasnovati i na neodređeno vreme na poziciji zdravstvenog radnika, a zaposleni će imati mogućnost da nakon određenog perioda, u skladu sa Zakonom o boravku stranaca u SR Nemačkoj, podnese i zahtev za dobijanje stalne boravišne dozvole. Kako bi privukli i lekare, koji nisu obuhvaćeni ovim sporazumom, Nemci su (mada su to učinile i ostale razvijene evropske zemlje) čak ukinuli nostrifikaciju diploma i odlučili da priznaju naše lekarske diplome bez naknadnih mukotrpnih provera i ispita.

Tolika otvorenost radnog tržišta, pri čemu Srbija nije članica EU, pokazuje da postoji velika rupa u medicinskom kadru u Nemačkoj, koji mahom odlazi u Englesku i Ameriku zbog boljih uslova za rad i većih plata. Na drugoj strani, sve više se stvara ista ta "kadrovska rupa" u Srbiji, odlaskom naših medicinara u Norvešku, Nemačku i druge zemlje koje nude solidna rešenja, spas od nezaposlenosti i siromaštva. Na nacionalnoj evidenciji nezaposlenih trenutno se nalazi 2304 doktora medicine, 5310 medicinskih sestara, 1574 medicinskih tehničara, i mnogi od njih žele da odu.

Međutim, uslovi za odlazak u Nemačku su strogi, o tome u NSZ-u za "Vreme" kažu: "Stranac mora da poseduje diplomu o odgovarajućoj stručnoj spremi (diploma o završenoj srednjoj medicinskoj školi se obavezno nostrifikuje u Nemačkoj, s tim da se diplome o završenom medicinskom fakultetu u Srbiji ne nostrifikuju, ali se ne priznaju specijalizacije), da ima položen stručni ispit, odgovarajuće radno iskustvo i znanje nemačkog jezika (nivo znanja minimum B-1), koje mora biti potvrđeno od strane priznate institucije za učenje jezika. Upravo traženi nivo znanja jezika, kao i nedovoljno iskustvo provedeno na određenim poslovima koje poslodavac traži, predstavljaju najveću prepreku prilikom zapošljavanja u toj državi. Napominjemo da su nemački poslodavci, kao i drugi poslodavci u EU, obavezni da prilikom popunjavanja slobodnih radnih mesta, prvo potraže nezaposlena lica u svojoj državi, pa onda u drugim državama EU i zemljama Evropskog ekonomskog prostora, pa tek onda od trećih zemalja, uključujući i Srbiju. Na osnovu dosadašnjeg iskustva, možemo konstatovati da nemački poslodavci pretežno angažuju lica sa iskustvom, dobrim znanjem nemačkog jezika, bez obzira na pol i starosnu dob."

Što se lekara tiče, u inostranstvo najviše odlaze mladi, nezaposleni lekari, lekari opšte prakse koji ovde ne uspevaju da dobiju specijalizaciju, a tamo je dobiju odmah, ali odlaze i vrhunski stručnjaci. Poznato je da se na klinikama već sada oseća nedostatak anesteziologa, radiologa, patologa, kardiohirurga, čak u sve većoj meri pedijatara. Iz Lekarske komore Srbije upozoravaju da se na odlazak školovanog, kvalitetnog medicinskog kadra najzad mora obratiti pažnja i da, ako država ne preduzme mere da ih stimuliše i zadrži u zemlji, ovakav trend može dovesti do ozbiljnih problema u funkcionisanju zdravstva. Krajnjih razmera egzodusa medicinara svi se plaše, sa strahom pominjući primer Poljske, iz koje je samo u prva tri meseca otkad je postala članica EU, u Nemačku otišlo 6000 lekara.

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

u kolica ili za pomoć pri kupanju. Mnogi negovatelji ne koriste sprave koje su im na raspolaganju, jer oduzimaju previše vremena, a broj zaposlenih je neprimereno mali. U najvećoj meri to ostavlja posledice na fizičko zdravlje radnika, ali i na kvalitet nege. Zbog prirode posla u kome su negovatelji u čestom i prisnom fizičkom kontaktu sa pacijentima, po zakonu su obavezni da do detalja dokumentuju svaku pruženu uslugu. Usled tog birokratskog pakla, negovatelji često više vremena provode popunjavajući formulare, nego što posvete samom pacijentu.

Drugi veliki izazov profesije je često suočavanje sa smrću pacijenata. Staračkи dom je za pacijente poslednja stanica, a negovatelji su ugovorom obavezani da o onome što se tamo dešava ne govore javno, kako bi sačuvali dostojanstvo svojih štićenika. Iako mu je vremenom postalo lakše da se s tim nosi, Predrag se nikad nije navikao na smrt svojih štićenika.

"Dobro se sećam svog prvog susreta sa smrtnim ishodom, kada mi je jedna baka umrla na rukama. Nahranio sam je i onda je izdahnula. Trebalo mi je malo vremena da se pomirim sa činjenicom da mi je neko umro na rukama. Osećao sam i krivicu i odgovornost – bio sam nov i neiskusan, nisam još uvek shvatao u potpunosti da to nema veze sa mnom i da je to gotovo svakodnevica u ovom poslu."

MALE PLATE, LOŠI USLOVI

Fizički i psihički izazovi samo su jedan od razloga zbog kojih se mladi teško odlučuju za ovu profesiju. Posao negovatelja je za nemačke standarde izuzetno malo plaćen. Minimalna satnica varira u saveznim pokrajinama, ali i među državnim i privatnim poslodavcima. Jedan od najvećih poslodavaca na teritoriji Nemačke u oblasti nege starih i nemoćnih lica je *Caritas*, humanitarna organizacija Rimokatoličke crkve, ujedno i najpoznatija po izuzetno lošim uslovima za radnike. U *Caritasu* je satnica za negovatelje početnike tek 7,5 evra, što je minimalac i za perače sudova u restoranima. Studenti koji se školuju za negovatelje tokom prakse

MANJAK RADNE SNAGE: Starački dom u Berlinu i poziv na rad u njemu

dobijaju 900 evra, a kao početnici platu od oko 2500 evra bruto.

Celokupan imidž profesije je izuzetno loš. Interesovanje medija počinje i završava se pričama o nedostatku radne snage. Ne postoje nikakve javne kampanje koje bi to promenile, a podrška javnih ličnosti s kojima bi se mladi eventualno identifikovali takođe izostaje. S obzirom na to da su negovatelji u Nemačkoj u gotovo 80 odsto slučajeva žene, a procenat imigranata u profesiji svakodnevno raste, ne treba očekivati da bi se u skorije vreme oni sami mogli izboriti za bolji društveni status profesije. Dodatno ograničenje dolazi i usled toga što monopol na pružanje nege imaju organizacije Rimokatoličke i Evangelističke crkve – *Caritas* i *Diakonie*. Ove humanitarne organizacije primenjuju crkveni pravilnik o radu (vidi okvir "Crkva d.o.o.").

Iako je Nemačka poznata po efikasnom planiranju kadrovske politike i vrlo preciznim univerzitetskim kvotama, čime se utiče na manji nivo nezaposlenosti, loša procena brzine starenja nemačke nacije uticala je na neverovatan deficit kadrova ove struke. "Mlade nemačke porodice se retko odlučuju za više od jednog deteta, a i granica za rađanje dece je pomerena. Ono što sam takođe primetio kroz više od pet godina rada u ovoj struci je da je u Nemačkoj drugačija kultura brige dece prema roditeljima. Pretpostavljam da bi u Srbiji mnogi od mojih pacijenata živeli sa svojom decom koja bi o njima brinula. Ovde to nije slučaj i ne mislim da je to loše. Kultura je jednostavno drugačija", kaže Predrag Marković.

Radnici koji provedu neko vreme baveći se poslom negovatelja često napuštaju profesiju ili se prekvalifikuju za bolje plaćene poslove u oblasti menadžmenta kvaliteta nege, higijene, za mentore nove radne snage i sl. Situacija je toliko alarmantna da nemački Zavod za zapošljavanje primorava ljude koji primaju socijalnu pomoć da promene profesiju i završe kurseve za negovatelje.

DRŽAVA BEZ ODGOVORA

Suočena sa ovim problemom država se u glavnom brani ćutanjem. Sem uvoza jeftine radne snage ne postoje nikakve inicijative koje se sistematski bave rešavanjem problema. Čak ni konkurencija sa tržištima Švajcarske i skandinavskih zemalja, gde su plate veće, a uslovi rada daleko bolji, nije podstakla Nemačku da budućim negovateljima ponudi ikakav stimulans.

Veliki problem predstavlja i nedostatak programa za integraciju uvezene radne snage. Sem kursa jezika koji je obavezan, došljaci su prepušteni sami sebi kada je reč o upoznavanju sa nemačkom kulturom, tradicijom i svakodnevicom. Nisu retki ni primeri diskriminacije na radnom mestu po rasnoj ili nacionalnoj osnovi. To ne iznenađuje, uzimajući u obzir da je veliki broj pacijenata kojima je danas potrebna nega doživeo nacističku Nemačku, ili je pak reč o mentalno obolelim i dementnim ljudima. Ipak, ovakva iskustva su više izuzetak nego pravilo.

Ima ironije u tome da je pre samo desetak godina nemačka država beskrupulozno vraćala izbeglice sa Balkana ne priznajući im bilo kakav status ni nakon godina provedenih u zemlji, a danas su vrata radnicima sa naših prostora, koji su neophodni nemačkom tržištu rada, širom otvorena. Prognani se, ipak, rado vraćaju obećanoj zemlji Nemačkoj. ¶

NATALIJA MILETIĆ

Informacione tehnologije

Potraga za s

“Da bi rešio problem bilo koje kriptografske zaštite, moraš pre svega biti ekspert u provaljivanju šifri”, kaže profesor Hideki Imai, jedan od najpoznatijih naučnika Japana i najugledniji svetski stručnjak za bezbednost podataka

U ne tako dalekoj budućnosti, za atentate na putu više neće biti neophodni kamioni s peskom. Teroristi, organizovane kriminalne grupe ili čak pojedinci psihopate neće morati da iznajmljuju kamione od vojske ili privatnih lica, da angažuju profesionalne ubice vozače, da organizuju “nadzor subjekta” kako bi pred njegov automobil izvezli kamion u tačno određenom trenutku, već će biti dovoljno da iz daljine, sa nekog za njih sasvim bezbednog kutka bilo gde u svetu, pristupe komunikaciji koju će budući pametni automobil imati sa nekom lokalnom raskrsnicom, “uhakuju” vozilo, preuzmu mu kontrole, a potom ga po nahođenju zakucaju u kakav betonski zid, ili tradicije radi, baš u kamion sa peskom. Pametni automobili nisu jedini koji bi mogli biti izloženi toj vrsti sajber napada, već se to odnosi na sve druge uređaje – od pegli koje bi iz daljine mogle da napadaju ukućane, preko mikrotalasnih koje bezobalno kokaju kokice, do veš-mašina koje troše malo manje praška konkurentske kompanije.

To je jedan od strahova koji dolazi sa novom tehnološkom epohom, bolje reći revolucijom koja je već u toku, a koja podrazumeva jedno sveopšte “opamećivanje” i uzajamno umrežavanje kućnih i drugih “analognih” uređaja koji do sada nisu smatrani informacionim tehnologijama. Ova se nova faza u razvoju mašinske komunikacije u inženjerskim krugovima naziva M2M, komunikacija “mašina ka mašini”. Danas, kad je već umreženo sve što ima procesor, internetom još uglavnom komuniciraju samo ljudi sa ljudima, ali svet u kome će se pegla dogovarati sa veš mašinom sve je bliži, o čemu svedoči napor stotina istraživačkih instituta i većine IT kompanija da osvoje ovo novo tržište, bolje reći sferu aktivnosti koja se sve češće naziva Internet inteligentnih objekata, odnosno *Internet of Things* (IoT).

“Moramo da nađemo kriptografiju koja je upotrebljiva kod takvih, hardverski ograničenih uređaja”, kaže ekskluzivno za “Vreme” profesor Hideki Imai, jedan od najuglednijih eksperata za kriptografiju na svetu, koji je početkom ove nedelje boravio u poseti Matematičkom institutu Srpske akademije nauka i umetnosti u Beogradu. “Glavni problem za IoT je kako da zahtev za bezbednošću ne učini uređaje nefunkcionalnim”, smatra Imai, objašnjavajući da dobra kriptografska zaštita podrazumeva i dodatno opterećenje, što predstavlja problem za hardver ograničenih mogućnosti. Imai se poslednjih godina intenzivno bavi pronalaženjem novih rešenja za ovakva pitanja, pokazujući da je nakon 35 godina retko uspešne karijere i dalje vizionar – kriptolog koji se uvek nalazio na samoj granici izazova epohe.

GRANICE NA INTERNETU

Profesor Imai je inženjer koji je u Japanu zbog svojih naučnih rezultata stekao sva moguća naučna priznanja, a odavno je po ugledu prešao i granice Zemlje izlazećeg sunca. Rođen 1943. u prefekturi Šiman, rano je počeo da se bavi teorijom informacija i kriptografijom, što je naziv za nauku o šifrovanju. Doktorirao je na Univerzitetu u Tokiju, a predavao je i u Jokohami i Tokiju, gde je stekao zvanje profesora emeritusa. Dobio je sva moguća priznanja u oblasti kriptografije, član je vladinog saveta za nauku u Japanu, kao i međunarodne kriptološke organizacije IARC i čuvenog udruženja inženjera IEEE, gde je stekao i počasni status, rezervisan samo za naučnike sa najprestižnijom karijerom. Danas predaje na Univerzitetu Čuo u Tokiju i doskorašnji je direktor Istraživačkog centra za informacionu bezbednost (RCIS) u Japanu.

Na početku karijere, još 1977. godine, sa Hirakavom je predložio šemu koja će u istoriji ostati poznata kao šifra Imai-Hirakava. “Reč je o šemi modulacije signala koja je šifrovana na više nivoa, koja koristi više klasa binarnih šifri sa popravkom greške”, kaže Imai dok sa njim, ispod portreta Milankovića i Alasa, razgovaramo u kancelariji direktora Matematičkog instituta SANU u Beogradu, profesora Zorana Markovića. Sa nama sedi i profesor Miodrag Mihaljević, naš poznati matematičar i kriptolog koji i bukvalno radi na dva kraja sveta – u Srbiji i na Univerzitetu Čuo u Japanu. Mihaljević i Imai borave u Srbiji na usputnoj stanici tokom serije konferencija u Crnoj Gori i Bugarskoj o internet bezbednosti u regionu Zapadnog Balkana. Naime, u Sofiji je ovih dana organizovan skup pod nazivom *BalkanCrypt*, koji treba da se razvije u forum za povezivanje država regiona u oblasti sajber bezbednosti, što Mihaljević i Imai smatraju posebno važnim za budućnost regiona.

Uprkos gustom rasporedu, Imai provodi sate sa beogradskim matematičarima, srdačan i zainteresovan za njihov rad, jednako kao i za Beograd, koji ga kao i bilo koji drugi evropski grad iznenađuje bitno drugačijim običajima od japanskih, a posebno kad je reč o rukovanju i fizičkom kontaktu između nepoznatih

avršenom šifrom

ČOVEK KOJI REŠAVA TAJNE: Hideki Imai

FOTO: Marko Risović

“Možemo mnogo da naučimo iz slučaja Snouden. Tu treba razdvojiti pitanje privatnosti koje je i te kako važno od pitanja bezbednosti podataka”

osoba. Međutim, upravo su kontakti ono na čemu Imai insistira. “Za efikasnu koordinaciju, bliski ljudski odnosi su neophodni”, kaže. “Iz mog ličnog iskustva stečenog nakon 35 godina rada kao profesor na univerzitetu, uveren sam da ono što daje najbolji i najblistaviji rezultat jeste pre svega bliskost i razgranatost veza među samim istraživačima”, kaže smatrajući da je posebno neophodno da se razvija saradnja sa istraživačima u svetu. “Uprkos velikom napretku u ovoj oblasti koja postoji na raznim institutima u Japanu, ali koja je pojedinačna, pokazalo se da je neophodno da se ponudi i izvesna centralizacija”, kaže, objašnjavajući kako je i zašto osnovan u Japanu Istraživački centar za informacionu bezbednost (RCIS).

RAT ŠIFRAMA

“Možemo mnogo da naučimo iz slučaja Snouden”, kaže odgovarajući na pitanja o ovoj aferi tokom koje se saznalo da su SAD navodno uspele da prate i snimaju internet komunikacije u celom svetu, što je izazvalo celu lavinu reakcija, od kojih su neke uticale i na međunarodnu diplomatiju. “Tu treba razdvojiti pitanje privatnosti koje je i te kako važno od pitanja bezbednosti podataka”, veruje profesor Imai i smatra da je izuzetno važno istaći da je, kad govorimo o problemima koje nose IoT i mnogi drugi novi izazovi bezbednosti na internetu, takođe neophodna izvesna centralizacija i na međunarodnom planu.

“Na internetu ne postoje granice, pa one ne mogu postojati ni u svetu informacione bezbednosti”, kaže Imai, uveren da se kroz koordinaciju aktivnosti istraživača, pre svega na regionalnom planu, može doći do značajnih rezultata, a da se vremenom može očekivati i napredak. Osvrćući se na to što “pojedine zemlje ne objavljuju podatke o novim kriptografskim tehnikama”, on veruje da se može doći do međunarodnog dogovora bar kad je reč o tehnikama evaluacije i bezbednosnim sertifikatima. Tema elektronske špijunaže je danas ne samo predmet medijskih afera već postoji i pritisak da se dođe rešenja koja bi regulisala ovu oblast.

Na podsećanje na šifrantski okršaj koji je Japan vodio sa SAD tokom rata na Pacifiku, na zanimljivu priču sa Navaho Indijancima, čiji je jezik američka vojska koristila kao šifrantski ključ, Imai ne povlači nikakve paralele sa današnjom kriptografijom u Japanu. Veruje da je Japan iz tog sukoba izvukao neke sasvim druge pouke. Inače, mnogo je više voljan da govori o izazovima koji tek dolaze, dok se na prošlost, ne samo svetsku i nacionalnu, već i na ličnu, retko osvrće. “Moramo imati svest o sigurnosti”, kaže, naglašavajući da je to izuzetno važno, ali da to nije samo pitanje za matematičare i inženjere, već i za sociologe. “Kod korišćenja bilo kojih šifri, uvek morate uzeti u obzir ljudske potrebe”, smatra Imai.

Danas se pitanjem kriptografije bavi veliki broj istraživača u svetu. Ekstremni primeri “uhakovanih” pametnih vozila, pa i ceo slučaj sa Snouden aferom i masovno prisluškivanje internet komunikacija otvaraju nove izazove. No, ipak, kad je reč o upotrebi kriptografije za pomenutu komunikaciju pegle sa veš-mašinom ipak nije neophodan onaj nivo zaštite kakav zahteva razgovor podmornice sa nuklearnim bojevim glavama sa bazom.

Profesor Imai, a sa njim i veliki broj istraživača iz sveta, uključujući i profesora Mihaljevića, svoje su karijere posvetili pronalaženju dovoljno bezbednih tehnika zaštite. Oni uključuju izuzetno sofisticiran aparat i istraživanja u oblasti teorije, dizajniranja raznih šifri i *public-key* kriptografije. Neki od rezultata iz ove oblasti koja odavno spada u matematičku stranu sveta uveliko se svakodnevno koriste – na kućnom računaru, bankomatu, automobilima. No, nova epoha tek dolazi. I dok informacione tehnologije, a posebno IoT donose nove rizike, oni otvaraju i nove mogućnosti.

“Da bi rešio problem bilo koje kriptografske zaštite, moraš pre svega biti ekspert u provaljivanju šifri”, profesor Imai odgovara sa osmehom na pitanje koliko se puta u životu okušao u razbijanju šifre. “Neprekidno to radimo”, kaže i objašnjava da na tome zapravo počiva evaluacija, odnosno testiranje bilo koje kriptografske šeme. “Matematički gledano postoji savršena šifra, ali je ona istovremeno i veoma nepraktična”, kaže Imai, objašnjavajući da se moramo zadovoljiti ograničenom šifrom koja ima određeni “sertifikat sigurnosti”. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

DOM ZDRAVLJA
Dr Ristić
Članica MEDIGROUP

- OPŠTA MEDICINA
- MEDICINA RADA
- PEDIJATRIJA
- GINEKOLOGIJA
- FIZIKALNA MEDICINA
- RADIOLOŠKA DIJAGNOSTIKA
- BIOHEMIJSKA i MIKROBIOLOŠKA LABORATORIJA
- PREVOZ SANITETOM
- INTERNA MEDICINA
- KARDIOLOGIJA
- ENDOKRINOLOGIJA
- REUMATOLOGIJA
- UROLOGIJA
- OFTALMOLOGIJA
- OTORINOLARINGOLOGIJA
- NEUROLOGIJA
- OPŠTA HIRURGIJA
- MEDICINA SPORTA
- GASTROENTEROLOGIJA
- STOMATOLOGIJA

ŠTITNA ŽLEZDA
ŠEĆERNA BOLEST
DIJABETES
T3, T4, TSH, Ft4, HbA1C
01.-30. NOVEMBAR

ENDOKRINOLOGIJA

MEDIGROUP
Dr Ristić
JEVREMOVA
JEDRO

DOM ZDRAVLJA DR RISTIĆ NA DVE LOKACIJE
Narodnih heroja 38, Novi Beograd i Visoka 16, Banovo brdo, 011 2693 287, www.dr-ristic.com

Između Principa i principa

Stiče se utisak da u trenutnoj raspravi o mestu i ulozi Gavrila Principa u početku Velikog rata nedostaje filozofska perspektiva. Ovaj tekst je nudi

Piše: **Ivan Milenković**

Istorija političkih ubistava, od Zevsovog svrgnuća oca mu Krona (prilično krvoločno i gadno ubistvo), Romulovog ubistva brata mu Rema, preko Brutovog uklanjanja Gaja Julija Cezara, do Gavrila Principa i Franca Ferdinanda, Zvezdana Jovanovića i Zorana Đinđića, ima istu konstantu: da li je ubica naprosto ubica, ili se njegov čin može opravdati u tolikoj meri da bude proglašen nacionalnim herojem? U svim političkim ubistvima na delu je žestoka borba za prvenstvo tumačenja, a "istinu" čina najčešće ispisuju pobednici. Tumačenje po kojem je Gavrilo Princip pozitivan lik živelo je, iz jugoslovenske – dakle pobedničke – perspektive i manje-više neupitno, nekih sedamdesetak godina. A onda se sadašnjost promenila. Dramatično. Sa promenom sadašnjosti stekli su se uslovi i za promenu prošlosti. Jer, prošlost nikada nije ono što se naprosto dogodilo: prošlost je ono što se uvek iznova, tumačenjem, stvara iz sadašnjosti. Zbog toga je prošlost jednako neizvesna kao i budućnost. Za prošlost se valja izboriti.

Komunistička borba za prošlost trajala je gotovo pola veka. Za potpisnika ovih redova, Titovog pionira koji se 1975. godine maltene nije ugušio u uskomešaloj ćuprijskoj gomili što se satima tiskala da bi otpozdravila zanjihanoj ruci druga Tita, toj mlitavoj ruci koja je izvirivala iz crnog mercedesa i više ličila na ruku lutke nego na ruku živog čoveka, bilo je potpuno nezamislivo da četnici ili ustaše mogu biti dobro momci. Kad, evo njih, četnika, u ulozi dobrih momaka i u udarnom terminu Javnog servisa, manje od četredeset godina posle one ruke. Prošlost, i to ne tako davna, pokazala se neobično nestabilnom. Naravno da je događaj iz prošlosti jedinstven, definitivan i nepovratan, ali njegov smisao je uvek živ i podložan tumačenju. Ovde je o tome reč. Istina istorijskog događaja ne prethodi njegovoj interpretaciji.

Preovlađujuće tumačenje srpske strane u "sporu" o Gavrilu Principu, o tome, naime, da li je ubistvo austrougarskog prestolonaslednika opravdano, ili nije, svoju snagu crpe iz istorijske inercije (stotinak godina nudi nam se ta perspektiva) i političke potrebe trenutka (sadašnja vlast nalazi da bi bilo dobro očuvati sliku Principa kao nacionalnog heroja). Problem je, međutim, što takvo stanovište ne počiva ni na kakvom principu. Pitanje koje bi srpska javnost u svom najboljem interesu morala da postavi pre svih istoriografskih opsenjavanja prostote i političkih intervencija, nije da li je ubistvo austrougarskog prestolonaslednika bilo opravdano, već da li bi se političko ubistvo *kao takvo* moglo opravdati? Bilo koje drugo pitanje vraća se pitaču poput bumeranga, na primer da li je Zvezdan Jovanović, ubica Zorana Đinđića, nacionalni heroj ili ubica? Samo bi preispoljna budala bila iznenađena otkrićem da je Z. Jovanović u očima nemalog broja građana ove zemlje nacionalni heroj i spasitelj koji, nažalost, nije imao sreće. Barem bi dve političke stranke, od čega jedna parlamentarna, stale iza takvog tumačenja, a bojati se i dobar deo državnog vrha (samo kad bi imali hrabrosti). Dakle, razlike između Z. Jovanovića i G. Principa, principijelno gledano – nema. Obojica su počinila političko ubistva, obojica su uhvaćena i obojica osuđena. Što je Z. Jovanović bio brutalni ubica, a G. Princip student, koji se, umesto da ide po bordelima i pije kao svaki normalan student (što sugeriše Kristofer Klark, *Vreme* 1192), družio sa mračnim udbašima, u bitnom ne čini razliku. Ovde je pitanje da li bi političko ubistvo moglo biti opravdano? Jer, ono može biti opravdano samo ako je vođeno principom, dakle samo ako se iskustvo ubistva da uopštiti i primeniti na x slučajeva. Recimo, princip samoodbrane može da opravda ubistvo. U suprotnom, reč je o ubistvu koje se kažnjava najtežom propisanom kaznom.

Srpsko stanovište, međutim, koje staje iza tumačenja po kojem je Princip nacionalni heroj, počiva na posebnom, a ne opštem slučaju. Ni iz jednog se tumačenja koje se priklanja ovakvoj perspektivi ne vidi šta je to opšte u Principovom činu. Sloboda? Da, pa i Đinđićev je ubica pravdao svoj čin veoma opštim i uzvišenim ciljevima, no mu niko (dobro, ne baš *niko*) nije poverovao. I zašto je onda Princip nacionalni heroj, a Jovanović ubica? Zašto obojica ne bili nacionalni heroji, ili obojica ubice? Zato što je strana koja je stajala iza Principovog čina – pobedila. I to je to i to je sve. Ali to je moglo tako samo dok je odnos moći odgovarao Srbiji/Jugoslaviji. Jugoslavije, međutim, više nema, a Srbija je višestruko poražena. Njeno tumačenje više nema snagu pobednice. No, ovdašnja se istoriografsko-politička elita ponaša kao da smo upravo iskoračili iz 1918. godine i bilo bi to samo (o)tužno da takvo ponašanje nije unapred osuđeno na poraz i to tihim, mučnim i bolnim davljenjem: nema ovde ni intelektualnih, ni naučnih, ni političkih potencijala za odbranu stava po kojem je Princip nacionalni heroj. U tom smislu tekst koji potpisuje predsednik Republike u *Politici* od 11. novembra – a koji pokazuje da je predsednik prvu godinu svog mandata proveo baveći se dubinskim istoriografskim istraživanjima o Prvom svetskom ratu – dubok je promašaj i precizan pokazatelj šta ne smemo činiti. Ne samo što je reč o zbrkanoj mešavini svega i svačega, o salati sačinjenoj od proizvoljno izabranih epizoda i njihovog jednako proizvoljnog povezivanja, o epski dosadnom pokušaju da se amaterskom istoriografijom, dakle pukim gomilanjem podataka, po kojim rodoljubivim pokličem i besramnim mudrovanjem (šta je 20 godina u odnosu na večnost (!?!)), opčini prostota (predsednik kao da poruku upućuje svome neukom narodu koji je ionako sklon poverovati bilo u šta, sve nastojeći da ga homogenizuje na bazi patriotizma i nacionalizma, kao u dobra stara Miloševićeva vremena, umesto da u svoj govor

pokuša da unese bilo šta što bi se temeljilo na nekakvom principu), već je ovaj tekst savršen pokazatelj kako istoriju shvataju rđavi profesori istorije: podaci govore sami po sebi, šta se tu imamo arčiti tumačenjima. Ubijajte, deco, političare koji vam se ne dopadaju, naročito ako nisu *naši*, to je u redu, otadžbina će vam se odužiti, osim ako vam se ne oduži. U svakom slučaju Allah će vam sve oprostiti.

Da ne bude zabune: kada Francuska, Amerika ili Rusija guraju priču koja ne počiva na principu, to nije lepo, nije ni fer, a uglavnom je svima drugima, računajući tu i dobar broj žitelja tih zemalja, odvratno. No se njima može. (Donekle, dodajmo. Tamo gde nikakav princip ne vodi političko delovanje, pokopana priča druge strane kad-tad izroni iz zemlje, kao naduti, odvratni leš.) Srbija, međutim, sebi ne može da dopusti taj luksuz. Šansa srpske strane – oličene u intelektualnoj eliti, dakle istoričarima, filozofima, sociolozima, pravnicima – šansa koja će, u to nema nikakve sumnje, ostati neiskorišćena, jeste pokretanje principijelnog pitanja: da li bi se političko ubistvo *kao takvo* moglo opravdati? Tiranocid, recimo, počiva na principu izvedenom iz iskustva: tiranija je rđav politički poredak koji ugrožava živote svojih podanika, kao i zajednicu u celini. Da li bi iko osim Gebelsa prolio suzu za Hitlerom da ga je bomba grofa fon Štaufenberga ubila 1944? Ali Hitler je davno pre toga izašao iz bilo kakvog prihvatljivog poretka, on je bio sumanuta mašina za ubijanje koja se morala zaustaviti. Teško da su Franc Ferdinand i Zoran Đinđić pripadali toj kategoriji. Kada Makijaveli pokazuje razumevanje za Romulov fratrocid, on uvodi princip po kojem je republika najviše dobro koje se ima braniti svim sredstvima, pa i ubistvom. Kada staje na stranu Bruta, on se poziva na isti princip: Gaj Julije Cezar je, naprosto, uzurpator koji ruši republiku. Može se raspravljati o principu, o tome da li je on dovoljan i dobar, ne dopušta li isuviše proizvoljnosti, šta ga još podržava, ali čak se i Makijaveli u svom republikanskom ruhu drži nekakvog principa.

Utoliko nas fotografija koju je objavilo *Vreme* (br. 1191) ni za jotu ne približava ključnom pitanju: da li bi se političko ubistvo moglo opravdati? Na toj fotografiji vidimo opasnog manijakalnog tipa koji je upravo ispunio jednu od svojih opsesija. Ali pravljenjem spiskova opsesija jednoga manijaka nimalo se ne približavamo odgovoru na pitanje da li bi političko ubistvo moglo biti opravdano? Hitlerova se opsednutost detaljem iz prošlosti nikako ne može tumačiti retroaktivno, kao objašnjenje događaja koji je manijakalnoj opsesiji prethodio. Uprkos sugestiji iz odličnog teksta Muharema Bazdulja (*Vreme* 1191), ova nam fotografija ne donosi ništa što nismo znali i pre nego što je otkrivena. Ona može biti još jedno đule u odbrani ovdašnjeg stanovišta – što je legitimno – ali je poduhvat osuđen na propast. Hoću reći, manijak poput Hitlera bio je opsednut svim i svačim, Vagnerovim operama i Ničeovim knjigama, na primer, što ni Vagnera ni Ničea ne čini nacistima (uprkos tužnim pokušajima da se to ipak dokaže). Nažalost, ni to što ga je Hitler mrzeo, ne čini od Principa nacionalnog heroja.

Naravoučenije ovoga teksta – ako već ima nekoga ko to nije shvatio – bilo bi da svaki i svačiji politički govor mora da počne sledećom rečenicom: sestre i braćo, ubistvo je zločin. I tačka. Nema dalje. ¶

Kada je počeo Veliki rat

Piše: **Marko Omčikus**

Tu se nacionalne istoriografije ne slažu, bar ne na način kako se istoriografije slažu po pitanju Drugog svetskog rata.

Engleska istoriografija kao početak Velikog rata beleži nemački napad na Belgiju koji se dogodio nakon fijaska Austrougarske vojne kampanje u Srbiji. To znači da je Austrougarski napad na Srbiju kod zapadnih saveznika posmatran kao izolovani regionalni incident u kome jedno veliko evropsko carstvo "legitimno uvodi red i disciplinu u susednoj državi" koja je daleko od Atlantika, a i fizički ne dodiruje Mediteran. Znači da nije bilo vredno zbog jedne Srbije zaratiti. Tako bi se i završilo da Austrougarska komanda nije potcenila ljudski faktor i umeće komandovanja srpskih vojnih komandanata. Skloni smo da Cersku u Kolubarsku bitku beležimo kao dve prve pobede zapadnih saveznika. Skloniji sam tumačenju da su te dve bitke bile prva dva poraza Centralnih sila. Ali zadržimo se ipak na tome da se radilo o fijasku Austrougarske koja je platila danak svojoj politici negativne selekcije kadrova, kompleksnoj dekadentnosti i truleži u dvorskim krugovima i birokratiji.

Nemački napad na Belgiju bio je za Engleze nešto sasvim drugo. Tu se Engleska osetila ugroženom i bila je prinuđena da Nemačkoj objavi rat – za nju to i jeste bio početak Velikog rata, ali tu teško da je povod mogao da bude Sarajevski atentat. Kako bilo, Srbija je bila implementirana u savezнички blok tek nakon što je Rusija svoje učešće u Velikom ratu uslovila time da se pruži pomoć Srbiji. Praktično uključenje Srbije u savezнички blok dogodio se onda kada se Srpska vojska povlačila ka jugu i preko Albanije izašla na more, odakle su saveznici srpsku vojsku prebacili na Krf i u Severnu Afriku.

Prema tome, teško da možemo Sarajevski atentat smatrati čak i povodom za izbijanje Velikog rata.

Stogodišnjica Sarajevskog atentata bi trebalo da bude idealna prilika da se srpski i austrijski istoričari udruže u istraživanju stvarne pozadine atentata i dođu do zajedničkog stava. Sva je prilika da je i u austrougarskim vojnim, obaveštajnim i birokratskim krugovima bilo ljudi kojima je odgovaralo da se ne reaguje adekvatno obaveštajnim saznanjima. Poznato je da je Orson Vels svojevremeno odustao od velikog filmskog projekta o Sarajevskom atentatu, nakon što je istražio dokumenta u Bečkom arhivu. Saznanja do kojih je tada Orson Vels došao nisu bila u skladu sa dotadašnjim tumačenjem atentata i sa očekivanom filmskom porukom od strane tadašnje Jugoslavije. Prokomentarisao je da su nadvojvodu Ferdinanda ubili zapravo Austrijanci.

Taj zajednički rad na rasvetljavanju ovog slučaja svakako bi ishodovalo pomirenju kojem teži Evropa. Međutim, pomirenje se ne stvara u traženju dežurnog krivca za sukobe velikih, već stvarnim sagledavanjem svih manipulacija i nesporazuma koji su se događali u prošlosti. ¶

РТС
Радио-телевизија Србије

CONTRAST
STUDIOS

ДРАМСКА ТРИЛОГИЈА 1941-1945.

РАВНА ГОРА

аутора Радоша Бајића

НЕДЕЉОМ У 20:05 НА ПРВОМ ПРОГРАМУ РТС-а

Град домаћин Крагујевац

Swisslion TAKOVO

Република Србија
Аутономна покрајина Војводина
Влада АП Војводине

AKS

merkur

VODA VRNJCI

Mali oglasi

Ko se ikada pitao da li bi bilo rata kada se SFRJ raspadala samo da je internet ranije omasovljen, obeshrabriće se čitajući komentare na hrvatskim internet portalima. Iz nekog razloga tamošnji moderatori imaju poroznu mrežu za svaku vrstu nacionalističkog prepucavanja, tako da se svaka pa i najbenignija rasprava brzo skrene u te vode. Posebno je zabavno što postoje *rezidenti* tj. već "afirmisani" komentatori.

Hrvatski pisac Renato Baretić (*Osmi povjerenik*) primetio je da se neki komentatori *okupljaju* ispod manje čitanih tekstova, recimo nekih njegovih intervjua, i onda tamo nesmetano troluju o sasvim desetim temama, neometani od ostatka sveta. A ipak na javnom mestu.

No, hrvatska se internet javnost prilično uzbudila poslednjih nedelja, tačnije posle pogibije glumice Dolores Lambaša. Podivljali komentatori nisu imali milosti ni u tragediji, vređali su je, prozivali zbog nekih epizoda u njenom životu, na zgražavanje moderatora koji su verovali da se taj pogani jezik uvlači kada se desi nešto tako ozbiljno. To je podstaklo tamošnju javnost da se zapita da li je vreme da se anonimni internet komentari zabrane, uprkos tome što povećavaju čitanost tekstova na internetu, što će reći da povećavaju prihod od marketinga.

Sličnih primera ima u svetu, recimo *Popular Science* zabranio je komentare na svom sajtu smatrajući da ne doprinose već samo unižavaju trud naučnika. A o komentarima se pričalo i na prošlonedeljnoj medijskoj konferenciji u organizaciji ABC Srbija u okviru diskusije o etici u novim medijima. Kako sam i sam bio učesnik, podelio bih jedan svoj stav i jedan predlog, koji je naišao na klimoglav ostalih panelista, sve poštovanih novinara iz vremena pisaće mašine.

Stav je da su internet komentari posledica novinarskih tekstova. Otrov koji anonimci sipaju po sirotoj Dolores i mnogim drugim osobama posledica je onoga što su (uglavnom) tabloidi prethodno pisali, potpirujući taj gnev, mržnju ili zavist poluistinama i sumnjivim interpretacijama. Ali, za razliku od njih (zapravo nas, novinara), anonimci ne znaju kada se treba prestrojiti i upristojiti.

Moj predlog je da se umesto ukidanja komentara ta oblast uredi. Najpre, uveo bih pretplatu. Svako ko se pretplati može da komentariše do mile volje i šta god hoće. Naravno, mora da ostavi svoj pravi identitet (ime i adresa poznati redakciji, kao nekad) koji ne mora da obelodani. I dalje može da se predstavlja kao Crni Petar ili Love69, ali sada svestan da neko ipak zna o kome je reč. I da mu komentari više nisu besplatni, ali za uzvrat može da napiše šta god hoće i to će biti objavljeno. Bez cenzure, osim one auto.

Rekoh, ideja da se objavljuju samo plaćeni komentari (nešto kao pisma s markom) dopala se kolegama. Možda bi se mogla napraviti jedinstvena (nikako državna) organizacija za registrovanje komentatora i čuvanja njihove anonimnosti do neke granice, pod uslovom da ne žele da nastupaju pod svojim imenom. Mediji koji objavljuju komentare dobili bi direktno novac od komentatora, kao da su u pitanju mali oglasi, ali lične prirode.

A ako neko nije spreman da se minimalno učipi da bi se oglasio i ako se plaši onoga što govori pod svojim imenom, onda je za sve nas bolje da ostane tih.

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje ili knjiga). **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

RAVENNA

(2013)

ALEKSANDAR ZOGRAF.

ZAHVALJUJUĆI JEDINSTVENIM SPOMENICIMA IZ RANOHRIŠĆANSKOG PERIODA, RAVENA POSEDUJE MISTIČNI OREOL KOJEM NI JA NISAM ODOLEO. NAKON TOLIKO VREMENA, MOŽDA VIŠE NIJE VAŽNO ŠTO USPON OVOG GRADA, NAROČITO TOKOM VI VEKA, TAKOĐE IMA VEZE SA LJUDIMA KAO **JULIUS ARGENTINARIUS**, KOJI JE ULOŽIO OGROMAN DEO SVOG BOGATSTVA DA BI BILA IZGRAĐENA CRKVA **SAN VITALE**, DANAS VIĐENA PRE SVEGA KAO UZBUDLJIV UMETNIČKI PODUHVAT. JEDNA OD PRETPOSTAVKI JE DA JE **JULIUS ARGENTINARIUS** BIO FINANSIJSKI ŠPEKULANT, KOJI JE SVOJE ENORMNO BOGATSTVO STEKAO TOKOM KRIZNIH VREMENA...

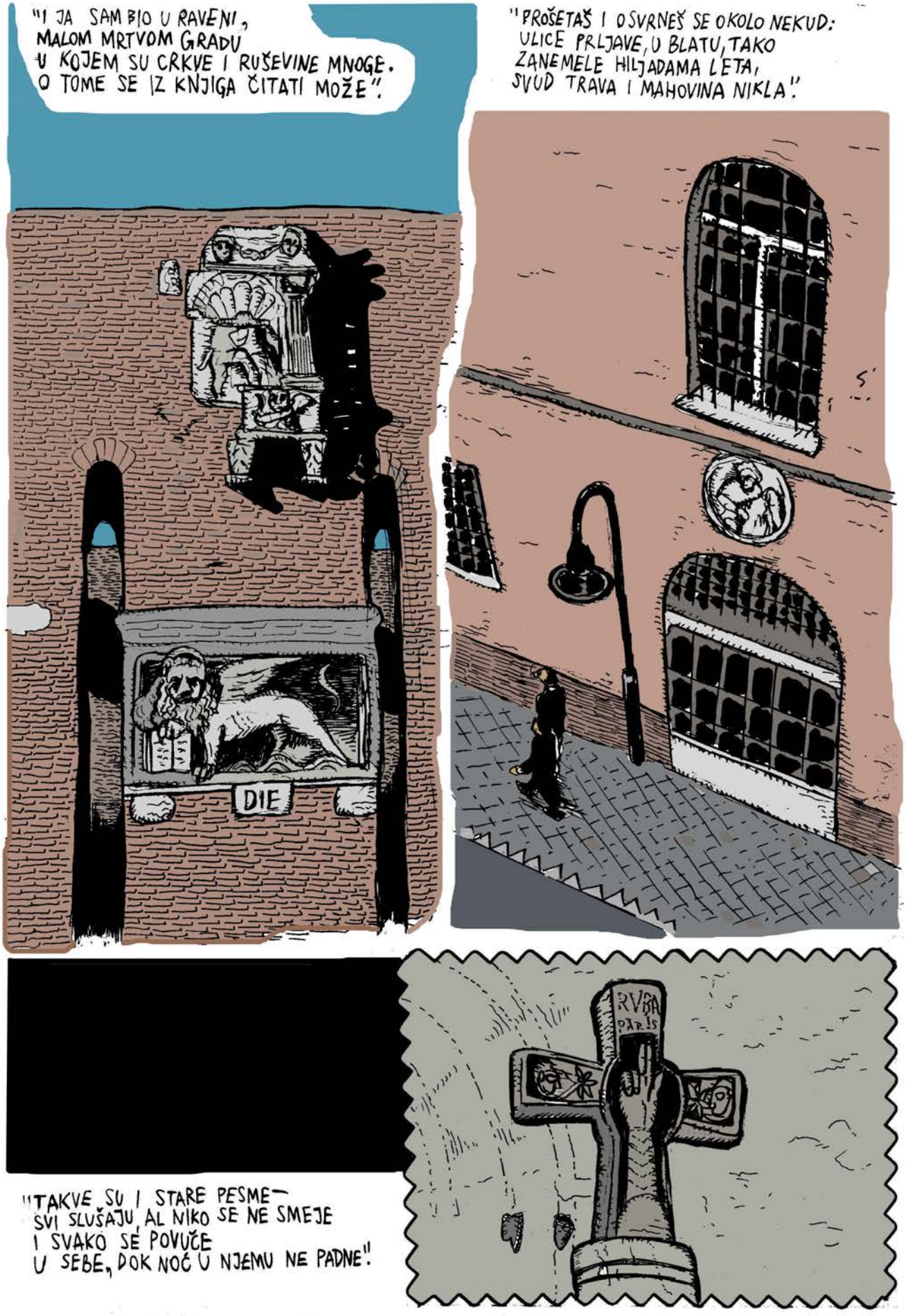

BILO JE I ONIH KOJE, ZA RAZLIKU OD MENE, TI IZVANREDNI OSTACI PROŠLOSTI NISU NAROČITO DOJMILI. **HERMAN HESE**, OD SVIH LJUDI, SE ZATEKAO U RAVENI 1901. GODINE, KADA JE OVAJ NEKADA MOĆAN GRAD, BIO SAMO SIROMAŠNA VAROŠICA. HESE JE NAPISAO POEMU 'RAVENA' U KOJOJ JEDVA SUZDRŽAVA SVOJ PREZIR...

JEDNA OD CRKAVA U OVOM GRADU ZA SVOJE PAROHIJANE DANAS ORGANIZUJE **TOMBOLU**. "NIJE LI BAŠ ISUS RASTERIVAO TRGOVCE IZ HRAMOVA", PITALA SE **EDDA STROBL**, STRIP AUTORKA IZ AUSTRIJE. BAH, NI TO ME NIJE OBESHRABRILO DA UŽIVAM U DREVNIM GRAĐEVINAMA.

"I JA SAM BIO U RAVENI,
MALOM MRTVOM GRADU
U KOJEM SU CRKVE I RUŠEVINE MNOGE.
O TOME SE IZ KNJIGA ČITATI MOŽE".
DIE
"PROŠETAŠ I OSVRNEŠ SE OKOLO NEKUD:
ULICE PRLJAVE, U BLATU, TAKO
ZANEMELE HILJADAMA LETA,
SVUD TRAVA I MAHOVINA NIKLA".
RVBA
PARIS
"TAKVE SU I STARE PESME—
SVI SLUŠAJU, AL NIKO SE NE SMEJE
I SVAKO SE POVUČE
U SEBE, DOK NOĆ U NJEMU NE PADNE".

Mornar

Prvo sam bila zaljubljena u Popaja. Pisak njegove lule činio je da momentalno prekidam topljenje flomastera u kadi, uspavljivanje mede, maculjanje maminim karminom i ostale radnje od životnog mi značaja. Drugim rečima, zbog njega sam bila spremna da zapostavim karijeru male hemičarke, samohrane majke plišanog sina jedinca i zavodnice u pokušaju. Gajila sam otvorene antipatije prema onoj njegovoj štrkljastoj demode devojci, koja nikako da se odluči između njega i onog Debelog, prezirala Morsku vešticu (i Debelog) i verovala da će se jednoga dana opametiti i prestati da pozajmljuje pare Peri Žderi, jer taj utorak za vraćanje duga nikada neće doći. Iskreno, više sam ga volela dok je forsirao crnu mornarsku košulju sa crvenom kragnom i plave pantalone, nego kada je prešao u "belu fazu". Pre belog odela bio mi je nekako više "mačo", ali ostala sam lojalna. Spanać sam zdušno jela jednom nedeljno, a ta navika mi je ostala i danas. Hvala, dragi!

foto: Zorica Lazić

Tih godina i ja sam, naravno, kao navijena pevušila hit grupe Magazin. Nije mi baš bilo jasno šta mame tu imaju protiv, ali sam i tada dobro razumela onaj deo gde on "ljubi opasno". Poslednja strofa je zahtevala nekako svečani mir pri slušanju (i izvođenju), jer on, jadnik, "tamo nema nema nikog svog". Stvar je poprimila ozbiljnije razmere kada su nas roditelji prilikom jednog letovanja odveli u splitsku luku da vidimo mornare. Šetali su rivom, onako u grupi, preplanulih lica, beli kao galebovi i svi su bili lepi. Glasno su se smejali, zadirkivali devojke, ali nijedan nije pušio lulu kao moj Popaj.

Posle tog letovanja i ja sam dobila uniformu (u kojoj sam, uzgred, izgledala bolje od Ester Vilijams u filmu *Skirts Ahoy*). Plisirana bela suknjica, košulja sa plavim vezom oko rukava i kragne sa plavom trakicom i, naravno, kapa, ručno šiveni po meri u jednoj šnajderskoj radnji u Balkanskoj. Tad sam prvi put došla u Beograd i pojela Mek u tek otvorenom restoranu na Terazijama. Danas ne jedem tamo.

Popaja je sa trona svrgnuo Robinson Kruso. Znam, on baš i nije mornar, ali je jedini preživeli član posade i to mi je bilo dovoljno. Sama pomisao da na letnjem raspustu treba da pročitam ko cigla debelu knjigu bez i jedne jedine slike izazivala je blagu jezu, ali kad sam jednog jutra prelomila i otvorila korice, vreme je stalo. Otkazala sam i bazen i lastiš i krađu kukuruza na deset dana i uživala sa svojim novim herojem na pustom ostrvu. Sve čemu me je naučio nastojala sam da primenim u praksi, pa sam to leto maltretirala drugare da sagradimo kućicu na poljančetu i gajimo papričice u saksiji (za hranu bismo imali kukuruz, jer sam se u međuvremenu vratila "na teren"). Primili su se, al' do prve kiše. Ja sam u znak protesta razapela šator usred sobe i tu kampovala do septembra.

Majka me od Robinsona rastavila predstavivši mi Kapetana Nema, njenu veliku ljubav iz detinjstva. Skeptična, kao i svaka mlada kojoj majka bira mladoženju, otisnula sam se sa nametnutim mi izabranikom 20.000 milja ispod mora i poželela da tamo ostanem zauvek. Doduše, Nemo je imao i nezgodne strane ličnosti zbog kojih bih mu u realnom životu bez razmišljanja dala nogu. Njegova tajanstvenost, mržnja prema svetu, otuđenost i želja za osvetom mi baš nisu imponovali, ali zato njegov genijalan duh, požrtvovanost, kako je patio za izgubljenim članovima posade, potpuno su me razoružali. Osim toga, bio je princ, a to nije mala stvar.

Svoju pretvrtljivu prirodu kada je o ljubavi prema mornarima reč dokazala sam već sledeće godine kada sam upoznala poručnika Kristijana Flečera. Da, Kapetana Nema svrgao je Marlon Brando. Buntovnik s razlogom je za tili čas osvojio Baunti, ali i moje srce. Mislim da mu nikada neću oprostiti što je imao tako čvrst karakter i što je, zarad uverenja, skončao onako kako jeste.

Ne ponosim se time, ali brzo sam ga ožalila. Utehu sam, zahvaljujući "Zabavniku", pronašla u "mornaru bez broda". On je sve ono što nijedna majka ne bi poželela svom ženskom detetu – skitnica, avanturista, sklon bizarnom društvu, neodoljiv ženama kojima ni sam ne ume da odoli, sa problematičnim pedigreom (otac, takođe, mornar i majka veštica, pa još ciganska), a i mnogo je stariji. Ipak, Korto Malteze je do danas ostao najsjajniji dragulj u mojoj od ljubavi prema mornarima izlivenoj kruni. Zbog njega bih pila kafu sa Raspućinom, nosila bob frizuru, upisala časove baleta, naučila se mađijama i otišla na kraj sveta.

Ja kad volim – volim. ¶

JASMINA LAZIĆ

FASSBENDER
CRUZ
DIAZ
BARDEM
PITT
A RIDLEY SCOTT FILM
SAVETNIK
GREH JE IZBOR
PREMIJERA 19. NOVEMBAR, 20H, CINEPLEXX DELTA CITY
FOX 2000 PICTURES PRESENTS A SCOTT FREE / NICK WECHSLER / CHOCKSTONE PICTURES PRODUCTION
A RIDLEY SCOTT FILM "THE COUNSELOR" MICHAEL FASSBENDER PENÉLOPE CRUZ CAMERON DIAZ JAVIER BARDEM BRAD PITT
MUSIC BY DANIEL PEMBERTON COSTUME DESIGNER JANTY YATES EDITOR PIETRO SCALIA, A.C.E. PRODUCTION DESIGNER ARTHUR MAX DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY DARIUSZ WOLSKI, ASC
EXECUTIVE PRODUCERS CORMAC McCARTHY MARK HUFFAM MICHAEL SCHAEFER MICHAEL COSTIGAN PRODUCED BY RIDLEY SCOTT NICK WECHSLER
STEVE SCHWARTZ PAULA MAE SCHWARTZ WRITTEN BY CORMAC McCARTHY DIRECTED BY RIDLEY SCOTT
SCOTT FREE
©2013 TWENTIETH CENTURY FOX
#TheCounselor THECOUNSELORMOVIE.COM
MCF

Lako za varenje!

bez laktoze

ŠTITI
Tetra Pak
ŠTO JE DOBRO

imlek

www.imlek.rs